

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

मतदान केंद्राध्यक्षांसाठी निदेश पुस्तिका
 (जेथे इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे वापरण्यात येतात तेथे वापरासाठी)

जानेवारी २०१२

महानगरपालिका निवडणूकांकरीता

पहिला मजला, नवीन प्रशासकीय भवन,
 मंत्रालयासमोर, मादाम कामा रोड,
 मुंबई - ४०० ०३२

प्रकरण - १

प्रारंभिक

१.१ मतदान केंद्राध्यक्ष म्हणून तुम्हाला मतदान प्रक्रियेत महत्वाची भूमिका बजावयाची आहे. तुमच्या अधिकाराखालील मतदान केंद्रातील मतदान प्रक्रियेवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी तुम्हाला कायदेशीर पूर्ण अधिकार आहेत. तुमच्या मतदान केंद्रात मुक्त आणि निःपक्षपातीपणे मतदान व्हावे हे पहाणे तुमचे सर्वप्रथम कर्तव्य आहे. त्यासाठी तुम्हाला राज्य निवडणूक आयोगाने घालून दिलेल्या सूचना आणि मार्गदर्शनाची आणि निवडणूक कायदा व प्रक्रियेची पूर्ण माहिती असणे आवश्यक आहे. त्यामुळे तुम्ही नियमानुसार आपले कर्तव्य बजावू शकाल आणि कुणाच्याही वाजवी तक्रारीला वाव राहणार नाही.

१.२ यापूर्वी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका मतपेट्या व मतपत्रिका या पारंपारिक पध्दतीने घेण्यात येत होत्या. आता विज्ञान व तंत्रज्ञान क्षेत्रातील प्रगतीचा उपयोग करून राज्य निवडणूक आयोगाने मतदान प्रक्रियेत सुधारणा करण्याचा प्रयत्न चालविला आहे. राज्य निवडणूक आयोगाच्या सूचनेनुसार, इलेक्ट्रॉनिक कॉर्पोरेशन ॲफ इंडिया लिमिटेड, हैद्राबाद या केंद्र सरकारच्या अंगिकृत उपक्रम असलेल्या कंपनीने इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे तयार केली आहेत. ही इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रे (यापुढे आपण मतदान यंत्रे असे संबोधू) फार विश्वसनीय अशी आहेत. मतपेट्या व मतपत्रिका ही सध्याची मतदान पध्दती नजरेसमोर ठेवून ही मतदान यंत्रे तयार केलेली आहेत.

१.३ महानगरपालिका निवडणुकीशी संबंधित मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८, नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम १९४८, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ मध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबत दुरुस्त्या करण्यात आलेल्या आहेत. तसेच त्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देणारे निवडणूक नियम अद्याप तयार करण्यात आलेले नसल्याने राज्य निवडणूक आयोगाने भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के व २४३ झोडे तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम १८ अ (४), नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम १९४८ च्या कलम ९ ब (४), मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम १९४९ च्या कलम १४ (४) अन्वये राज्य निवडणूक आयोगास प्राप्त झालेल्या अधिकारांचा वापर करून इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेश, महानगरपालिकांच्या **बाबतीत दिनांक- ७ जानेवारी, २००५** रोजी पारित केले असून, त्यांच्या प्रती सर्व संबंधितांना पाठविण्यात आल्या आहेत. तसेच सदर आदेश या निर्देश पुस्तिकेतही देण्यात आले आहेत. (**जोडपत्र १**)

१.४ मतदान यंत्रे वापरात येणा-या मतदान केंद्रातील तुम्ही केंद्राध्यक्ष आहात. त्यासाठी तुम्हाला मतदान यंत्राद्वारे मतदान प्रक्रिये संदर्भातील कायदे व नियम यांची माहिती असणे आवश्यक आहे. मतदान केंद्रात मतदान करण्यासंदर्भातील प्रत्येक टप्प्याची तुम्हाला माहिती तर हवीच शिवाय मतदान यंत्राच्या वापरा संदर्भातही माहिती हवी. कायदा वा नियमाच्या वापरात थोडी जरी चूक झाली किंवा मतदान यंत्राच्या वापरासंदर्भात अपुरे ज्ञान असले तर तुमच्या मतदान केंद्रातील

मतदानात गोंधळ निर्माण होईल. राज्य निवडणूक आयोगाने विकसित केलेले मतदान यंत्र लोकसभा / विधानसभा निवडणुकांकरिता वापरण्यात येणा-या मतदान यंत्रांपेक्षा वेगळे असल्यामुळे याचे योग्य प्रशिक्षण घेणे अत्यावश्यक आहे.

२. मतदान यंत्राची नोंद ओळख

२.१ मतदान यंत्राचे दोन भाग आहेत. एक नियंत्रण विभाग आणि दुसरा मतदान विभाग. हे दोन्ही विभाग परस्पराशी जोडलेले आहेत. जेव्हा मतदान यंत्र सुरु करण्यात येते त्यावेळी त्याच्या केबलचे एक टोक मतदान विभागाशी जोडलेले असते.

२.२ मतदान विभाग १५ उमेदवारांच्या मतदानाची नोंद करु शकतो. मतदान विभागावर मतपत्रिका, मतदानासंदर्भात माहिती, अनुक्रमांक, उमेदवाराचे नाव आणि त्याने घेतलेले निवडणूक चिन्ह याची माहिती दिसते. प्रत्येक उमेदवाराच्या पुढे त्याचे निवडणूक चिन्ह दर्शविलेले असते. त्यापुढे असलेले बटन दाबून मतदार आपल्या मतदानाची नोंद करु शकतो. या बटनाच्या बाजूलाच दिवा आहे. तो जेव्हा तुम्ही मत नोंदविण्यासाठी बटन दाबता तेव्हा हा तांबडा दिवा पेटतो. त्याचा अर्थ तुमच्या मतदानाची नोंद झाली असा आहे.

२.३ चार मतदान विभाग एकत्र आणले तर त्याद्वारे ६० उमेदवारांच्या मतदानाची नोंद करता येईल आणि त्यावर एका जागेवरुनच नियंत्रण ठेवता येईल. नियंत्रण विभागाच्या वरील भागात उमेदवाराचा क्रमांक, एकूण मते, प्रत्येक उमेदवाराला मिळालेली मते आदी यंत्रातील माहिती दर्शविली जाईल. सुलभ संदर्भासाठी या विभागास दर्शक विभाग अथवा डिस्प्लेईंग युनिट म्हटले आहे. या दर्शक विभागाच्या खाली यंत्र ज्यावर चालते ती बॅटरी ठेवण्याची जागा असेल. त्याच्या शेजारी असलेल्या विभागात बटन व काढता येणारी मेमरी आहे. एका विशिष्ट निवडणुकीसाठी उमेदवारांची संख्या निश्चित करून यंत्र मतदानास सज्ज करण्यासाठी या बटनाचा उपयोग करावा. या बटनास "कॅन्डसेट" बटन म्हणतात. या बटनावर काढता येणारी मेमरी खोचून लावण्यात आलेली असते. मतमोजणीनंतर सदर मेमरी उपस्थित मतमोजणी प्रतिनिर्धासमोर काढून सील करावयाची आहे. या दोन विभागांसह संपूर्ण नियंत्रण विभागास "कॅन्डसेट सेक्शन" म्हणतात. या कॅन्डसेट सेक्शनच्या बाजूला निकाल अथवा रिझल्ट सेक्शन आहे. या विभागात १) मतदान करण्याचा "क्लोज" बटन २) निकालाचे दोन बटन असतील. एक बटन मतदान निकालासाठी असेल. आणि ३) "क्लीअर" बटन ज्यावेळी यंत्रात नोंद करण्यात आलेली माहिती नको असेल तेव्हा पुसून टाकण्यासाठी आहे. 'नियंत्रण विभागाच्या' अगदी खालील भागात दोन बटन आहेत. एकावर बॅलट असे लिहिले असून ते दाबल्यावर मतदान विभाग मतदान नोंदण्यास सज्ज होतो. तर दुसरे 'टोटल' लिहिलेले बटन दाबल्यावर त्यावेळेपर्यंत करण्यात आलेल्या मतदानाची संख्या कळेल. (परंतु उमेदवारनिहाय मतदान संख्या कळणार नाही) नियंत्रण विभागाच्या या विभागास 'वोट सेक्शन' असे म्हणतात. या यंत्रातील सुक्ष्म संगणक बॅटरीवर चालतो आणि तो कुठेही कोणत्याही परिस्थितीत चालविता येतो. त्यात ढवळाढवळ वा हस्तक्षेप करता येत नाही. तो अचूक असून हाताळण्यास सोपा आहे. मतदान यंत्राचे हे दोन्ही भाग दोन वेगवेगळ्या पेट्यांतून पुरविण्यात

येतात. आणि या पेट्या हाताळण्यास सोप्या असतात. मतदान यंत्रात नोंदणी झालेली मतदानाची माहिती यंत्राची बॅटरी काढली तरी शाबूत राहते.

२.४ हे मतदानाचे यंत्र आजच्या मतदान पध्दतीस सोईस्कर असे आहे. बदल आहे तो केवळ मतदारानी उमेदवाराच्या नावापुढे आणि निशाणीपुढे असलेले बटन दाबावे. पारंपारिक पध्दतीत मतदार फुली किंवा स्वस्तिक निशाणी असलेला स्टॅम्पचा ठसा उमेदवाराच्या नावावर उमटवितो. मतदानाची गुप्तता आणि मतदानात ढवळाढवळ टाळण्यासाठी आवश्यक ती सर्व खबरदारी या मतदान यंत्रात घेण्यात आली आहे. या मतदान यंत्रादवारे मतदान करण्यास अडचण येत नाही. मतदानाची गतीही जलद असते. मतमोजणी आणि निकाल जाहीर करणेही सोपे आहे. मतदान झाल्यानंतर केवळ निकालाच्या भागाचे बटन दाबल्यानंतर निकाल हाती येतो.

३. मतदानासंदर्भात कायदेशीर तरतुदी

मतदान केंद्राध्यक्ष म्हणून तुमच्यावर येणा-या कायदेशीर जबाबदा-या योग्य प्रकारे समजावून घ्याव्यात. **त्या (जोडपत्र - दोन)** मध्ये पुर्णमुद्रित करण्यात आल्या आहेत.

४. कामाची व्यापक कल्पना

४.१ मतदान केंद्राध्यक्ष म्हणून काम करताना तुम्हाला मदत व्हावी म्हणून ही निदेश पुस्तिका तयार करण्यात आली आहे. तथापि, ती सर्वतया परिपूर्ण आहे असे समजू नये. जेथे जेथे आवश्यकता भासेल तेथे तुम्ही कायदेशीर संदर्भ पहावा. हे कायदेशीर संदर्भ **जोडपत्र - एक** मध्ये उद्धृत करण्यात आले आहेत.

४.२ या पुस्तिकेतील विविध भागांत सविस्तर सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. परंतु तुमच्या कामाच्या काही महत्वपूर्ण व ठळक गोष्टी मार्गदर्शनासाठी खाली देण्यात येत आहेत:-

१. मतदान यंत्राद्वारे घेण्यात येणा-या मतदानाचे नियम आणि प्रक्रियेसंदर्भात तुम्ही पूर्ण माहिती करून घ्या.
२. मतदान यंत्राच्या कार्याबद्दल, त्याच्या विविध बटनाची कार्ये आणि ती कशी वापरावी याची माहिती करून घ्या.
३. तुमच्या मतदान पथकातील प्रत्येक सदस्याची ओळख करून घ्या आणि केंद्राध्यक्ष म्हणून तुमची नियुक्ती झाल्यापासून तुम्ही त्यांच्याशी संपर्क ठेवा.
४. निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याच्या सर्व सूचना तुम्ही तुमच्यापाशी सदैव ठेवा.
५. तुमच्या मतदान केंद्राचे ठिकाण आणि तेथे पोचणे व परतीच्या मार्गाची पूर्ण माहिती करून घ्या.
६. सर्व प्रशिक्षण वर्ग व प्रात्यक्षिकास उपस्थित रहा.

७. मतदानाचे साहित्य घेताना खात्री करा की तुम्हाला सर्व साहित्य मिळाले आहे. सर्वांत महत्वाचे म्हणजे मतदान यंत्र (मतदान व नियंत्रण विभाग), प्रदत्त मतपत्रिका (टेंडर्ड बॅलट पेपर्स), मतदार नोंदवही (नमुना व्हीएम-१), चिन्हांकित मतदार यादी, कागदी मोहरा(पेपर सील), वैधानिक फॉर्म, सिलींग वॅक्स आणि मतदारांच्या बोटांना लावायची शाई / **पक्कया शाईचे मार्कर पेन**

८. मतदार केंद्रात आल्यानंतर केंद्रात गुप्त मतदानासाठी कशी रचना करावयाची याचा आढावा घ्या, मतदारांची रांग कोठे असावी, मतदान चालू असताना बाह्य हस्तक्षेपापासून संरक्षण व्हावे म्हणून कोणती खबरदारी घ्यावी याचाही विचार करा.

९. मतदान सुरु होण्यापूर्वी मतदान यंत्राची चाचणी घ्या आणि तेथे उपस्थित असलेल्या मतदान प्रतिनिधींना मतदान यंत्रात मतदानाची नोंदणी झालेली नाही याची खातरजमा पटवा. मतदान यंत्र पूर्णपणे दुरुस्त आहे व मतदानास सज्ज आहे याचीही प्रतिनिधींना खात्री पटवा. त्यासाठी प्रत्येक उमेदवाराच्या नावावर नमुना चाचणी मतदान करून दाखवा आणि शेवटी निकाल जाहीर करून दाखवा.

१०. असे नमुना मतदान चाचणी कार्य पूर्ण झाल्यानंतर त्याचा निकाल यंत्रातून पुसून टाका. नंतर मतदान यंत्राचा नियंत्रण विभाग पेपर सील लावून बंद करा.

११. निवडणूक आयोगाने ठरविलेल्या वेळेनुसार मतदान सुरु करा. मतदान सुरु होण्यापूर्वी उमेदवार किंवा मतदान प्रतिनिधी आणि मतदान अधिका-यांना मतदानासंदर्भात गुप्तता ठेवण्याचा इशारा घ्या आणि संबंधित अधिनियमातील तरतुदीसंदर्भात त्यांना सावध करा.

१२. मतदानास सुरुवात करण्यापूर्वी तुम्ही विहित नमुन्यातील घोषणापत्र घ्या की, मतदान यंत्राचे प्रात्यक्षिक घेतले. तसेच उमेदवार वा मतदान प्रतिनिधींना मतदार यादी व मतदार नोंदवही दाखविली. त्यासंदर्भात घोषणापत्रावर त्यांची सही घ्या.

१३. मतदारांच्या ओळखीची पहिल्यांदा मतदान अधिका-याने खातरजमा करावी. मतदाराने आणलेली ओळखीची अनधिकृत चिठ्ठी सर्वांसपणे स्वीकारू नये.

१४. मतदाराची मतदार यादीनुसार ओळख पटल्यानंतर त्याच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीवर शाईचे निशाण करा.

१५. मतदाराच्या तर्जनीवरील शाई पूर्ण वाळली आहे किंवा नाही याची खातरजमा करण्यासाठी मतदार मतदान केंद्राबाहेर पडण्यापूर्वी ती खूण पुन्हा तपासा.

१६. मतदाराची ओळख पटल्यानंतर चिन्हांकित मतदार यादीत त्याचे नांव अधोरेखित करा. महिला मतदार असेल तर टीक (✓) मार्कही करा.

१७. चिन्हांकित मतदार यादीतील मतदाराचा अनुक्रमांक मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) नोंद करा.

१८. मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) मतदाराची सही किंवा अंगठयाचा ठसा घ्या आणि नंतरच त्याला मतदान करु दया. जर तो सही किंवा अंगठयाचा ठसा देण्यास राजी नसेल तर त्याला मतदान करण्यास परवानगी देऊ नका.

१९. मतदाराने मतदार नोंदवहीत सही केली अथवा अंगठयाचा ठसा केला की त्याला मतदार पत्र (विहित नमुन्यातील) (मतदार स्लीप) द्या. त्यात मतदार नोंदवहीतील त्याचा अनुक्रमांक लिहून दया. मतदार स्लीपचा नमुना **प्रकरण १६, परिच्छेद ८.१** मध्ये दिला आहे.

२०. मतदार स्लीपनुसार मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्यास परवानगी द्या. तसे करताना मतदार नोंदवहीतील अनुक्रमांकाचे काटेकोरपणे पालन करा.

२१. विशेष घटनांची तुम्ही मतदान केंद्राध्यक्षाच्या रोजनिशीत नोंद करा.

२२. मतदान शांततेने आणि सुरक्षीत पार पडावे म्हणून मतदान प्रक्रियेवर तुम्हाला नियंत्रण ठेवायला हवे. त्यासाठी तुम्ही शिस्तबद्धता ठेवावी आणि निःपक्षपाती दृष्टीकोन ठेवावा.

२३. निवडणूक आयोगाने निश्चित करून दिलेल्या वेळेतच मतदान बंद करावे. काही कारणाने मतदान उशिरा सुरु झालेले असले तरी बंद मात्र वेळीच केले पाहिजे. परंतु मतदानाच्या वेळेत रांगेत उभ्या असलेल्या सर्व मतदारांना मतदान करु द्यावे. मग मतदानाची वेळ संपलेली असली तरी चालेल. पण एक मात्र खात्री करून घ्या की मतदानाची वेळ संपल्यानंतर कुणीही नवा मतदार रांगेत उभा राहणार नाही. त्यासाठी रांगेत उभ्या असलेल्या मतदाराना तुम्ही चिठ्या द्या. या चिठ्या रांगेत शेवटी उभ्या असलेल्या मतदारापासून देण्यास सुरवात करा.

२४. मतदान बंद झाल्यानंतर नमुना व्हीएम-३ मध्ये मतदानाच्या नोंदीचा ताळेबंद द्यावा. या ताळेबंदाची अधिकृत प्रत उपस्थित असलेल्या प्रत्येक उमेदवारास किंवा मतदान प्रतिनिधीला द्यावी. अशी प्रत दिल्याचे प्रतिशापत्र तुम्ही आयोगाने दिलेल्या विहित नमुन्यात द्यावे.

२५. मतदान बंद झाल्यानंतर मतदान यंत्र आणि मतदानाचे इतर साहित्य निवडणूक आयोगाच्या सूचनेनुसार व्यवस्थित सीलबंद करावे. उपस्थित असलेले उमेदवार अथवा मतदान प्रतिनिधींनाही त्यांची इच्छा असल्यास मतदान यंत्र आणि मतदान कागदपत्रे सीलबंद करताना त्या संदर्भातील सूचनांचे काळजीपूर्वक पालन करावे.

२६. मतदान यंत्र आणि मतदानाची संबंधित कागदपत्रे योग्य प्रकारे सीलबंद करून ती जमा करणा-या अधिका-याकडे सुरूद करणे आणि त्या संबंधीची पोच पावती घेणे ही तुमची व्यक्तिगत जबाबदारी आहे.

५. मतदानाच्या विविध प्रक्रिया काळात तुमच्या जबाबदारी संदर्भात पाच वेगवेगळ्या गटात जबाबदारीची विभागणी केली असून ती **जोडपत्र - २** मध्ये देण्यात आली आहे.

६. **चेक मेमो**

निवडणुकीसंदर्भातील विविध वैधानिक आवश्यकतांची तुम्ही पूर्ती केली आहे किंवा नाही याची खातरजमा करण्यासाठी निवडणूक आयोगाने तुमच्यासाठी 'चेक मेमो' तयार केला आहे. तो चेक मेमो **जोडपत्र - ३** मध्ये देण्यात आला आहे. या चेक मेमोचे तुम्ही काटेकोरपणे पालन करावे.

प्रकरण - २

मतदान पथक स्थापन करणे आणि सरावासाठी तालीम घेणे

१. मतदान पथक : महानगरपालिकेच्या निवडणुकीसाठी तुमच्या मतदान पथकात तुम्ही आणि दोन किंवा तीन मतदान अधिका-यांचा समावेश असेल. मतदान केंद्रात **८०० च्या आसपास मतदार असतील (बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकरीता १०००)**. जर त्यापेक्षा जास्त मतदार असतील तर तुमच्या मदतीसाठी अतिरिक्त मतदान अधिका-याची निवडणूक निर्णय अधिकारी नेमणूक करतील. मतदान पथक स्थापन करताना निवडणूक निर्णय अधिकारी एका मतदान अधिका-यास मतदान केंद्राध्यक्षाचे कार्य करण्याची परवानगी देईल. तुम्ही मतदान केंद्रातून अपरिहार्य कारणास्तव गैरहजर राहणार असाल तेव्हा तो तुमचे काम पाहील.

२. मतदान पथकाच्या इतर सदस्यांशी संपर्क : तुमच्या मतदान पथकातील इतर सदस्य कोण आहेत त्याची माहिती मिळवा. तुमच्या अधिकाराखाली काम करणा-या सर्व मतदान अधिका-यांचे निवासी पत्ते तुम्ही जवळ ठेवायला हवेत. त्यांना तालमीचे वेळी भेटून तुम्ही त्यांना त्यांचे काम समजावून द्यायला हवे. जर सांघिक कामाची पध्दत अवलंबिली नाही तर तुमचे काम कठीण होईल.

३. मतदानाची तालीम :

३.१ शक्य होईल तेवढया मतदानाच्या तालीम वा प्रात्यक्षिकास उपस्थित रहा. मतदान यंत्राचे काम समजून घेण्यासाठी त्याची आवश्यकता आहे. तसेच मतदान केंद्रातील प्रक्रिया व कायद्याच्या तरतुदी जाणून घेण्यासाठीही अशा तालीम आवश्यक आहेत.

३.२ तुमच्या गैरहजेरीत मतदान केंद्राध्यक्ष म्हणून काम करण्यास परवानगी दिलेल्या मतदान अधिका-यास तालमीच्यावेळी सोबत घेऊन जा. तुम्ही मतदान यंत्र प्रत्यक्ष हाताळा केवळ प्रात्यक्षिक बघून चालणार नाही. तुम्ही दोघांनी सील लावणे, पत्त्याचे टँग लावणे आवश्यक आहे.

३.३ नमुना व्हीएम-३ मध्ये कागदी मोहर आणि नोंदणी झालेल्या मतांचा हिशोब करणे तुम्ही समजावून घेणे आवश्यक आहे.

३.४ यापूर्वी जरी तुम्ही मतदान केंद्राध्यक्ष किंवा मतदान अधिकारी म्हणून काम केलेले असले तरी तुम्ही या तालमी किंवा प्रात्यक्षिकांना उपस्थित रहावे. कारण तुम्हाला मतदान यंत्रावर काम करण्याचा अनुभव नसेल.

त्याचप्रमाणे निवडणुकीचे नियम व कायदे वेळोवेळी बदलतात. त्याचीही तुम्हाला माहिती होणे आवश्यक आहे. कोणत्याही कायद्याची वा नियमांची अद्यावत माहिती ठेवणे ही सर्वात चांगली गोष्ट आहे.

४. टपाल मतपत्रिका आणि निवडणूक कामाशी संबंधित असल्याचे प्रमाणपत्र

४.१ तुम्ही आणि तुमचे मतदान अधिकारी तुम्ही नियुक्त झालेल्या मतदान केंद्रातील किंवा दुसर्या मतदान केंद्रातील मतदाते असाल याची जाणीव ठेवून निवडणूक निर्णय अधिकारी तुम्हाला मतदान केंद्राध्यक्ष नियुक्तीचे आदेश देतील आणि त्याबरोबरच पुरेसे विहित नमुन्यातील अर्ज पाठवतील. हे अर्ज तुम्हाला व तुमच्या मतदान अधिका-यांना टपालाद्वारे मतदान करण्यास व निवडणूक कामावर नियुक्त असल्याचे प्रमाणपत्र मिळविण्यास उपयोगात येतील. जर तुम्ही किंवा तुमच्या पथकातील कुणीही त्याच मतदार संघातील मतदार असाल तर तुम्ही विहित नमुन्यात निवडणूक निर्णय अधिका-याकडे अर्ज करून निवडणूक कामावर नियुक्त असल्याचे प्रमाणपत्र मिळवा. आणि जर तुम्हाला नियुक्त केलेल्या मतदान केंद्राच्या मतदार संघाचे तुम्ही मतदार नसाल तर विहित नमुन्यात अर्ज करून टपालाद्वारे मतदान करण्यासाठी मतपत्रिका मिळवा. दोन्ही परिस्थितीत तुम्ही तुम्हाला पाठविलेल्या नियुक्ती आदेशाची नकलप्रत परत पाठविताना निवडणूक निर्णय अधिका-यांना पाठवा अन्यथा तुम्हाला निवडणूक कामावर नियुक्त असल्याचे प्रमाणपत्र मिळण्यास व टपालाद्वारे मतपत्रिका मिळण्यास उशीर होईल व तुम्हाला मतमोजणी पूर्वी मतदान करणे कठीण जाईल. निवडणूक कामावर असलेल्या व्यक्तिकडून टपालाद्वारे मतदान करण्यासाठी करावयाचा अर्ज निवडणूक निर्णय अधिका-यास वेळीच करावयास हवा. म्हणजे निवडणूक निर्णय अधिकारी तुम्हाला मतदानाच्या आदल्या दिवशी अथवा मतदार संघाच्या मतदानाच्या पहिल्या दिवशी मतदान करण्यास परवानगी देईल.

४.२ तालीम आणि प्रात्यक्षिकांसाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक मतदार यादीची नकलप्रत निरीक्षणासाठी तालीम वा प्रात्यक्षिक केंद्रात उपलब्ध करून देईल. त्यामुळे टपालाद्वारे मतदान करण्यासाठी किंवा निवडणूक कामावर असल्याचे प्रमाणपत्र मिळविण्यासाठी अर्ज भरण्यास आवश्यक ती माहिती तुम्हाला उपलब्ध होईल.

४.३ राज्य निवडणूक आयोगाकडील टपाली मतपत्रिका आदेशामधील तरतुदीनुसार टपालाद्वारे मतदान करणा-या निवडणूक कर्मचा-यांनी सदर आदेशातील तरतुदीचे पालन करणे आवश्यक आहे. जेणेकरून त्यांना निवडणूक कर्तव्यार्थ नेमलेल्या मतदान केंद्रावर अथवा टपालाद्वारे मतदान करणे शक्य होईल.

प्रकरण - ३

मतदान यंत्रे आणि मतदानाचे साहित्य ताब्यात घेणे

१. मतदानाचे साहित्य

१. मतदानाच्या पहिल्या दिवशी अथवा मतदान केंद्राचा ताबा घेण्यासाठी जाताना तुम्हाला मतदानाचे आवश्यक ते सर्व साहित्य देण्यात येईल. या साहित्याबद्दलची यादी **परिशिष्ट - चार** मध्ये देण्यात आली आहे. हे सर्व साहित्य तुम्हाला मिळाले आहे याची खात्री करून घ्या.

२. मतदान यंत्राची तपासणी

पुढील गोष्टींची विशेष चाचणी करा.

१. तुम्हाला देण्यात आलेल्या मतदान यंत्राचे (१) नियंत्रण विभाग आणि (२) मतदान विभाग तुमच्या मतदान केंद्रासाठी देण्यात आलेल्या मतदान यंत्राचेच आहेत याची खात्री करा. ही खातरजमा करण्यासाठी यंत्राच्या या पृष्ठभागावर निवडणूक निर्णय अधिका-याने लावलेली पत्त्याची खूणचिठ्ठी (टँग) पहावी.

२. नियंत्रण विभागाचा कॅन्डसेट सेक्शन योग्य प्रकारे सीलबंद आहे की नाही व त्यावर खूणचिठ्ठी लावली आहे की नाही हे पहावे.

३. कॅन्डसेट सेक्शनमधील बॅटरी चालू आहे की नाही याचीही खात्री करा. त्यासाठी यंत्राच्या मागे असलेला वीजेचा स्वीच सुरु करून पहा. नंतर तो स्वीच बंद करा.

४. तुम्हाला आवश्यक तेवढे मतदान विभाग देण्यात आले आहे की नाही याची खात्री करा आणि मतपत्रिका स्क्रीन खाली कागद घालण्यात आला आहे की नाही याचीही काळजी घ्या. तुमच्या प्रभागात किती उमेदवार आहेत त्यांच्या संख्येनुसार तुम्हाला 'मतदान विभाग' (युनिट) पुरविण्यात येतील.

५. वर म्हटल्याप्रमाणे मतपत्रिका आणि स्लाईड स्वीच योग्य प्रकारे आहे, तसेच मतदान युनिट मध्ये ठेवण्यात आलेली मतपत्रिका आणि उमेदवाराचे नाव आणि त्याची निशाणी समोरासमोर आहे की नाही याची तसेच त्याच्यासमोरील दिवा आणि बटनही समोरासमोर आहे याची खात्री करा.

६. जेवढे स्पर्धक उमेदवार असतील तेवढेच बटन मतदान युनिटवर असायला हवेत. बाकी बटन झाकले (मास्क) जातील अशी व्यवस्था करावी.

७. प्रत्येक मतदान युनिट उजवीकडे वरच्या बाजूला आणि उजवीकडे खालच्या बाजूला सीलबंद आहेत का पहावे. त्यावर निवडणूक निर्णय अधिका-याचा सील आणि पत्ता असलेली खूण चिठ्ठी (टँग) आहे की नाही हेही पहावे.

३. मतदान साहित्याची तपासणी

खालील बाबी देखील तपासा.

१) तुम्हाला देण्यात आलेल्या दोन छोट्या बाटलीत पुरेशी मतदानाची शाई आहे की नाही याची खातरजमा करा. न मिटणा-या शाईचे मार्कर पेन देण्यात आले असतील तर ते सीलबंद असतात तसेच त्यावर एक्पायरी डेट छापलेली असते ती तपासा. त्यामधील शाई सुकलेले नाही हे प्रत्यक्ष वापर करून तपासा.

२) मतदार यादीचा तुमचा भाग संपूर्ण आहे आणि त्याच्या सर्व प्रती एकसारख्या आहेत हे पहा.

अ) मतदार यादीचा जो भाग तुम्हाला आला आहे तो तुमच्या मतदान केंद्राशी संबंधित आहे आणि जोड याद्याही व्यवस्थित आहे की नाही हे पहा.

ब) जोड याद्यांत नावे गाळणे, शब्द शुद्धीकरण आणि इतर चुकांची केलेली दुरुस्ती तीनही नकलप्रतीवर केलेल्या आहेत किंवा काय याची खात्री पटवा.

क) ज्यावर नोंदी करण्यात येणार आहे त्या मतदार यादीच्या प्रत्येक पानावर हाताने अनुक्रमांक (१ आकड्याने सुरवात करून) घातलेले आहे की नाही हे पहा.

ड) मतदारांच्या छापील अनुक्रमांकात खाडाखोड वा दुरुस्ती केलेली नाही आणि नवे क्रमांक घालण्यात आलेले नाहीत याची खात्री करा.

इ) तुम्हाला देण्यात आलेल्या प्रदत्त मतपत्रिका (टेंडर्ड बॅलट पेपर) तुमच्या मतदान केंद्राशी संबंधित प्रभागाचेच आहेत आणि त्यात कोणत्याही त्रुटी नाहीत याची खात्री करा. तुम्हाला पुरविण्यात आलेल्या तपशीलाशी प्रदत्त मतपत्रिकांचे अनुक्रमांक जुळतात वा नाही याची खात्री करा.

४. मतदान यंत्रे वा मतदानाच्या साहित्यात काही त्रुटी आढळल्या तर त्याची माहिती लगेच हे साहित्य व यंत्रे पुरविणा-या अधिका-यास अथवा निवडणूक निर्णय अधिका-यास द्या.

५. मतदान यंत्रावर केंद्र क्रमांक दर्शविण्याकरीता खूणचिड्यु अथवा कागदी स्टीकरचा वापर करता येईल. मात्र कोणत्याही परिस्थितीत मार्कर पेन इ. चा वापर करू नये व मतदान यंत्र / मतदान यंत्राची बँग खराब होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

मतदान केंद्रे स्थापन करणे

१. प्रवास

तुमच्या मतदान केंद्रात पोहोचण्यासाठीचा मार्ग, साधन आणि वेळेचा निश्चित आराखडा याची माहिती करून घ्या. प्रवास मार्ग, साधन आणि वेळेचा सविस्तर तपशील तुम्हाला आगावू देण्यात येईल.

२. मतदान केंद्रात आगमन

मतदान सुरु होण्यापूर्वी कमीत कमी ७५ मिनिटे अगोदर मतदान केंद्रात पोचा.

३. मतदान अधिका-याची अनुपस्थिती

जर तुमच्या मतदान केंद्रातील मतदान अधिकारी अचानक अनुपस्थित राहिला तर त्याच्या जागी नवा मतदान अधिकारी नेमण्याचा तुम्हाला अधिकार आहे. नंतर तुम्ही त्याच्या नियुक्तीची माहिती निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना कळवा. अशी नेमणूक करताना उमेदवाराचा सक्रिय पाठीराखा अथवा उमेदवाराचा सक्रिय विरोधक व्यक्तीची नेमणूक करु नका.

४. केंद्राध्यक्षांची कामे

४.१ आजारपण किंवा अपरिहार्य कारणास्तव तुम्हाला मतदान केंद्रात गैरहजर रहावे लागले तर निर्वाचन अधिका-याने पूर्वीच परवानगी दिलेल्या मतदान अधिका-यास तुमची जागा घ्यावी लागेल. त्याला मतदान केंद्राध्यक्षांचे सर्व अधिकार असतील व त्याच्या सर्व जबाबदा-या पार पाडाव्या लागतील.

४.२ तुमच्या मतदान केंद्रातील कोणत्याही मतदान अधिका-यास तुमचे एखादे कार्य तुम्ही देऊ शकता. परंतु असे कार्य दुस-या मतदान अधिका-यास दिले म्हणून तुमची जबाबदारी संपत नाही. केंद्राध्यक्ष म्हणून केंद्रात सुरक्षित मतदान घेणे ही सर्वस्वी तुमची जबाबदारी आहे.

५. मतदान केंद्रे स्थापन करणे

५.१ जेथे तुमची नियुक्ती केली आहे त्या मतदान केंद्राच्या इमारतीकडे पोहोचल्यानंतर इमारतीची तपासणी करा. जर मतदान केंद्र स्थापन करण्यात आले असेल तर मतदान केंद्राची तपासणी करा. तीन मतदान अधिकारी असलेल्या मतदान पथक आणि मतदान केंद्राचा आराखडा (एका निवडणुकीसाठी) **परिशिष्ट - ५** मध्ये दाखविण्यात आला आहे. त्यानुसार मतदान केंद्राची रचना करा. आवश्यक वाटल्यास रचनेत किरकोळ फेरफार तुम्हाला करता येतील. परंतु तसे करताना खालील मुद्दे लक्षात असू द्या.

- अ) मतदान केंद्राच्या बाहेर उभे राहण्यासाठी मतदारांना पुरेशी जागा उपलब्ध होईल.
- ब) शक्यतो महिला आणि पुरुषांसाठी वेगवेगळ्या रांगेची व्यवस्था करा.

- क) मतदारांना मतदान केंद्रात येण्यासाठी आणि बाहेर जाण्यासाठी वेगवेगळी जागा ठेवा. जर दरवाजा एकच असेल तर शक्य झाल्यास मध्ये दोरी बांधून येण्या-जाण्याचा मार्ग निश्चित करा.
- ड) मतदारांना मतदान केंद्रात येण्या-जाण्यासाठी सहजता असली पाहिजे. मतदान केंद्रात गर्दी-गोंधळ असू नये.

इ) मतदान प्रतिनिधींना बसण्याची अशी व्यवस्था केलेली असावी की त्यांना मतदान केंद्रात शिरणा-या मतदाराचा चेहरा स्पष्ट दिसावा. म्हणजे आवश्यकता असेल तर मतदाराच्या ओळखीबद्दल आक्हान देणे त्यांना शक्य होईल. तसेच मतदान यंत्राचा नियंत्रण भाग मतदान केंद्राध्यक्षाकडे असतो. मतदाराने मतदान विभागात मतदान करून बाहेर पडेपर्यंतच्या सर्व हालचालीचा मतदान प्रतिनिधींना अंदाज घेता येईल. परंतु मतदार कुणाला मतदान करतो हे दिसेल अशा ठिकाणी मात्र त्यांची बसण्याची व्यवस्था करू नका.

प) मतदान अधिका-यांची बसण्याची जागेची अशा प्रकारे व्यवस्था करा की, त्यांनाही मतदाराने कोणते बटन दाबून मतदान केले हे दिसणार नाही.

फ) मतदान केंद्राला एकच दरवाजा असेल तर दरवाजाच्यामध्ये शक्य झाल्यास दोरखंड वा बांबू बांधून त्याचे दोन भाग करा व एका भागातून मतदान केंद्रात येण्यास व दुस-या भागातून बाहेर पडण्याची व्यवस्था करा. मतदान विभागात पुरेशी प्रकाशाची व्यवस्था करा.

ब) राज्य निवडणूक आयोगाने क्र.रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.३४/का-५ दि.२४/१२/२००६ (**जोडपत्र-१६**) अन्वये दिलेल्या आदेशानुसार अपंग मतदारांसाठी तळमजल्यावर मतदान केंद्राची / रॅम्पची सुविधा पुरविली असल्यास त्याचा वापर त्यांना करू द्यावा.

भ) राज्य निवडणूक आयोगाने क्र.रानिआ/मनपा-२०११/प्र.क्र.२०/का-५ दि.०५/१२/२०११ (**जोडपत्र-२०**) अन्वये दिलेल्या आदेशानुसार वयोवृद्ध व्यक्ती, अंध व अपंग मतदार व त्याचा सोबती, गरोदर स्त्रिया अथवा तान्ह्या मुलासह असणा-या स्त्रियांना प्राधान्याने मतदान करण्याची संधी उपलब्ध करून दयावी व तशी सूचना मतदान केंद्राबाहेर लावावी.

५.२ जर तुमच्या मतदान केंद्रात ब-याच बुरखधारी महिला येणार असतील तर त्यांची ओळख पटविण्यासाठी आणि त्यांच्या तर्जनीवर मतदान शाई लावण्यासाठी महिला मतदान अधिका-याची व्यवस्था करा. तसेच या महिलांसाठी वेगळा विभाग ठेवण्याचीही व्यवस्था करा.

५.३ जर एकाच इमारतीत एकापेक्षा अधिक मतदान केंद्रे असतील तर मतदारांचा गोंधळ उढू नये म्हणून प्रत्येक मतदान केंद्रासमोर त्या त्या मतदान केंद्राच्या मतदारांना रांगेत उभे राहण्यासाठी पुरेशी जागा आहे किंवा काय याची खात्री करा.

५.४ जर मतदान केंद्र खाजगी इमारतीत असेल तर ती इमारत आणि तिच्या भोवतीच्या १०० मीटर परीघातील क्षेत्र तुमच्या अधिकाराखाली असेल. प्रेक्षक किंवा इमारतीच्या मालकाशी संबंधित कुणाही व्यक्तिला मग ते हत्यारबंद असो वा नसो त्यांना मतदान केंद्रात वा त्याच्या १०० मीटर्स परिघात राहण्यास परवानगी देऊ नका. मतदान केंद्रातील व केंद्रभोवतीच्या १०० मीटर परिघातील सुरक्षा व्यवस्थेची जबाबदारी तुमच्या नियंत्रणाखालील पोलिसांची असेल.

५.५ निवडणुकीवर परिणाम करू शकतील असे राजकीय नेत्यांचे फोटो आणि घोषणा लावण्यात येणार नाही याची खबरदारी घ्या आणि तसे फोटो वा घोषणा पूर्वीच तेथे असतील तर त्या मतदान संपेपर्यंत काढून टाकण्याची व्यवस्था करा.

५.६ मतदानाच्या दिवशी मतदान केंद्रात स्वयंपाकासाठी किंवा इतर कोणत्याही कारणासाठी आगीचा वापर करू देऊ नका.

६. सूचना लावणे

६.१ प्रत्येक मतदान केंद्राबाहेर ठळकपणे पुढील सूचना लावा.

अ) मतदानाचे क्षेत्र किंवा मतदान केंद्रात कोणत्या मतदारांना मतदान करता येईल. याबद्दल सूचना लावा.

ब) निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांची यादी तसेच जेथे शक्य होईल तेथे प्रत्येक उमेदवाराचे नाव आणि त्याची निशाणीही लावा.

६.२ सूचना स्पर्धक उमेदवारांची यादी ज्या भाषेत असेल त्याच भाषेत असावी आणि नावाचा अनुक्रमांकही या यादीप्रमाणेच असावा.

प्रकरण - ५

मतदान अधिका-यांना कामे वाटून देणे

१. मतदान केंद्रातील मतदान प्रक्रिया आणि मतदान अधिका-यांची कामे

तुमच्या मतदान केंद्रातील मतदान सुरळीत व कार्यक्षमपणे पार पडावे म्हणून मतदाता तुमच्या केंद्रात आल्यापासून तो मतदान करून बाहेर पडेपर्यंतच्या सर्व मतदान सोपस्काराची तुम्हाला पूर्ण माहिती असणे आवश्यक आहे. अशा मतदानाची प्रक्रिया आणि मतदान अधिका-याने पार पाडावयाची कार्ये संर्बंधित भागात चर्चिण्यात आली आहेत. तथापि, मतदान अधिका-यांना करावयाची कार्ये ढोबळरित्या पुढील प्रमाणे असतील.

(अ) एक मतदान केंद्राध्यक्ष तीन मतदान अधिका-यांचा समावेश असलेल्या मतदान पथकाच्या एका निवडणुकीसाठी मतदान अधिका-याची कार्ये.

२. प्रथम मतदान अधिकारी

प्रथम मतदान अधिका-याकडे चिन्हांकित मतदार यादी असेल आणि मतदाराची ओळख पटविण्याची त्याची जबाबदारी असेल. मतदान केंद्रात शिरल्यानंतर मतदार प्रथम मतदान अधिका-याकडे जाईल. मतदाराची तो ओळख पटवील. (**जोडपत्र-१२** मधील पुरावे विचारात घेणे.)

३. दुसरा मतदान अधिकारी

३.१ दुस-या मतदान अधिका-याकडे मतदानाची शाई असेल. तो मतदाराच्या डाव्या हाताची तर्जनी पाहील आणि त्यावर शाईची निशाणी नाही ना याची खातरजमा करील आणि नंतर त्यावर **न** मिटणा-या शाईच्या मार्कर पेनने चिन्ह करील. त्याकरिता मार्कर पेन दाबून वापरावा तसेच मार्कर पेनचा वापर निशाणीसाठी डाव्या हाताच्या तर्जनीवर तीन-चार वेळा घासून करावा. याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे निदेश पत्र क्र.रानिआ/मनपा/२०१०/प्र.क्र.१०/का-५ दि.१९/११/२०११ (जोडपत्र १९) कृपया पहावे.

३.२ दुस-या मतदान अधिका-याकडे नमुना व्हीएम-१ मध्ये मतदार यादी असेल. तो नोंदवहीत ओळख पटविलेल्या व मतदान केलेल्या मतदारांची नोंद ठेवील व मतदाराला मतदान करू देण्यापूर्वी त्याची नोंदवहीवर सही अथवा अंगठयाचा ठसा घेण्याची जबाबदारीही या दुस-या मतदान अधिका-यावर राहील. मतदाराचा तपशील मतदार नोंदवहीत नोंद केल्यानंतर मतदाराला 'वोटस स्लीप' देण्याचे कामही हा अधिकारी करील.

४. तिसरा मतदान अधिकारी

४.१ मतदान यंत्राच्या नियंत्रण विभागाची जबाबदारी तिस-या मतदान अधिका-यावर राहील. मतदान केंद्राध्यक्ष ज्या टेबलावर बसेल त्याच टेबलावर हा मतदान अधिकारीही असेल. त्यामुळे मतदान केंद्राध्यक्षाला मतदान प्रक्रिया आणि नियंत्रण विभागावरही बारीक नजर ठेवता येईल. दुस-या मतदान अधिका-याने मतदाराला दिलेली 'वोटस स्लीप' पाहूनच तिसरा मतदान अधिकारी मतदाराला अनुक्रमांकाने मतदान विभागाकडे जाऊ देईल. तसेच मतदान विभागात ठेवण्यात आलेले मतदान युनिट नियंत्रण विभागातील योग्य ते बटन दाबून कार्यरत (सुरु) करील. मतदान करु देण्यापूर्वी हा अधिकारी मतदाराच्या तर्जनीवरील शाईचे चिन्हही तपासेल.

४.२ ज्या मतदान केंद्रात मतदारांची संख्या कमी आहे तेथे तिस-या मतदान अधिका-याचे काम केंद्राध्यक्षच करील. त्यामुळे मतदान पथकावरील खर्च कमी होण्यास मदत होईल.

मतदान केंद्रात प्रवेशपात्र व्यक्ति आणि केंद्रातील आसन व्यवस्था

१. मतदान केंद्रात प्रवेशपात्र व्यक्ती

१.१ तुमच्या मतदान केंद्रात मतदान करणा-या मतदाराव्यतिरिक्त पुढील व्यक्तींना मतदान केंद्रात प्रवेश असेल.

- (अ) मतदान अधिकारी
- (ब) एकावेळी एक उमेदवार, त्याचा निवडणूक प्रतिनिधी व एक प्रतिनिधी
- (क) राज्य निवडणूक आयोगाने परवानगी दिलेली व्यक्ती
- (ड) निवडणूक कामावरील सरकारी सेवक
- (इ) राज्य निवडणूक आयोगाने नियुक्त केलेले निरीक्षक
- (ई) मतदारासोबत येणारे बालक/मूल
- (प) मदतीविना चालू न शकणा-या अंध व अपंग मतदारासोबत येणारी व्यक्ती
- (फ) तुम्ही मतदाराची ओळख पटविण्यासाठी अथवा मतदानाच्या कामात तुम्हाला मदत करण्यासाठी तुम्ही मतदान केंद्रात प्रवेश दिलेली व्यक्ती

१.२ निवडणूक रिंगणात असलेल्या उमेदवारांना निवडणूक निर्णय अधिकारी त्यांचे छायाचित्र असलेले ओळखपत्र दर्देल. आवश्यकता भासल्यास असे ओळखपत्र सादर करण्यास तुम्ही उमेदवाराला सांगू शकता. त्याचप्रमाणे उमेदवाराच्या निवडणूक प्रतिनिधींनाही तुम्ही त्यांचे छायाचित्र असलेले ओळखपत्र जे निवडणूक निर्णय अधिकारीयाने त्यांना दिलेले असेल ते सादर करण्यास सांगू शकता.

१.३ निवडणुकीसंदर्भात कामावरील सरकारी नोकर ही संज्ञा सर्वसाधारणपणे पोलिस अधिकारीयास लागू होत नाही. गणवेषातील किंवा साध्या वेषातील पोलिसांना मतदान केंद्राच्या आत येण्यास परवानगी देऊ नये. परंतु कायदा व सुव्यवस्था अथवा अशाच दुस-या कारणासाठी तुम्ही त्यांना आत बोलविण्याचा निर्णय घेऊ शकता. कारण मतदान केंद्रातील पोलीस उपस्थितीला उमेदवार अथवा राजकीय पक्ष आक्षेप घेऊ शकतील आणि आपल्या प्रतिनिधींना पोलीस शक्तिचा अनावश्यक धाक दाखविला अशी तक्रार करू शकतील.

१.४ तसेच एखादया मतदाराच्या किंवा उमेदवाराच्या किंवा त्यांच्या निवडणूक प्रतिनिधी किंवा मतदान प्रतिनिधीच्या सोबत सुरक्षा कर्मचार्यानाही मतदान केंद्रात प्रवेश देऊ नका.

१.५ **निवडणुकीसंदर्भात कामावरील लोक सेवक ही व्याख्या राज्य व केंद्र सरकारचे मंत्री, उपमंत्री आणि राज्यमंत्र्यांना लागू होत नाही आणि त्यासाठी आयोगाच्या सूचनेनुसार त्यांची निवडणूक प्रतिनिधी वा मतदान प्रतिनिधी म्हणून नेमणूक करता येत नाही. कारण त्यांच्यासोबत सुरक्षा रक्षक असतात आणि त्यांना मतदान केंद्रात प्रवेश देता येत नाही. खासदार, आमदार व अन्य लोकप्रतिनिधी यांनादेखील मतदान केंद्रात ते संबंधित केंद्रावरील मतदार नसल्यास प्रवेश करता येणार नाही.**

१.६ मतदान केंद्रातील प्रवेशावर नियंत्रण ठेवा नाहीतर सुरक्षीत व शिस्तबध्द मतदान घेण्यात अडथळे निर्माण होऊ शकतील. एकावेळी तीन ते चार मतदारानाच मतदान केंद्रात घ्या.

१.७ जर कुणा व्यक्तिबद्दल तुम्हाला वाजवी संशय असेल आणि मतदान केंद्रातील त्यांच्या उपस्थितीबद्दल शंका घेण्यासारखी परिस्थिती असेल तर त्याच्याकडे मतदान केंद्रात येण्याचे अधिकृत पत्र असले तरी आवश्यक असेल तर तुम्ही त्याची झाडती घेऊ शकता.

१.८ तुमचे कर्तव्य बजावताना तुम्ही केवळ निवडणूक आयोगाच्या सूचनांचे पालन करण्यातच बांधिल आहात. तुम्ही तुमच्या वरीष्ठ अधिका-याच्या किंवा मंत्र्यासह राजकीय नेत्यांच्या सूचना ऐकू नका की त्यांच्यावर अनुग्रह करु नका. त्यानी मतदान केंद्रात प्रवेशासाठी तुमच्याकडे मागणी केली तरी तुम्ही तशी परवानगी त्यांना देऊ नका. केवळ निवडणूक आयोगाचे अधिकृत पत्र त्यांच्याकडे असेल तरच परवानगी द्या.

१.९ मतदाराची ओळख पटविण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या कागदपत्रांपैकी एक कागदपत्र मतदाराजवळ असणे अनिवार्य आहे. (**जोडपत्र-१२**)

२. मतदान प्रतिनिधींची (पोलिंग एजंट्स) उपस्थिती

२.१ उमेदवाराच्या मतदान प्रतिनिधींना मतदान सुरु होण्यापूर्वी आणि मतदानाची तुम्ही व्यवस्था करीत असताना उपस्थित राहण्यास सांगावे. मतदान सुरु होण्यापूर्वी कमीतकमी एक तास आधी त्यांना उपस्थित रहाण्यास सांगावे. जर कुणी उशीरा आले तर तुम्ही मतदानाची जी प्रारंभिक व्यवस्था व प्रक्रिया केली असेल ती पुन्हापासून करण्याची गरज नाही.

२.२ मतदान प्रतिनिधी नेमण्यासाठी कायद्याने कोणतीही वेळ निश्चित केलेली नाही. म्हणून मतदान प्रतिनिधी जर मतदान केंद्रात उशीरा पोचले तर त्यांना मतदान केंद्रातील पुढील कामकाजात भाग घेण्यास परवानगी द्यावी.

३. मतदान प्रतिनिधींनी नियुक्तीपत्र सादर करणे

३.१ प्रत्येक मतदान प्रतिनिधींनी त्याच्या उमेदवाराने अथवा निवडणूक प्रतिनिधीने त्याची नियुक्ती केल्याचे पत्र सादर करावे. नियुक्तीपत्र तुमच्या मतदान केंद्राचेच आहे की नाही हे तपासा. नंतर मतदान प्रतिनिधीने आवश्यक ती कागदपत्रे तयार करावी आणि तुमच्यासमोर प्रतिज्ञापत्रावर सही करून ते तुम्हाला सादर करावे. नंतरच त्याला मतदान केंद्रात प्रवेश द्यावा. अशी सर्व प्रतिज्ञापत्रे तुम्ही राखून ठेवावी आणि मतदान संपल्यानंतर ती इतर कागदपत्रांसह लखोट्यात घालून निवडणूक निर्णय अधिका-याकडे पाठवावी.

३.२ मतदान प्रतिनिधीने सादर केलेल्या नियुक्तीपत्राबद्दल काही शंका असेल तर तुम्हाला निवडणूक निर्णय अधिका-याने सहीच्या नमुन्याशी नियुक्तीपत्रातील सही पडताळून पहावी.

४. मतदान प्रतिनिधींसाठी प्रवेशपत्रे

प्रत्येक मतदान केंद्रात उमेदवार एक मतदान प्रतिनिधी आणि एकच बदली मतदान प्रतिनिधी नियुक्त करु शकतो. पण प्रत्येक वेळी केवळ एकाच मतदान प्रतिनिधीला मतदान केंद्रात प्रवेश मिळेल. मतदान प्रतिनिधींना मतदान केंद्रात आत - बाहेर येण्याजाण्यास सुलभता व्हावी म्हणून त्यांना प्रवेशपत्रे द्या.

५. मतदान प्रतिनिधींची आसन व्यवस्था

मतदार यादीची चिन्हांकित प्रत ज्या मतदान अधिका-याकडे असेल त्याच्या मागे मतदान प्रतिनिधींची बसण्याची सोय करा. जर मतदान केंद्रातील दार आदी अंतर्गत व्यवस्थेमुळे अशी व्यवस्था करता येत नसेल तर मतदान प्रतिनिधींची सदर मतदान अधिका-याच्या समोर बसण्याची व्यवस्था करा. त्यांची आसन व्यवस्था अशी असावी की त्यांना मतदाराचा चेहरा पहाता यावा आणि मतदाराच्या ओळखीबदल काही संशय असेल तर त्याबद्दल आव्हान त्यांना देता येईल. मतदान केंद्रात येथून तेथून फिरण्यास त्यांना परवानगी देऊ नका.

६. मतदान केंद्रात धुम्रपानास बंदी

मतदान केंद्रात धुम्रपान करण्यास तुम्ही बंदी घालावी. जर मतदान प्रतिनिधीला धुम्रपान करणे अत्यावश्यक असेल तर मतदान प्रक्रियेत अडथळा न आणता त्याने बाहेर जाऊन धुम्रपान करावे.

७. वृत्तपत्र प्रतिनिधी आणि छायाचित्रकारांना सुविधा

७.१ मतदान केंद्राबाहेर रांगेत उभ्या असलेल्या मतदारांची छायाचित्रे छायाचित्रकारांना घेता येतील. मात्र त्यांनी शांततापूर्ण व शिस्तबद्ध मतदान व्यवस्थेत बाधा पोचवू नये.

७.२ मतदार नसलेल्या कुणाही व्यक्तीस मतदान केंद्रात प्रवेश देण्यात निवडणूक निर्णय अधिकारी परवानगी देऊ शकत नाही. आयोगाचे अधिकृत प्रवेशपत्र असल्याशिवाय कुणाही व्यक्तिला मतदान केंद्रात प्रवेश देऊ नका मग तो राज्य सरकारचा अथवा स्थानिक स्वराज्य संस्थेचा प्रसिद्धी अधिकारी असला तरी. तसेच कोणत्याही परिस्थितीत मतदार प्रत्यक्ष मतदान करताना छायाचित्र काढू देऊ नका.

८. आयोगाने नियुक्त केलेल्या समन्वयकांसाठी सुविधा

८.१ राज्य निवडणूक आयोग अलिकडे काही स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकीसाठी आपले समन्वयक पाठवित आहे. त्यांची नियुक्ती ही वैध आहे.

८.२ मतदानाच्या दिवशी सदर समन्वयक तुमच्या मतदान केंद्रास भेट देऊ शकतात. कदाचित तुमच्या मतदार संघातील दौरा ते तुमच्या मतदान केंद्राच्या भेटीनेच सुरु करतील. तुम्ही मतदान केंद्र स्थापन करतानाही ते उपस्थित असतील. तुमच्या मतदान केंद्रात ते आले तर त्यांचा योग्य आदर राखा आणि आयोगाला अहवाल पाठविण्यासाठी त्यांना आवश्यक असलेली माहिती तुम्ही त्यांना पुरवा. ते तुम्हाला कोणतीही सूचना वा मार्गदर्शन न करता तुमच्या मतदान केंद्रातील मतदान पाहतील. परंतु तुमच्या मतदान केंद्रातील मतदारांना सुविधा पुरविण्याच्या संदर्भात अथवा सुरक्षीत मतदानासंदर्भात जर त्यांनी काही सूचना केल्या तर त्याकडे योग्य लक्ष पुरवा. जर तुम्हाला मतदान केंद्रात काही विशिष्ट अडचण आली किंवा तुम्हाला तसे वाटू लागले तर तुम्ही ती या समन्वयकांच्या नजरेत आणा. कदाचित तुम्हाला ते त्या संदर्भात मदत करु शकतील किंवा त्या समस्या वा अडचणी निवडणूक निर्णय अधिका-याच्या वा संबंधित अधिका-याच्या नजरेत आणतील.

८.३ निवडणूक निर्णय अधिका-याने पुरविलेले बिल्ले या समन्वयकांनी लावलेले असतील. तसेच त्यांना दिलेली अधिकारपत्रे वा नियुक्तीपत्रे त्यांच्याकडे असतील.

९. मतदान केंद्राच्या आत बिल्ले लावणे आदी

९.१ मतदान केंद्रात किंवा केंद्राच्या १०० मीटर अंतर्गत परिसरात कुणालाही उमेदवाराचे वा राजकीय पुढा-याचे नाव, निशाणी असलेले बिल्ले वा छायाचित्र लावण्यास देऊ नका.

९.२ मतदान प्रतिनिधी ते ज्या उमेदवाराचे प्रतिनिधी आहेत त्याचे नांव असलेले बिल्ले लावू शकतात.

मतदान सुरु करण्यापूर्वी मतदान यंत्र सज्ज करणे

१. मतदानापूर्वी प्रारंभिक तयारी

१.१ मतदान केंद्रात मतदान यंत्र कार्यरत करण्यापूर्वी निर्वाचन अधिकारी पातळीवर करण्यात आलेल्या तयारी व्यतिरिक्त आणखी काही तयारी मतदान केंद्रात करणे आवश्यक आहे. ही तयारी मतदान केंद्राध्यक्षांनी उमेदवार अथवा त्यांच्या निवडणूक प्रतिनिधींच्या समक्ष प्रत्यक्ष मतदान सुरु होण्यापूर्वी करायला हवी.

१.२ मतदान सुरु करण्याच्या निश्चित वेळे आधी एक तास ही प्रारंभिक तयारी तुम्ही सुरु करायला हवी. जर कुणी मतदान प्रतिनिधी यावेळेस उपस्थित नसेल तर तुम्ही तयारी थांबवू नये किंवा मतदान प्रतिनिधी उशीरा आला तर केलेली तयारी पुन्हा पासून करण्याची आवश्यकता नाही.

२. मतदान विभागातील तयारी (बॅलटिंग युनिट)

२.१ मतदान यंत्राचा मतदान विभाग निर्वाचन अधिकारी पातळीवर सर्वदृष्ट्या सज्ज केलेला असतो. मतदान केंद्रात जर कोणती गोष्ट करावयाची असते ती म्हणजे या मतदान विभागाची केबल नियंत्रण विभागास जोडावी .(कंट्रोल युनिट)

२.२ मतदान यंत्राचा आणि मतदानाच्या इतर साहित्याचा ताबा घेताना तुम्ही तपासणी केली असणार. या तपासणीनुसार तुम्हाला पुरेसे मतदान विभाग (बॅलटिंग युनिट) देण्यात आले आहेत का, त्यावर मतपत्रिका योग्यप्रकारे चिकटविण्यात आल्या आहेत का, प्रत्येक युनिटचा स्लाईड स्वीच आवश्यक त्या ठिकाणी स्थिर करण्यात आला का, मतदान विभाग सील करण्यात आला आहे का, पत्त्याची खूण चिठ्ठी उजव्या बाजूला वर आणि उजव्या बाजूला खाली लावण्यात आली आहे का याची खात्री करा.

३. मतदान विभाग आणि नियंत्रण विभाग परस्परांना जोडणे

३.१ जेथे स्पर्धक उमेदवार १५ पेक्षा अधिक असतील तेथे 'मतदान विभाग' एकापेक्षा अधिक म्हणजे स्पर्धक उमेदवारांच्या संख्येनुसार असतील. एकापेक्षा अधिक मतदान विभाग असतील तर ते एकमेकांना जोडले पाहिजेत आणि केवळ पहिला मतदान विभाग (बॅलटिंग युनिट) नियंत्रण विभागाशी जोडायला हवा.

३.२ एकापेक्षा अधिक असलेले मतदान विभाग परस्परांना असे जोडले पाहिजेत की, दुसरा मतदान विभाग पहिल्या क्रमांकाच्या मतदान विभागाशी जोडावा. जेथे तीन मतदान विभाग वापरण्यात येणार आहेत, तेथे तिस-या क्रमांकाचा मतदान विभाग दुस-या क्रमांकाच्या मतदान विभाग जोडावा तर दुसरा मतदान विभाग पहिल्या क्रमांकाच्या मतदान विभागाला जोडावा. जेथे चार मतदान विभाग वापरण्यात येणार असतील तेथे चौथ्या क्रमांकाचा मतदान विभाग तिस-या क्रमांकाच्या मतदान विभागाशी जोडण्यात यावा. तिस-या क्रमांकाचा दुस-या क्रमांकाशी आणि दुस-या क्रमांकाचा पहिल्या क्रमांकाशी जोडण्यात यावा.

३.३ हे मतदान विभाग परस्परांना जोडण्यासाठी मतदान विभागाच्या अगदी खालच्या भागात असलेल्या कंपार्टमेंटमध्ये 'सॉकेट' आहेत. दुस-या क्रमांकाच्या मतदान विभागाचा परस्परांना जोडणा-या केबलचा 'जोड' (कनेक्टर) पहिल्या मतदान विभागाच्या सॉकेटमध्ये बसवावा. त्याचप्रमाणे तिस-या क्रमांकाच्या मतदान विभागाचा 'जोड' (कनेक्टर) दोन क्रमांकाच्या मतदान विभागाच्या सॉकेटमध्ये लावावा. त्याचप्रमाणे चौथ्या क्रमांकाच्या मतदान विभागाचा 'जोड' (कनेक्टर) तिस-या क्रमांकाच्या मतदान विभागाच्या सॉकेटमध्ये जोडावा.

३.४ वर म्हटल्याप्रमाणे केवळ पहिला मतदान विभागच नियंत्रण विभागाला जोडण्यात यावा. त्यासाठी नियंत्रण विभागाच्या मागील भागातील कप्प्यात सॉकेटची जागा आहे.

३.५ नियंत्रण विभागाच्या मागील भागातील कप्प्यात वीजेचा स्वीच आहे आणि जेव्हा हा स्वीच तुम्ही ऑन कराल त्यावेळी मतदान यंत्रातील बॅटरी काम करू लागेल. तसेच नियंत्रण विभाग आणि मतदान विभागास विद्युत पुरवठा सुरु होईल.

टीप:

१. जेव्हा एकापेक्षा अधिक मतदान विभाग वापरणार असाल तेव्हा वरील उतारा ३.२ मध्ये वर्णन केल्याप्रमाणे त्यांचे क्रम लावा. चुकीचा क्रम लावल्यास मतदान यंत्र काम करणार नाही आणि नियंत्रण विभागाचे कोणतेही बटन दाबल्यास नियंत्रण विभागाच्या दर्शनी काचेवर एलई (चुकीची जोडणी) दर्शविणारी खूण दिसेल. मतदान विभाग योग्य प्रकारे सांधल्यानंतरच ही खूण अदृश्य होईल.

२. बॅलटिंग युनिटच्या केबलच्या दुस-या टोकाच्या कनेक्टरमध्ये अनेक पिन असतात. हा कनेक्टर दुस-या बॅलटिंग युनिटच्या अथवा कंट्रोल युनिटच्या सॉकेटमध्ये योग्य रितीने बसतो. हा कनेक्टर बसविताना योग्य पोझिशनमध्ये बसविणे आवश्यक आहे. ही पोझिशन ओळखणे फार सोपे असून, या करीता कनेक्टरवर TOP अशी अक्षरे लिहीण्यात आली आहेत. ही अक्षरे कंट्रोल युनिट / बॅलट युनिटच्या बाजूला येतील अशा प्रकारे BU Connector अशी अक्षरे लिहिलेल्या सॉकेटमध्ये खोचून बसवावा. पिनची संख्या व कनेक्टरचा आकार पाहून देखील कनेक्टर कशा प्रकारे सॉकेटमध्ये बसविणे आवश्यक आहे हे समजू शकेल. या कनेक्टरच्या पिन अत्यंत नाजूक असून, या कनेक्टर सॉकेटमध्ये बसविताना जास्त ताकद वापरल्यास सदर पिनला इजा होऊ शकेल किंवा त्या वाकू शकतील. यास्तव कनेक्टर सॉकेटमध्ये बसविताना ते योग्य रितीने बसविणे आवश्यक आहे. त्याची खालची व वरची बाजू नीट पाहून जुळणारी योग्य बाजू सॉकेटमध्ये बसविली पाहिजे. कनेक्टर योग्य रितीने बसविल्यास मतदान यंत्र योग्य रितीने काम करील हे ध्यानात घ्यावे.

३. एका कंट्रोल युनिटशी अथवा बॅलटिंग युनिटशी जोडलेला कनेक्टर वेगळा करावयाचा असल्यास कनेक्टरच्या दोन्ही बाजूस असलेले लॅचेस दाबून त्यानंतर कनेक्टर बाहेर ओढावा.

४. मतदान विभाग आणि नियंत्रण विभाग जोडण्यासाठी चांगला सराव असायला हवा. नाहीतर मतदान यंत्राला नुकसान पोचू शकेल. ही बाब लक्षात ठेवून तुम्ही स्वतःच मतदान विभाग आणि नियंत्रण विभाग परस्परांना सांधावे.

नियंत्रण विभागाची तयारी

१. नियंत्रण विभाग तपासणे

१.१ मतदान केंद्रात जाण्यापूर्वी मतदान यंत्राच्या नियंत्रण विभागाचा ताबा घेण्यापूर्वी नियंत्रण विभाग तपासा.

१.२ नियंत्रण विभागाचा 'कॅन्डसेट सेक्शन' योग्यप्रकारे सीलबंद केला आहे का आणि त्यावर पत्त्याची खूणचिंडी लावली आहे का हे तुम्ही तपासले असेल. तसेच या विभागातील 'बॅटरी' पूर्णपणे चालू आहे का हे ही तुम्ही पाहिले असेलच.

२. नियंत्रण विभागाची (कंट्रोल युनिटची) तयारी

२.१ मतदान केंद्रात नियंत्रण विभागाचा वापर सुरु करण्यापूर्वी निवडणूक निर्णय अधिका-याने त्यात बॅटरी बसविणे आणि स्पर्धक उमेदवारांची संख्या दर्शविण्याच्या तयारी बरोबरच मतदान केंद्रात पुढील काही तयारीही करणे आवश्यक आहे.

२.२ मतदान केंद्राध्यक्षानी नियंत्रण विभागासाठी करावयाची तयारी पुढीलप्रमाणे :-

१) नियंत्रण विभाग मतदान विभागाशी जोडणे जेथे एकापेक्षा अधिक मतदान विभाग

वापरणार असतील तेथे पहिल्या मतदान विभागाशी दुसरा, दुस-याशी तिसरा व तिस-याशी चौथा मतदान विभाग स्लाईड स्वीचचा क्रम पाहून जोडणे.

२) वीजेचा बटन 'ऑन' (सुरु) करणे.

३) वरील १ व २ मधील कामे केल्यानंतर मागील कप्पा बंद करणे.

४) प्रकरण -९ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे चाचणी मतदान (मॉक पोल) घेणे.

५) चाचणी मतदान घेतल्यानंतर मतदान यंत्रावरील चाचणी मतदानाचे आकडे पुसणे आणि ते 'शून्य' अवस्थेत आणणे. (प्रकरण - ९ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे)

६) 'निकाल विभाग' सुरक्षित करण्यासाठी त्यावर पेपर सील लावावा (प्रकरण-१० प्रमाणे) आणि

७) क्लोज बटनाभोवती तुम्हास पुरविण्यात आलेला स्पेशल अड्रेस टँग मार्फत निकाल विभाग

सीलबंद करा.

८) निकाल विभागाच्या बाहेरील कवच बंद करणे आणि त्यावर A,B,C,D सील लावणे (प्रकरण - १० मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे)

३. नियंत्रण विभाग आणि मतदान विभाग जोडणे

तुम्ही मतदान विभागाची परस्परांना जोडणारी केबल नियंत्रण विभागाच्या मागील भागात असलेल्या सॉकेटच्या कप्प्यात बसवावी. जेथे एकापेक्षा अधिक मतदान विभाग असतील तेथे पहिल्या मतदान विभागास जोडावी. नियंत्रण विभाग मतदान विभागास जोडताना काळजी घ्यावी.

४. वीजप्रवाह सुरु करणे

मतदान यंत्र वीजेवर चालते. त्यासाठी यंत्राच्या कॅन्डसेट सेक्शनमध्ये बॅटरी बसविलेली असते. ही बॅटरी निवडणूक निर्णय अधिकारी बसवितात. ही बॅटरी सुरु करण्यासाठी नियंत्रण विभागाच्या मागील भागात असलेल्या कप्प्यात स्वीच आहे. नियंत्रण विभाग आणि मतदान विभाग परस्परांना जोडल्यानंतर हा स्वीच 'ऑन' केल्यानंतर नियंत्रण विभागातून 'बीप' असा आवाज येईल. तसेच नियंत्रण विभागाच्या डिस्प्ले सेक्शनवरील दिवा हिरव्या रंगात पेटेल.

५. मागील कप्पा बंद करणे

नंतर तुम्ही मागील कप्पा बंद करा. हा मागील कप्पा सीलबंद करु नये. कारण मतदान पूर्ण झाल्यानंतर वीज प्रवाह बंद करण्यासाठी मतदान विभाग वेगळा करण्यासाठी तो तुम्हाला पुढ्हा उघडावा लागेल.

प्रकरण - ९
चाचणी (नमुना) मतदान घेणे

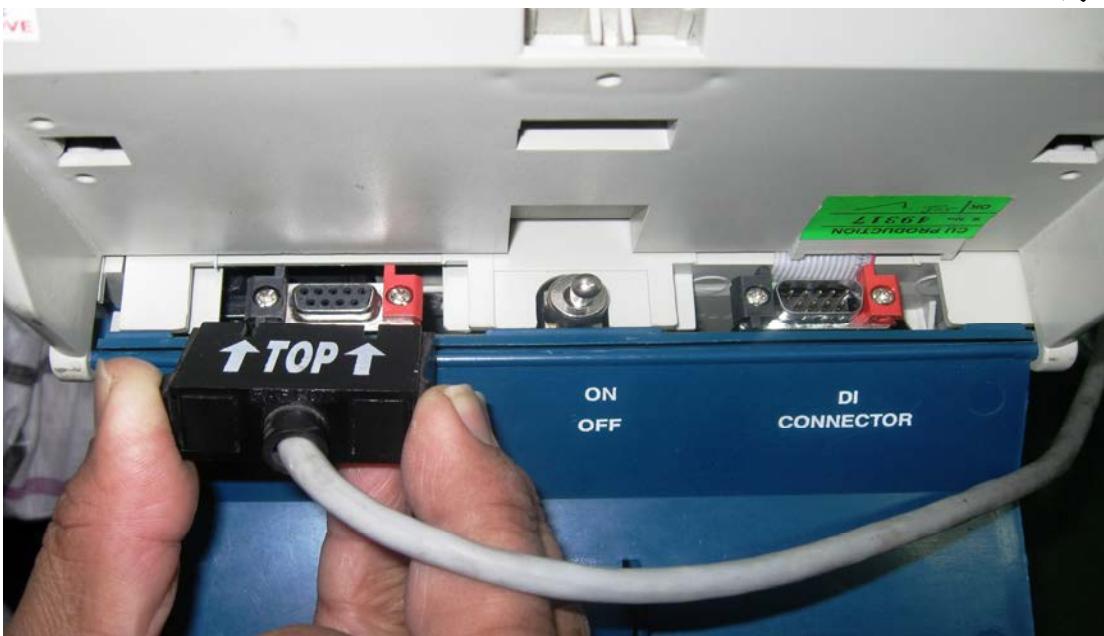
अभिरूप (नमुना चाचणी) (खोटे) मतदान (मॉक पोल)

**बहुसदस्यीय प्रभाग पृष्ठदतीचे मतदानासाठी चाचणी मतदान / अभिरूप मतदान
(मॉकपोल) करावयाची कार्यपृष्ठदती**

बहुसदस्यीय प्रभाग पृष्ठदतीतील मतदानासाठी मतदानाच्या दिवशी प्रत्यक्ष मतदान सुरु होण्यापूर्वी एक तास अगोदर मतदान केंद्राध्यक्षाने मतदान केंद्रावर उपस्थित असलेल्या उमेदवारांच्या मतदान प्रतिनिधी समक्ष अभिरूप मतदान / चाचणी मतदान (मॉकपोल) करणे अनिवार्य आहे.

मतदान प्रतिनिधी निर्धारित केलेल्या वेळेत मॉकपोलच्या वेळी उपस्थित नसतील तरी देखील मतदान केंद्राध्यक्षाने मतदान केंद्रावर नियुक्त अन्य मतदान अधिका-यांसह मॉकपोल करणे बंधनकारक आहे. त्यासाठी पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करावी.

- 1) सर्वप्रथम बॅलट युनिट बी यु केनक्टरच्या सहाय्याने कनेक्टरची Top ही अक्षरे कंट्रोल युनिटच्या आतील बाजूस राहतील अशारितीने मागील बाजूने कंट्रोल युनिटला जोडा.

- 3) ON/OFF स्वीच On करा. तद नंतर खालील सूचना क्रमाक्रमाने दर्शकपट्टीवर येतील (सुलभ आकलनासाठी या ठिकाणी आपण प्रभाग क्र.10 मतदान केंद्र क्र.27 करिता एकूण 2 जागांसाठी होणा-या मतदानाच्या मॉकपोलचे उदाहरण घेत आहोत)

Sr.No.	Display	Meaning
1	SEC MAHARASHTRA	Name of the Commission
2	DTE 04-11-11 TME 13-16-01	Current Date is 4 November 2011 Current Time is 13:16:01 p.m.
3	SL NO – G11226 DMM – G58585	Serial Number of EVM is G11226 Memory Number is G58585
4	WARD NO – 10 BOOTH NO - 27	Ward Number is 10 Booth Number is 27
5	NUMBER OF BALLOTS 2	Number of Ballot Papers are 2 i.e. one for Seat-A and another for Seat-B
6	BALLOT 1	Ballot Paper 1
7	CANDS 4 SEATS 1	Total No. of Candidates Number of Candidates to be elected
8	BALLOT 2	Ballot Paper 2
9	CANDS 3 SEATS 1	Total No. of Candidates Number of Candidates to be elected
10	BATTERY MEDIUM	Shows the Status of Battery (Power Pack)

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

(7)

(8)

(9)

(10)

3) निर्देशपट्टीवर येणारे वरीलप्रमाणे निर्देश येणे पूर्णतः बंद झाल्यावर कंट्रोल युनिटवरील Ballot हे बटण दाबा.

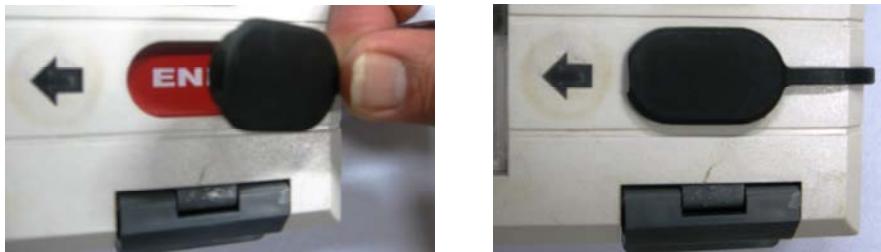
4) Ballot बटण दाबल्यानंतर कंट्रोल युनिटवरील लाल रंगाचा Busy लॅम्प On होईल व त्याचवेळी बॅलेट युनिटवरील हिरव्या रंगाचा Ready लॅम्प ON होईल.

5) आता बॅलट युनिटवरील पहिल्या जागेसाठी निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांपैकी पहिल्या उमेदवारासमोरील मतदानाचे बटण दाबा. त्यामुळे पहिल्या जागेसाठी निवडणूक लढविणा-या उमेदवाराने निवडणूक चिन्हाच्या उजव्या बाजूस असलेला लाल रंगाचा अऱोलॅम्प On होईल.

6) आता दुस-या जागेसाठी निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांपैकी पहिल्या उमेदवाराच्या समोरील मतदानाचे बटण दाबा. म्हणजे दुस-या जागेसाठी निवडणूक लढविणा-या पहिल्या उमेदवाराच्या निवडणूक चिन्हाच्या उजव्या बाजूस असलेला लाल रंगाचा अऱोलॅम्प ON होईल आणि त्याचवेळी 'Beep' आवाजासह आतापर्यंत सर्व जागांसाठी केलेल्या मतदानाची नोंद कंट्रोल युनिटमध्ये एकाच वेळी होईल आणि बॅलट युनिटवरील हिरव्या रंगाच्या Ready लॅम्प व लाल रंगाचे चारही अऱोलॅम्प Off होतील. मात्र मतनोंदणी झाल्यानंतर कंट्रोल युनिटवरील लाल रंगाचा Busy लॅम्प हा OFF झाल्यानंतरच पुढील मतदानासाठी कंट्रोल युनिट सज्ज होईल.

9) महत्वाची बाब म्हणजे या ठिकाणी एक गोष्ट लक्षात घेणे अत्यंत जरूरीचे आहे, ती म्हणजे बहुसदस्यीय प्रभाग पृथक्तीत प्रत्येक मतदारास एकापेक्षा जास्त म्हणजेच जेवढ्या जागांसाठी मतदान होत आहे तेवढ्या जागांकरिता बॅलट युनिटवर बसविलेल्या मतपत्रिकांपैकी प्रत्येक मतपत्रिकेवरील एका उमेदवारास मतदान करणे आवश्यक आहे. त्यामुळे जोपर्यंत सर्व जागांसाठी मतदार एक-एक मत नोंदवत नाही, तोपर्यंत कंट्रोल युनिटमध्ये मतदानाची नोंद होऊ शकणार नाही.

एखायावेळी एखाया मतदारास सर्व जागांसाठी मतदान करावयाच्या ऐवजी त्यापैकी काही जागांसाठीच मतदान करावयाचे असल्यास मतनोंदणी होण्यासाठी त्याला ज्या ज्या जागांसाठी मतनोंदणी करावयाची आहे त्यांची मतनोंदणी होण्यासाठी Ballot Unit वरील END या बटणाचा वापर करावा लागेल. त्यासाठी अशावेळी END या बटणाच्या वरील काळी कॅप काढून END हे बटण दाबण्यास सांगावे. नंतर पुन्हा END बटणावरील काळी कॅप बसवून ठेवावी. ही बाब मॉकपोलच्या वेळी उपस्थित मतदान प्रतिनिधीना निर्दर्शनास आणून घावी. यासदंभात राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-०५ दि. ५ डिसेंबर, २०११ चे आदेश कृपया पहावेत.(जोडपत्र-१८)

10) सर्व जागांसाठी वर नमूद केल्यानुसार मॉकपोलसाठी मतदान नोंदवून झाल्यानंतर Result सेक्षन मधील Close हे बटण दाबावे. म्हणजे खालीलप्रमाणे सूचना निर्देशकपट्टीवर क्रमाक्रमाने दिसतील.

Sr.No.	Display	Meaning
1	CLOSING	
2	DTE 04-11-11 TME 17-36-01	Current Date is 4 November 2011 Current Time is 05:36:01 p.m.
3	SL NO – G11226 DMM - G58585	Serial Number of EVM is G11226 Memory Number is G58585
4	NUMBER OF BALLOTS 2	Number of Ballot Papers are 2 i.e. one for Seat - A and another for Seat - B
5	TOTAL VOTERS 6	Total Number of Voters are 6
6	POLL CLOSED	Polling is closed

1

2

3

4

5

6

11) Closing बाबतचे सर्व निर्देश दर्शकपट्टीवर येण्याचे थांबल्यानंतर आता मॉकपोलमध्ये प्रत्येक उमेदवारास नॉंदविलेल्या मतानुसार Result I दर्शविणे आवश्यक असल्याने Result I हे बटण दाबा. म्हणजे खालीलप्रमाणे निर्देश प्राप्त होऊन मॉकपोलमध्ये केलेल्या मतदानाचा Result दर्शकपट्टीवर क्रमाक्रमाने दिसून येईल.

Sr.No.	Display	Meaning
1	SL NO – G11227 DMM - G58585	Serial Number of EVM is G11227 Memory Number is G58585
2	POLL RESULT PDT 04-11-11	Poll Result starts Poll Date is 4 th November 2011
3	PST 12-50-53 PET 17-33-21	Poll Start Time Poll End Time
4	NUMBER OF BALLOTS 2	Number of Ballot Papers are 2 i.e. one for Seat - A and another for Seat - B
5	TOTAL VOTERS 6	Total Number of Voters
6	BALLOT 1 VOTES 6	On First Ballot Paper Total Votes are 6
7	CANDS 4 SEATS 1	Total No. of Candidates Number of Candidates to be elected
8	CANDIDATE – 01 VOTES – 2	First Candidate Obtained 2 votes
9	CANDIDATE – 02 VOTES – 2	Second Candidate Obtained 2 votes
10	CANDIDATE – 03 VOTES – 1	Third Candidate Obtained 1 vote
11	CANDIDATE – 04 VOTES – 1	Fourth Candidate Obtained 1 vote
12	BALLOT 2 VOTES 6	On First Ballot Paper Total Votes are 6
13	CANDS 3 SEATS 1	Total No. of Candidates Number of Candidates to be elected
14	CANDIDATE – 01 VOTES – 2	First Candidate Obtained 2 votes
15	CANDIDATE – 02 VOTES – 2	Second Candidate Obtained 2 votes
16	CANDIDATE – 03 VOTES – 2	Third Candidate Obtained 2 vote
17	END	End of Result Display

1

2

17

- 12) Result दिसण्याची प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर आता आपल्याता प्रत्यक्ष मतदानासाठी मतदान यंत्र तयार करावयाचे असल्याने मॉकपोलमध्ये नोंदविलेली मते Clear करणे जरूरीचे असल्याने Result सेकशनमधील पांढऱ्या रंगाचे Clear हे बटण दाबा. म्हणजे एकाच वेळी Beep आवाजासह खालील सूचना दर्शकपट्टीवर येईल.

(All votes polled are being deleted)

Beep आवाज थांबल्यावर प्रस्तूत सूचना निर्देशपट्टीवर दिसण्याचे बंद होइल आणि तद्दनंतर पुढीलप्रमाणे सूचना क्रमाक्रमाने दर्शकपट्टीवर दिसू लागतील.

1. NO. OF BALLOT 2
2. TOTAL VOTER 0
3. BALLOT – 1 VOTE- 0
4. CANDIDATE – 4 SEAT – 1
5. CANDIDATE – 1 VOTE 0
6. CANDIDATE – 2 VOTE 0
7. CANDIDATE – 3 VOTE 0
8. CANDIDATE – 4 VOTE 0
9. BALLOT 2 VOTE 0
10. CANDIDATE - 3 SEAT – 1
11. CANDIDATE – 1 VOTE 0
12. CANDIDATE – 2 VOTE 0
13. CANDIDATE – 3 VOTE 0
14. END

दर्शकपट्टीवर सर्व निर्देश येण्याचे बंद झाल्यानंतर आपले कंट्रोल युनिट मागील बाजूने स्वीच Off करा व नंतर प्रत्यक्ष मतदानासाठी कंट्रोल युनिट सीलबंद करा.

नियंत्रण विभाग पेपरसील व स्पेशल टॅग वापरून बंद करणे

१. कंट्रोल युनिट पेपरसीलने सीलबंद करणे

मतदान यंत्र सील करण्याकरीता सुरुवात करण्यापूर्वी ते मागून बंद (Off) करणे अत्यावश्यक आहे. मतदान यंत्र मागून बंद केल्यानंतर सीलींग करण्यास सुरुवात करावी व सील पूर्ण झाल्याशिवाय यंत्र सुरु (On) करु नये. पारंपारिक मतदान पद्धतीमध्ये जेथे मतपत्रिका व मतपेट्या वापरल्या जात होत्या तेंव्हा मतपेट्या आयोगाने विहित केलेल्या पेपरसीलद्वारे सीलबंद करण्यात येत असत. अशाच प्रकारची कार्यपद्धती मतदान यंत्राबाबत देखील विहित केली आहे. त्यासाठी कंट्रोल युनिटमध्ये खाली नमूद केल्यानुसार आयोगाने विहित केलेले पेपर सील वापरून ते सीलबंद करावयाचे आहे.

(२) कंट्रोल युनिटच्या रिझल्ट सेक्षनच्या आतल्या कप्प्याच्या झाकणाच्या आतल्या बाजूस पेपरसील घालण्यासाठी एक चौकट ठेवलेली आहे. इलेक्ट्रॉनिक कार्पोरेशन ऑफ इंडिया लि. या कंपनीने तयार केलेल्या मतदान यंत्राच्या बाबतीत एक पेपर सील वापरण्याची तरतूद करण्यात आली आहे. सदर सील अशाप्रकारे घटू बसवावयाचे आहे, जेणेकरून त्याचा वरील भाग दिसू शकेल. पेपरसीलचा वरचा भाग दुमडल्यानंतर त्यावरील अनुक्रमांक वरील बाजूस येईल.

(रिझल्ट सेक्षनच्या आतील कप्प्यास असलेल्या खाचेमध्ये पेपरसील व आधारासाठी पुठऱ्या दिलेला असल्यास तो वर दर्शविल्याप्रमाणे घालावा जेणेकरून रिझल्ट सेक्षनचे दोन्ही कपे बंद केल्यावर त्यामधून वरील बाजूने बाहेर येणारा पेपरसीलचा भाग पट्टीसीलच्या दिशेने दुमडल्यावर अनुक्रमांक वरच्या बाजूला दिसेल.)

(३) वर नमूद केल्याप्रमाणे पेपर सील आपल्या जागी घटू बसून राहावे व ते विहित जागेवरून हलू नये यासाठी एका पातळ पुढ्याचा आधार पेपर सीलला द्यावा. जेणेकरून पेपर सील आपल्या जागेवरून हलणार नाही, याची खात्री करण्यासाठी ते एका बाजूने हळूच ओढून ते घटू बसल्याची खात्री करताना ते सील खराब होणार नाही, याची दक्षता घ्यावी व पेपर सील खराब झाल्यास त्वरित दुसरे पेपरसील वापरण्यात यावे.

(४) पेपरसील घटू बसविल्यानंतर कंट्रोल युनिटच्या आतल्या कप्प्याचे झाकण घटू दाबून बंद करावे. सदर झाकण अशारीतीने बंद करावे की पेपर सीलच्या दोन्ही बाजूची टोके आतल्या कप्प्याच्या बाहेर राहतील. त्यानंतर पेपर सीलच्या पांढ-या बाजूवर मतदान केंद्राध्यक्षांनी पेपरसीलच्या अनुक्रमांकाखाली आपली पूर्ण स्वाक्षरी करावी. मतदान केंद्रात उपस्थित असलेले उमेदवार अथवा त्यांचे मतदान प्रतिनिधी जर पेपरसीलवर

स्वाक्षरी करु इच्छित असतील तर त्यांनाही तशी अनुमती द्यावी. मतदान केंद्राध्यक्षांनी मतदान प्रतिनिधींच्या स्वाक्षर्या त्यांच्या नेमणूक पत्रावरील स्वाक्षर्यांशी जुळतात किंवा कसे, याची खात्री करावी.

२. पेपर सीलचा हिशेब ठेवणे:- मतदान केंद्रावर मतदान केंद्राध्यक्षास पुरविण्यात आलेल्या पेपरसीलचा हिशेब त्याने ठेवणे आवश्यक आहे. सदर हिशेब नमुना व्हीएम-३ मध्ये ठेवणे आवश्यक आहे. मतदान केंद्राध्यक्ष, उमेदवार अथवा त्यांचे मतदान प्रतिनिधी यांना पेपरसीलवरील अनुक्रमांक लिहून घेण्याची अनुमती देईल.

३. कंट्रोल युनिट स्पेशल टॅगने सीलबंद करणे

(१) पेपरसील घट्ट बसविल्यानंतर व आतल्या कण्याचे झाकण घट्ट दाबून बंद केल्यानंतर मतदान केंद्राध्यक्षांनी आतल्या झाकणाच्या डाव्या बाजूस ठेवलेल्या दोन छिद्रांमधून एक दोरा ओवून तो स्पेशल टॅग वापरून सीलबंद करावा. स्पेशल टॅग लावताना त्याचा धक्का “Close” बटनाला लागणार नाही, याची विशेष काळजी द्यावी. (जर हा स्पेशल टॅग लावताना “Close” बटन दाबलेले राहीले तर मतदान सुरु करताना “Ballot” बटन दाबल्यावर “no” असा मेसेज येईल.) स्पेशल टॅग हा विशिष्ट आकाराचा असून त्याच्या खाचेमध्ये “Close” बटन येईल याची खात्री करून तो लावावा जेणोकरून सायंकाळी ५.३० वाजता मतदान संपल्यावर “Close” बटनावरील कॅप काढून ते दाबणे सहज शक्य होईल. याकरीता स्पेशल टॅग एका विशिष्ट आकाराचा बनविण्यात आआ आहे. याला असलेल्या खाचेमुळे मतदान संपल्यावर रिझल्ट सेवण बंद असतानादेखील **Close** बटन दाबणे शक्य होते. या टॅगवर मतदान केंद्राध्यक्ष, इच्छुक मतदान प्रतिनिधी यांनी स्वाक्षर्या कराव्यात व विभेदक चिन्ह मारावे.

४. कंट्रोल युनिटचे रिझल्ट सेक्षन बंद करून सीलबंद करणे

कंट्रोल युनिटच्या रिझल्ट सेक्षनच्या आतला कण्या बंद करून तो सीलबंद केल्यानंतर रिझल्ट सेक्षनच्यावरील झाकण बंद करावे. स्पेशल टॅगने बंद केल्यानंतर रिझल्ट सेक्षनच्यावरील झाकण बंद करावे. असे करताना आतील पेपरसील व्यवस्थीतपणे (न फाटा) दोन्ही बाजूने झाकणाच्या वर राहतील याची काळजी द्यावी.

(२) वरील झाकण बंद केल्यानंतर रिझल्ट सेक्षन पुढीलप्रमाणे सीलबंद करावे.

(अ) वरील झाकणाच्या डाव्या बाजूस पुरविण्यात आलेल्या दोन छिद्रांमधून दोरा ओवावा.

(ब) दो-याची गाठ मारून त्यास मतदान केंद्राध्यक्षाचे सील लावावे. आणि,

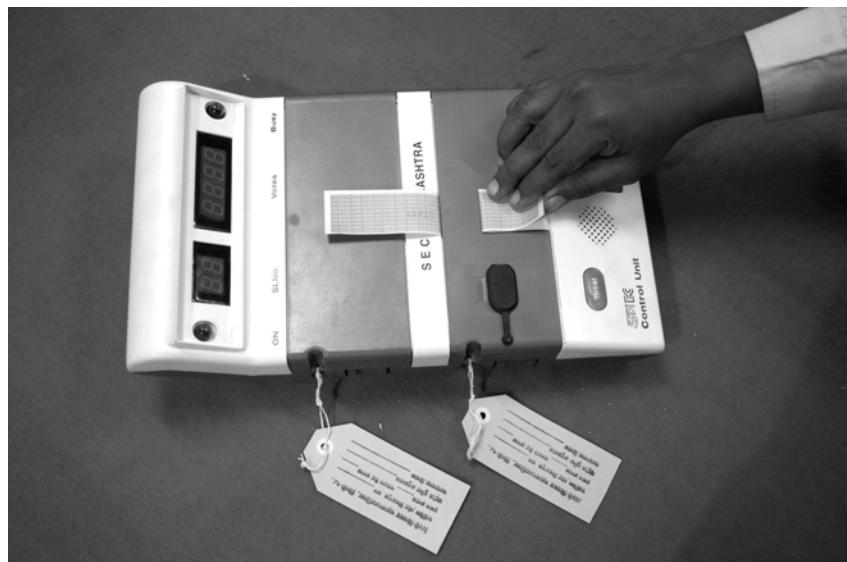
पत्त्याची खूणचिंडी दो-याच्या टोकास बांधावी. ज्याप्रमाणे कॅन्ड सेट सेक्षनमध्ये निवडणूक निर्णय अधिकायांच्या स्तरावर पत्त्याची खूणचिंडी वर बांधलेली असेल त्याच धर्तीवर ही खूणचिंडी असेल. या पत्त्याच्या खूणचिंडीवर उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधींना त्यांची इच्छा असल्यास त्यांना स्वाक्षरी करण्याची संधी द्यावी.

प्रकरण-११

नियंत्रण विभाग A, B, C, D पट्टीसील वापरुन बंद करणे

ABCD पट्टीसील वापरुन मतदान यंत्र सीलबंद करणे:- रिझल्ट सेक्शनच्या कप्प्याच्या खालील बाजूने पेपरसीलचा जो भाग बाहेर येतो, त्याला ABCD अक्षरे असलेली पट्टी सील वापरुन कंट्रोल युनिट सील करावे, पट्टी सील हे क्लोज बटनाच्या खालून येईल याची काळजी घेऊन ते डावीकडून नियंत्रण युनिटच्याभोवती गुंडाळून सील करावयाचे आहे.

टप्पा क्र.१:- रिझल्ट सेक्शनच्या कप्प्याच्या खालील बाजूने पेपरसीलचा जो भाग बाहेर येतो, तो खालीलप्रमाणे दुमडावा.

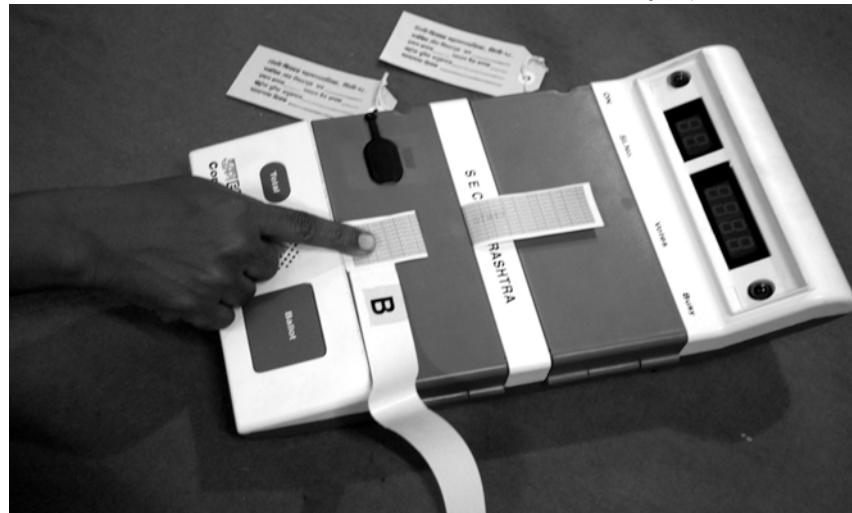

टप्पा क्र. २ :- त्यानंतर ABCD अक्षरे असलेली पट्टी सील वापरुन कंट्रोल युनिट सील करावे. असे करताना 'A' भाग रिझल्ट सेक्शनच्या कप्प्याच्या खालील बाजूने पेपरसीलचा जो भाग बाहेर येतो. तेथे खालीलप्रमाणे ठेवावा.

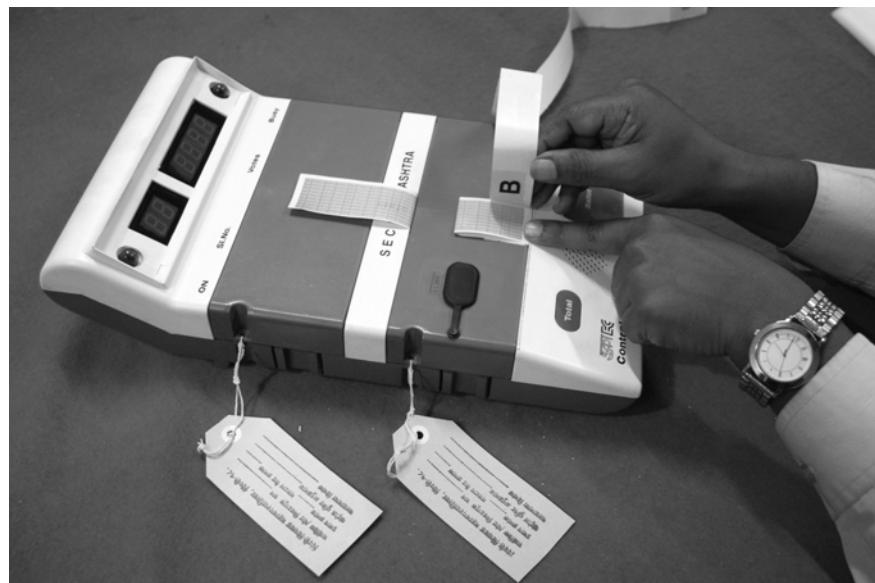
(निकाल विभागाच्या बाह्य दरवाजाच्या आतील बाजूने बाहेर आलेल्या गुलाबी कागदी मोहोरेच्या आतील पट्टीच्या तळाजवळ पूर्वीच डिंक लावलेला “ए” भाग येईल. अशाप्रकारे पट्टी मोहोर (सील) ठेवा. “ए” वरील मेणकागद काढा.)

टप्पा क्र. ३ :- त्यावर पेपरसीलचा खालील भाग खालील दर्शविल्याप्रमाणे दुमडून चिटकवावा.

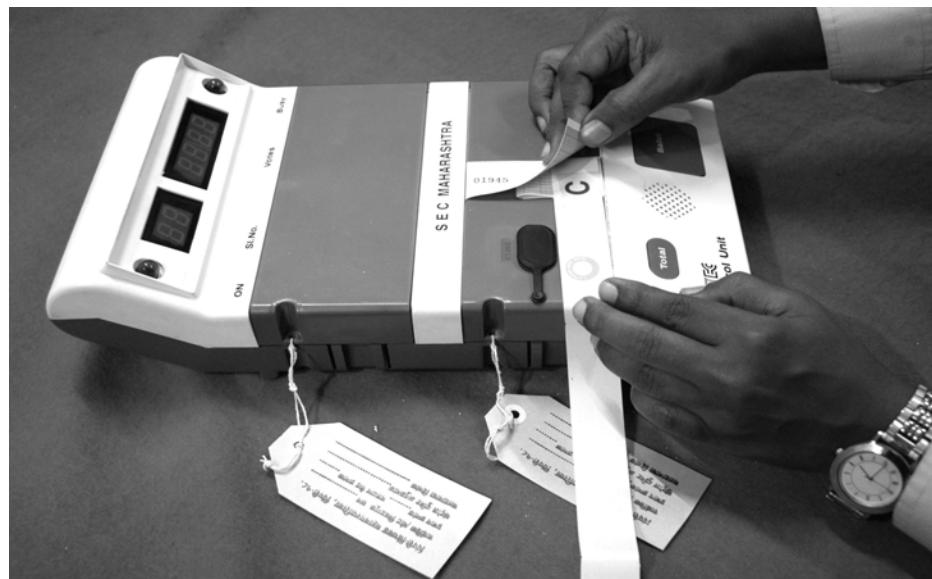
(या डिंक लावलेल्या भागावर गुलाबी कागदी मोहोरेची आतील घडी दाबा आणि चिटकवा)

टप्पा क्र. ४ :- त्यानंतर ‘B’ भाग उलट दुमडून पेपरसील वर चिटकवावा.

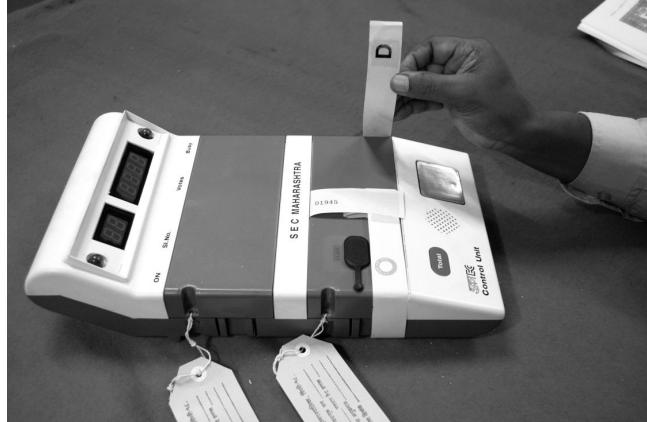
(पूर्वीच डिंक लावलेल्या “बी” भागावरील मेणाचा कागद काढा आणि हा डिंक लावलेला भाग गुलाबी कागदी मोहोरेच्या बाहेरील घडीवर दाबा)

टप्पा क्र. ५ :- त्यानंतर 'C' भागावर पेपरसीलची वरील पट्टी चिटकवावी.

(गुलाबी कागदी मोहोरेवर “बी” भाग चिटकवल्यावर “सी” हा भाग सर्वात वर येईल. “सी” भागावरील मेणकागद काढा. बाह्य दरवाजाच्या सर्वात वरच्या भागापासून बाहेर आलेल्या गुलाबी कागदी मोहोरेला दाबा. जेणेकरून गुलाबी कागदी मोहोर सी भागावर घटटपणे चिटकवली जाईल.)

टप्पा क्र. ६ :- त्यानंतर पट्टी सील मतदान यंत्राभोवती गोल फिरवून 'D' भाग जेथे 'A "B" C' चिटकविलेले आहेत, त्या ठिकाणी आणून चिटकवावा.

(पट्टी मोहोर (सील) क्लोज (बंद) बटनाच्या खालून येईल याची काळजी घेऊन पट्टी सीलचा ऊर्वरित भाग डावीकडून नियंत्रण युनिटच्या भोवताली गुंडाळा. पट्टी सीलचे दुसरे टोक, कंट्रोल युनिटच्या उजव्या बाजूस बाह्य दरवाजाच्या सर्वात वरच्या भागात जेथे पूर्वीच डिंक लावलेले “ए” “बी” “सी” भाग चिटकवलेले आहेत, तेथे आणा, पूर्वीच डिंक लावलेल्या “डी” भागावरील आवरण असलेला मेणकागद काढा आणि दरवाजाच्या सर्वात वरच्या भागातून बाहेर आलेल्या गुलाबी कागदी मोहोरेवर तो भाग घट्टपणे दाबा. पूर्वीच डिंक लावलेला “डी” भाग क्लोज बंद बटनाच्या खाली पट्टी सीलवर चिकटतो. हा चिकटणारा “डी” चा भाग पट्टी सीलवर घट्टपणे दाबा.)

प्रकरण - १२

मतदानास सुरुवात

१. मतदानास निश्चित केलेल्या वेळीच मतदानास सुरुवात करा. त्यापूर्वी तुमची प्रारंभिक तयारी पूर्ण झाली पाहिजे. जर दुर्देवाने प्रारंभिक तयारी पूर्ण झाली नाही तर मतदान सुरु करण्याच्या निश्चितवेळी तीन-चार मतदारांना मतदान केंद्रात घ्या आणि मतदान अधिका-याला त्यांची ओळख आदी माहिती गोळा करु द्या आणि या काळात तुमची प्रारंभिक तयारी पूर्ण करा. मात्र शक्य तो असे प्रसंग टाळा. समजा काही अपरिहार्य कारणास्तव तुम्हाला मतदानाच्या निश्चित वेळेस मतदान सुरु करता आले नाही तर मतदान बंद करण्याची वेळ वाढवू नका. प्रकरण २४ मध्ये स्पष्ट केलेल्या बाबतीतच अपवाद केला जाईल.

२. ज्या मतदान अधिका-यावर मतदारांच्या बोटांना शाई लावण्याची जबाबदारी असेल त्याला पक्क्या शाईचे मार्कर पेन पुरविण्यात येईल. त्याच्या सहाय्याने मतदाराच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीवर पक्क्या शाईची खूण करण्यास सांगावी.

मतदार यादीची चिन्हांकित प्रत

१. मतदानास सुरुवात करण्यापूर्वी मतदान प्रतिनिधी आणि तेथे उपस्थित सर्वांची खात्री पटवा की मतदार यादीची जी प्रत चिन्हांकित मतदार यादी म्हणून वापरण्यात येणार आहे त्यावर कुठल्याही प्रकारची खूण वा नोंदी नाहीत. असल्या तर त्या केवळ 'इडीसी' (म्हणजे निवडणूक कामावर असल्याचे प्रमाणपत्र) आणि 'पीबी' (म्हणजे टपालाद्वारे मतदानपत्रिका दिल्याचे खूण) या दोनच खूणा असतील. राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.३४/का-५ दि. २४.१२.२००५ (जोडपत्र-१६) अन्वये अपंग मतदारांची तळमजल्यावर सोय केली असल्यास अशा मतदारांची नावे कापून संबंधित मतदान केंद्राच्या यादीमध्ये पुरवणी म्हणून समाविष्ट केली असतील.

२. मतदार यादीतील दुबार नावांबाबत विशिष्ट खूण अथवा अभिप्राय नोंदविलेले असतील यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२००७/ प्र.क्र.६/का-५ दि. २४.४.२००७ (जोडपत्र-२१) अन्वये कार्यवाही करावी.

३. मतदार यादीतील स्थलांतरीत अथवा मयत मतदारांबाबत विशिष्ट खूण अथवा अभिप्राय नोंदविलेले असतील यासंदर्भात राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. रानिआ/मनपा-२०१०/प्र.क्र.४/का-५ दि. ११.१०.२०१० (जोडपत्र-२२) अन्वये कार्यवाही करावी.

नमुना व्हीएम-१ मधील मतदार नोंदवही

४. मतदान प्रतिनिधी आणि मतदान केंद्रात उपस्थित इतरांना हेही दाखवा आणि त्यांची खात्री पटवा की, मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) मतदाराच्या नावापुढे कोणत्याही प्रकारची

खूण अथवा नोंद केलेली नाही. याच मतदार नोंदवहीत प्रत्येक मतदाराला मतदान करण्यास परवानगी देण्यापूर्वी आपली सही अथवा अंगठयाचा ठसा उमटवायचा असतो.

मतदान केंद्रात मतदारांच्या प्रवेशावर नियंत्रण

५. महिला आणि पुरुष मतदारांसाठी वेगवेगळी रांग करा. रांगेवर नियंत्रण ठेवणा-या व्यक्तीने तुमच्या निर्देशानुसार एकावेळी केवळ तीन ते चार मतदारांच मतदान केंद्रात सोडावे. इतरांना रांगेत राहण्याची सूचना करावी. अशक्त किंवा लेकुरवाळ्या (हातात मूळ असलेल्या) महिलांना रांगेतून पुढे येऊ द्यावे. रांग सोडताना एकदा महिला आणि एकदा पुरुषांना आत सोडावे. महिला किंवा पुरुषांसाठी एकापेक्षा अधिक रांगा करू देऊ नका.

६. राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्र.रानिआ/मनपा/2011/प्र.क्र.20/का-05 दिनांक ५ डिसेंबर 2011(जोडपत्र-२०) अन्वये असे निर्देश दिले आहेत की, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदानाची टक्केवारी वाढण्याकरिता तसेच मतदारांना जास्तीत जास्त सोई सुविधा उपलब्ध करून देण्याकरिता विविध पावले उचलली आहेत. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निर्दर्शनास आले आहे की वयोवृद्ध व्यक्ती, अंध व अपंग मतदार, गरोदर स्त्रिया अथवा तान्ह्या मुलासह असणा-या स्त्रिया यांना मतदानाची रांग लांब असल्यास मतदानासाठी त्या रांगेत उभे राहून बराच काळ प्रतिक्षा करावी लागते. यास्तव, असे बरेच मतदार मतदानास जाणे टाळतात. पर्यायाने मतदानाची टक्केवारी घटते. अश्या मतदारांना मतदान करणे सोईचे व्हावे याकरिता पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहे:-

(1) मतदान केंद्राबाहेर वयोवृद्ध व्यक्ती, अंध व अपंग मतदार व त्याचा सोबती, गरोदर स्त्रिया अथवा तान्ह्या मुलासह असणा-या स्त्रिया मतदानाच्या रांगेत उभ्या असतील तर अशा मतदारांना प्राधान्याने मतदान करण्याची संधी संबंधित मतदान केंद्राध्यक्षांनी उपलब्ध करून यावी. यासंदर्भात तशी स्पष्ट सूचना मतदान केंद्राबाहेर फलकावर लावण्यात यावी.

मुक्त आणि निःपक्षपाती निवडणुकीची खबरदारी

प्रतिज्ञापत्राचे वाचन

मतदान यंत्र, मतदार यादीची चिन्हांकित प्रत, या संदर्भात मागील प्रकरणात दिलेल्या सूचनांचे तुम्ही काटेकोरपणे पालन केलेले असावे. मुक्त आणि निःपक्षपातीपणे निवडणूक घेण्यासाठी या सूचनांचे पालन करणे आवश्यक आहे. त्या संदर्भात **जोडपत्र - सहा** मध्ये दिलेल्या प्रतिज्ञापत्राचे तुम्ही वाचन करून दाखवावे. प्रतिज्ञापत्राचे मोठ्या आवाजात वाचन करावे आणि त्यावर आपली सही करावी. तसेच तेथे उपस्थित असलेले आणि सही व आपला शिकका उमटविण्यास राजी असलेल्या मतदान प्रतिनिधीची त्यावर सही घ्यावी. प्रतिज्ञापत्रावर आपली सही करण्यास नकार देणा-या मतदान प्रतिनिधीची नांवे तुम्ही नोंद करून ठेवावी.

नव्या मतदान यंत्राच्या वापरावेळी करावयाचे सोपस्कार वा कार्यपद्धती

मतदान चालू असताना जर अशी परिस्थिती आली की तुम्हाला नवे मतदान यंत्र वापरात घेणे आवश्यक आहे तर तुम्हाला **जोडपत्र - सहा-अ** मधील प्रतिज्ञापत्राचे पुन्हा वाचन करावे लागेल. (मतदान संपल्यानंतर तुम्हाला पुन्हा **जोडपत्र - ७** च्या प्रतिज्ञापत्राची नोंद करावी लागेल) हे प्रतिज्ञापत्र वेगळ्या लिफाफम्बात घालून निवडणूक निर्णय अधिका-याकडे झालेले मतदान आणि नमुना व्हीएम-३ मध्ये कागदी मोहरांचा हिशोब आदी आवश्यक कागदपत्रांसह सुरूद करावे.

प्रकरण - १४

मतदान केंद्राभोवती निवडणूक कायद्यांचा अंमल लागू करणे

१. निःपक्षपातीपणा आवश्यक

मतदान काळात शांततेचा भंग होऊ नये म्हणून तुमचे कौशल्य, शिस्तबद्धपणा आणि सर्वांत महत्वाचे म्हणजे निःपक्षपातीपणा अन्यांत महत्वाचा आहे. सर्व पक्ष आणि उमेदवाराना सारखाच न्याय द्या. कोणताही वादाचा मुद्दा सोडविताना न्यायोचित व निःपक्षपातीपणे निर्णय घ्या. तुम्ही किंवा तुमच्या मतदान केंद्रातील कुणाही मतदान अधिका-याने अशी कृती करु नये की इतरांना असे वाटेल की तुम्ही एका विशिष्ट उमेदवाराकडे झुकते माप देत आहात.

२. प्रचारावर बंदी

मतदान केंद्राच्या १०० मीटर परिसरात मतदानाच्या दिवशी प्रचार करणे हा गुन्हा आहे. जी व्यक्ति असा प्रचार करील तिला पोलीस वॉरंट शिवाय अटक करु शकतील.

३. उमेदवारांचा निवडणूक मंडप (बूथ)

मुक्त, निःपक्षपाती आणि सुरळीत निवडणूक घेण्यासाठी उमेदवाराच्या निवडणूक बूथचा अनेक प्रकारे अडथळा निर्माण होत असल्याने निवडणूक आयोगाने उमेदवारांचे निवडणूक बूथ उभारण्यास परवानगी देऊ नये अशी सूचना दिली आहे. असे बूथ उभारल्याने पक्षा-पक्षात आणि त्याच्या कार्यकर्त्यांत वादावादी होते आणि कायदा व सुव्यवस्थेचा प्रश्न निर्माण होतो. तथापि, उमेदवार आपल्या प्रतिनिधी आणि कार्यकर्त्यांसाठी एक टेबल आणि दोन खुर्च्या घालून देऊ शकतो. मतदारांना अनधिकृत ओळखपत्र देण्यासाठी या व्यवस्थेचा उपयोग होतो. परंतु असे टेबल मतदान केंद्रापासून १०० मीटर अंतरावर असावे. प्रतिनिधी वा कार्यकर्त्यांचे ऊन आणि पावसापासून रक्षण करण्यासाठी या टेबलावर छत्री अथवा तारपावलीन घालता येईल. या टेबलाभोवती गर्दी होऊ देऊ नये. जर या सूचनांचे उल्लंघन झाल्याचे तुम्हाला दिसले तर त्याची माहिती तुम्ही विभाग न्यायदंडाधिका-यास अथवा मतदान केंद्राभोवती कायदा व सुव्यवस्थेची जबाबदारी असलेल्या इतर अधिका-यांना द्या. म्हणजे तुमच्या मतदान केंद्राभोवती कायदा व सुव्यवस्था राखण्यासाठी ते आवश्यक उपाय योजतील.

४. मतदान केंद्रात वा जवळ बेबंद वर्तणूक

जर कुणी व्यक्ती बेबंद वृत्तीने वागत असल्यास त्या व्यक्तिला पोलिसांकरवी अटक करु शकता व त्याच्यावर आयपीसी मधील संबंधित कलमाखाली खटला भरु शकता. पोलिसांना त्या व्यक्तिला अटक करण्याची व त्याची बेबंद वर्तणूक थांबविण्यास पुरेसा बळाचा वापर करण्याचा अधिकार आहे. परंतु त्यापूर्वी त्या व्यक्तिला पोलिसांनी ताकीद द्यावी व समजावण्याचा प्रयत्न करावा. जर मेगाफोन अथवा लाऊडस्पिकरचा मतदान प्रक्रियेत अडथळा येत असेल तर तुम्ही त्याचा वापर थांबविण्याचा आदेश द्या. त्यासाठी १०० मीटर अंतराची मर्यादा लागू नाही. तुमच्या मतदान कामात अडथळा निर्माण होत असल्याचे तुम्हाला जाणवले तर कितीही अंतरावरील हा अडथळा तुम्ही दूर करून घेऊ शकता.

५. बेशिस्त व्यक्तिला मतदान केंद्रातून बाहेर काढणे

मतदान काळात जर कुणी व्यक्ति तुमचा कायदेशीर आदेश मानीत नाही किंवा गैरवर्तणूक करीत असेल तर पोलिस अधिका-याच्या वा तुम्ही अधिकार दिलेल्या कुणाही व्यक्तिमार्फत त्या व्यक्तिला मतदान केंद्राबाहेर काढू शकता.

६. मतदारांना आणण्यासाठी बेकायदेशीर वाहनांचा वापर

६.१ मतदाराच्या बेकायदेशीर वाहतुकीवर नियंत्रण ठेवणे आवश्यक आहे. जर तुमच्याकडे यासंदर्भात कुणी तक्रार केली तर तुम्ही त्याला दोषीविरुद्ध खटला भरण्याचा सल्ला द्या किंवा योग्य त्या न्यायालयात दोषीविरुद्ध निवडणूक याचिका दाखल करण्यास सांगा. तुमच्याकडे दाखल केलेली कोणतीही तक्रार अशा तक्रारींची दखल घेण्याचे कार्यक्षेत्र असलेल्या विभागीय न्यायदंडाधिकारी अथवा इतर अधिका-याकडे पाठवा. त्या तक्रारीवर तुमचे मत व तुम्हाला त्यासंदर्भात असलेल्या माहितीचा शेरा द्या.

६.२ मतदानाच्या दिवशी गाडयांच्या वाहतुकीसंदर्भात निवडणूक आयोगाने दिलेल्या सूचना व मार्गदर्शनांचे पालन करा.

७. मतदान केंद्रातून मतदान यंत्र हलविणे हा गुन्हा आहे

कोणत्याही निवडणुकीत कोणत्याही व्यक्तिने गैरमार्गाने अथवा अनधिकृतपणे मतदान केंद्रातून मतदान यंत्र हलविणे अथवा हलविण्याचा प्रयत्न करणे हा गुन्हा असून संबंधित व्यक्तिवर आयपीसी अंतर्गत कारवाई होवू शकते.

८. निवडणूक अधिका-यांनी कर्तव्यभंग केल्यास

जर मतदान केंद्राध्यक्षाने अथवा मतदान अधिका-याने पुरेशा कारणाविना कर्तव्यभंग केल्यास तो निवडणूक कायद्याचा भंग ठरेल व कर्तव्यात कसूर करणे या गुन्ह्यासाठी त्याच्यावर कारवाई होवू शकते.

९. मतदान केंद्राकडे अथवा परिसरात हत्यारे घेऊन जाणे

अनधिकृत व्यक्तींनी मतदानाच्या दिवशी शस्त्र कायदा १९५९ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे सशस्त्र होऊन मतदान केंद्राच्या परिसरात फिरणे हा गुन्हा असून जी व्यक्ति या तरतुदींचा भंग करील ती दोन वर्षपर्यंत कारावास किंवा दंड किंवा कारावासासह दंडास पात्र ठरेल. हा गुन्हा दखलपात्र असेल.

**मतदाराची ओळख पटविणे आणि
ओळखीस आक्षान दिल्यास अवलंबिण्याची कार्यपद्धत**

१. मतदाराच्या ओळखीची शहानिशा

१.१ प्रकरण - ५ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे मतदार मतदान केंद्रात शिरल्यानंतर थेट पहिल्या मतदान अधिका-यांकडे जाईल. हा अधिकारी चिन्हांकित मतदार यादी हाताळील आणि मतदाराची ओळख पटविण्याची त्याच्यावर जबाबदारी असेल. मतदान अधिकारी मतदाराची मतदार यादीनुसार ओळख पटविल.

१.२ सर्वसाधारणपणे प्रत्येक मतदार उमेदवार अथवा त्याच्या प्रतिनिधीने दिलेले अनधिकृत ओळखचिठ्ठी घेऊन येतो. हे ओळखचिठ्ठी पांढ-या कागदावर असते आणि त्यावर मतदाराचे नाव, त्याचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक, मतदार यादीचा भाग क्रमांक आणि मतदान केंद्राचे नाव व क्रमांक असतो. या ओळखचिठ्ठीवर उमेदवाराचे नाव किंवा पक्षाचे नाव किंवा त्यांना देण्यात आलेले निवडणूक चिन्ह असू नये. एखाद्या उमेदवाराने वा त्याच्या पक्षाने असे ओळखपत्र जारी केले तर ही बाब उमेदवाराच्या मतदान केंद्रातील मतदान प्रतिनिधीच्या लक्षात आणावी आणि असे प्रकार ताबडतोब थांबविण्यास सांगावे.

१.३ राज्य निवडणूक आयोगाने मतदाराची ओळख पटविण्यासंदर्भात कोणकोणत्या कागदपत्रांचा उपयोग पुरावा म्हणून होऊ शकेल याविषयी क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००९/प्र.क्र.-१६/का-५, दिनांक- ८ नोव्हेंबर, २०११ अन्वये आदेश दिले आहेत. (**जोडपत्र-१२**) त्यापैकी कोणताही एक पुरावा ओळख पटविण्यासाठी मतदाराने सोबत आणणे अनिवार्य आहे.

१.४ पहिल्या मतदान अधिका-याने केवळ ओळखचिठ्ठी पत्रावरील मतदार यादीचा अनुक्रमांक मोठ्याने वाचावा. नंतर संबंधित मतदारास आपले नाव मोठ्याने सांगण्यास सांगावे. आवश्यकता भासल्यास ओळखचिठ्ठीपत्रावरील इतर माहितीही त्याला सांगण्यास सांगावी. म्हणजे ओळखचिठ्ठी घेऊन आलेली व्यक्ती ही तीच आहे का याची पक्की खात्री पटेल. जर मतदार आपली ओळख पूर्णपणे पटवू शकला नाही तर त्याला मतदान केंद्राध्यक्षाकडे जाण्यास सांगावे. मतदान केंद्राध्यक्ष आपल्या परीने त्या मतदाराच्या ओळखीबद्दल समाधान करून घेईल. जर मतदार भोंदू आढळल्यास त्याला पोलिसांच्या स्वाधीन करण्यास मतदान केंद्राध्यक्षाने मागे-पुढे पाहू नये.

१.५ जर तुमच्या मतदान केंद्रात मतदान करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात 'बुरखाधारी' महिला येणार असतील तर त्यांची ओळख पटविण्यासाठी प्रकरण - ४ मध्ये वर्णन केल्याप्रमाणे वेगळा कक्ष आणि महिला मतदान अधिका-यांची नेमणूक करावी.

१.६ सर्वसाधारणपणे मतदान केंद्रात मतदान करण्यास येणारा मतदार हा खरा मतदार असतो असे गृहित धरले जाते. परंतु गृहित धरण्याच्या विश्वासाला तडा जाऊ शकतो. मतदाराचे मतदान यादीतील वय आणि प्रत्यक्ष दिसणा-या मतदाराचे वय यात फरक आढळला किंवा इतर कोणत्याही सभोवतालच्या परिस्थितीवरुन संशय आला तर मतदान अधिका-याने आपले पूर्ण समाधान करून घ्यावे आणि मतदाराची खरी ओळख पटवावी. केवळ अनधिकृत ओळखपत्र खरे मानून मतदाराची ओळख पटवू नये तर संशय आल्यास मतदान केंद्राध्यक्षाच्या नजरेस ही बाब आणावी.

२. मतदाराच्या ओळखीस आव्हान देणे

ज्या व्यक्तीचे नाव मतदार यादीत आहे, त्याला मतदान करण्याचा अधिकार आहे. मात्र उमेदवार अथवा त्याच्या प्रतिनिधीने मतदाराच्या ओळखीस आव्हान दिले नाही आणि तुम्हाला तो मतदार बनावट असल्याची खात्री पटली नाही, तर तो ओळखचिठ्ठी घेऊन आलेला मतदार हा खरा मतदार आहे असे गृहीत धरावे. परंतु एखाद्या मतदाराच्या ओळखीबद्दल आव्हान देण्यात आले आहे आणि तुम्हाला बाह्य परिस्थितीवरुन ती व्यक्ति बनावट मतदार दिसली तर तुम्ही संक्षिप्त चौकशी करून निर्णय घ्यावा.

३. आव्हानित मते

(१) एखाद्या मतदान प्रतिनिधीने मतदाराच्या ओळखीस आव्हान दिल्यास संबंधित प्रतिनिधी कडून महानगरपालिकेच्या बाबतीत रोख रु.२०/- (रुपये वीस) इतकी अनामत रक्कम ठेवून घ्यावी. (यासंदर्भातील पावतीचा नमुना जोडपत्र-१४) मतदाराची चौकशी केल्यानंतर सदर मतदार खरा असल्याचे निष्पत्र झाल्यास सदर मतदारास मतदान करू दयावे. तथापि, मतदार खरा नसल्याचे निष्पत्र झाल्यास व तो बोगस असल्याचे निर्दर्शनास आल्यास त्यास पोलिसांच्या स्वाधीन करावे व त्याबाबतची लेखी तक्रार पोलिसात दयावी. सदर तक्रारीची पोलिसांनी गंभीर दखल घेऊन गुन्हेगारा विरुद्ध गुन्हा शाबित होईल, यादृष्टीने आवश्यक ती सर्व कार्यवाही करावी.

(२) मतदान केंद्राध्यक्षांनी आव्हानित मतांची यादी मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका नियमातील नमुना-ड (नियम क्र. २७) नुसार ठेवावी. (जोडपत्र-१३)

४. संक्षिप्त चौकशी

मतदाराच्या ओळखीसंदर्भात आव्हाने देणा-याला तो खरा मतदार नाही याबद्दल पुरावा देण्यास सांगा. जर आव्हान देणारा प्रथमदर्शनी पुरावा देण्यास असमर्थ ठरल्यास त्याचे आव्हान अमान्य करा आणि ज्या व्यक्तिच्या ओळखीबद्दल आव्हान देण्यात आले आहे त्याला मतदान करू द्या. जर आव्हान देणारा प्रथमदर्शनी पुरावा सादर करू शकला तर त्या व्यक्तिला बोलावून त्याच्याविरुद्धचा आक्षेप फेटाळणारा पुरावा सादर करण्यास त्याला सांगा, जर तो योग्य पुरावा सादर करू शकला तर त्याला मतदान करू द्या. जर पुरावा सादर करू शकला नाही तर

त्याच्याविरुद्ध दिलेले आव्हान मान्य करा. चौकशीच्या काळात तुम्ही ग्राम अधिकारी, बनावट म्हणून संशय असलेल्या मतदाराच्या शेजारच्या मतदाराकडे त्याच्या खरे-खोटेपणाबद्दल चौकशी करा. पुरावा घेताना तुम्ही आव्हान दिलेल्या व्यक्तीकडून किंवा पुरावा देणा-या इतर व्यक्तीकडून शपथेवर पुरावा घ्या. जर आव्हान खरे ठरले तर बनावट मतदारास पोलिसांच्या स्वाधीन करा व तुमची त्याच्याविरुद्धची तक्रार पोलिसाला द्या. ही तक्रार तुमचे मतदान केंद्र असलेल्या भागातील पोलिस ठाणे अधिका-याला द्या. (जोडपत्र-१५)

५. आव्हान शुल्क परत करणे

आव्हान केलेल्या व्यक्तिला त्याने भरलेले महानगरपालिकेच्या बाबतीत रु. २०/- इतके आव्हान शुल्क परत करण्यासंदर्भात संबंधित मतदार खरा आहे किंवा कसे याविषयी चौकशी केल्यानंतर जर मतदान केंद्राध्यक्षास संबंधित मतदार खरा नसल्याचे निर्दर्शनास आल्यास त्यास मतदान करु देणार नाही. तथापि, मतदाराच्या खरेपणाविषयी घेण्यात आलेले आव्हान चांगल्या उद्देशाने केलेले नाही व नाहक केले आहे असे आढळून आल्यास आव्हान शुल्क जप्त करण्यात यावे व महानगरपालिका अथवा नगर परिषदेकडे भरणा करण्यात यावे.

६. मतदार यादीतील मुद्रणदोष अथवा कार्यालयीन चुकांकडे कानाडोळा करा

काही वेळा मतदार यादीत नोंदविलेली मतदाराची माहिती चुकीची छापलेली असते तर काही वेळा मतदाराचे वयासंदर्भातील माहिती कालबाह्य ठरलेली असते. अशा वेळी त्याकडे तुम्ही कानाडोळा करावा. तथापि, मतदार यादीत नोंदविलेल्या इतर माहितीच्या आधारे तुम्ही मतदाराच्या ओळखी संदर्भात खात्री करून घ्या.

७. मतदाराच्या पात्रतेला आव्हान देऊ नका

तुमचे समाधान होईल अशा प्रकारे मतदाराची ओळख पटली तर त्याला मतदान करण्याचा हक्क आहे, अशा मतदाराच्या पात्रतेबद्दल मतदान केंद्रात शंका उपस्थित करता येणार नाही. उदाहरणार्थ मतदार १८ वर्षांचा आहे का वा तो संबंधित मतदार संघातील रहिवासी आहे का याबद्दल तुम्हाला चौकशी करता येणार नाही.

**मतदाराला मतदान करु देण्यापूर्वी त्याच्या बोटावर न पुसणारी शाई लावणे
आणि त्याची सही वा अंगठयाचा ठसा घेणे**

१. मतदाराचे डाव्या हाताची तर्जनी तपासणे आणि त्यावर शाई लावणे

१.१ मतदाराची पहिल्या मतदान अधिका-याने ओळख पटविली आणि त्या मतदाराबद्दल कुणीही आळ्हान दिले नाही तर दुसरा मतदार अधिकारी त्याच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीवर मतदानाची शाई प्रकरण ५ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे दिलेल्या काढीने / **मार्करपेनचा वापर करून लावेल.** जर एखाद्या मतदाराने शाई लावून घेण्यास नकार दिला किंवा त्याच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीवर शाईची खूण असेल किंवा शाईची खूण पुसण्याचा त्याने प्रयत्न केला तर त्याला मतदान करु देऊ नका. (**शाई लावताना मार्कर पेन दाबून वापरावा तसेच मार्कर पेनचा वापर निशाणीसाठी डाव्या हाताच्या तर्जनीवर तीन-चार वेळा घासून करावा. याबाबत राज्य निवडणूक आयोगाचे निदेश पत्र क्र.रानिआ/मनपा/२०१०/प्र.क्र.१०/का-५ दि.१९/११/२०११ (जोडपत्र १९) कृपया पहावे.)**

१.२ जर मतदाराने मतदानाची शाई लागू नये म्हणून तर्जनीवर तेलकट पदार्थ लावला असेल तर तो तेलकट अथवा 'ग्रीस' चा पदार्थ मतदान अधिका-याने कापडाच्या तुकड्याने अथवा चिंधीने पुसावा आणि त्यानंतरच मतदानाची शाई त्याच्या तर्जनीवर लावावी.

१.३ पूर्वी मतदाराची सही किंवा अंगठयाचा शिक्का घेतल्यानंतर मतदानाची शाई त्याच्या तर्जनीवर लावण्यात येई. परंतु निवडणूक आयोगाच्या नव्या सूचनेनुसार मतदानाची शाई मतदाराच्या बोटावर लावल्यानंतर त्याची सही किंवा अंगठयाचा ठसा घ्यावा. त्यामुळे सदर मतदार सही करणे आणि त्यानंतर मतदान करीपर्यंत बराच कालावधी जाईल. आणि दरम्यानच्या काळात त्याच्या बोटावरील मतदानाची शाई पूर्णपणे वाळेल आणि शाईचा ठळक ठसा बोटावर बनेल.

१.४ मतदार मतदान विभागात जाण्यापूर्वी नियंत्रण विभागाचा प्रमुख असलेल्या मतदान अधिका-याने अथवा मतदान केंद्र प्रमुखाने मतदाराच्या बोटावरील शाई पुन्हा एकदा तपासावी. जर मतदाराने शाई पुसली किंवा त्याच्या बोटावरील शाई अस्पष्ट असेल तर त्याच्या बोटावर पुन्हा शाई लावावी. सर्वसाधारणपणे हे काम मतदान पथकाबरोबर असलेल्या 'ड' वर्गीय कर्मचा-याकडे सोपवावे. तो मतदार मतदान विभागात जाण्यापूर्वी व मतदान करून मतदान केंद्राबाहेर पडण्यापूर्वी मतदाराच्या बोटावरील शाई तपासेल.

१.५ प्रत्येक मतदान केंद्रावर नियुक्त करण्यात येणा-या अधिकारी/कर्मचारी यांची संख्या वेगवेगळी असण्याची शक्यता असल्यामुळे वर नमूद केलेली कामे सोपविण्याचे अथवा त्यामध्ये बदल करण्याचे अधिकार मतदान केंद्राध्यक्ष यांना राहतील.

२. नव्याने मतदान अथवा स्थगित मतदानाच्या वेळी शाई लावण्याची पद्धत

नव्याने मतदान घेण्यात आले किंवा स्थगित मतदान पुन्हा घेण्यात आले तर पहिल्या मतदानाच्यावेळी मतदाराच्या बोटावर लावलेल्या मतदानाच्या शाईकडे दुर्लक्ष करावे आणि नवी शाई मतदाराच्या डाव्या हाताच्या मधल्या बोटावर नख आणि नखाला धरून असलेल्या त्वचेच्या कडेवर लांब खूण करून लावावी. म्हणजे शाईची ठळक खूण दिसून येईल.

३. मतदाराला जर डाव्या हाताची तर्जनी नसेल तर शाई लावण्याची पध्दत

जर मतदाराला डाव्या हाताची तर्जनी नसेल तर त्याच्या डाव्या हाताच्या कोणत्याही बोटावर शाई लावावी. जर डाव्या हाताला बोटेच नसतील तर शाई त्याच्या उजव्या हाताच्या तर्जनीवर लावावी आणि जर त्याला उजव्या हाताची तर्जनी नसेल तर तर्जनीपासून नंतरच्या कोणत्याही बोटावर शाई लावावी. जर त्याच्या डाव्या अथवा उजव्या हाताची बोटेच नसतील तर मतदानाची शाई त्याच्या डाव्या अथवा उजव्या हाताच्या थोटकावर लावावी.

४. मतदाराचा मतदार नोंदवहीतील मतदार क्रमांक नोंद करणे

४.१ मागील उता-यात दुस-या मतदान अधिका-याने मतदाराच्या बोटावर शाई लावल्यानंतर त्याने मतदाराची नोंद मतदार नोंदवहीत (नमुना क्हीएम-१) मध्ये करावी आणि त्यावर मतदाराची सही अथवा अंगठयाचा ठसा घ्यावा.

४.२ ही नोंद दुस-या मतदान अधिका-याने मतदार नोंदवहीत पुढील पध्दतीने करावी.

१) पहिल्या रकान्यात दुसरा मतदान अधिकारी मतदाराचा अनुक्रमांक लिहिल. सुरुवात १ क्रमांकाने करील. नोंदवहीच्या (रजिस्टर) प्रत्येक पानावर(पाठपोठ) २० अनुक्रमांक लिहिता येतील. मतदान सुरु होण्यापूर्वी सदर मतदान अधिका-याने नोंदवहीच्या काही पानावर असे अनुक्रमांक आगावू लिहून ठेवावे.

२) दोन क्रमांकांच्या रकान्यात मतदान अधिकारी मतदाराचा यादीतील अनुक्रमांक लिहिल. उदाहरणार्थ मतदानासाठी मतदान केंद्रात प्रथम आलेल्या मतदाराचा चिन्हांकित मतदार यादीतील अनुक्रमांक २५६ असेल तर दुसरा मतदान अधिकारी नोंदवहीतील पहिल्या रकान्यात १ अनुक्रमांक लिहिल आणि दुस-या रकान्यात २५६ हा अनुक्रमांक लिहिल. त्याचप्रमाणे दुस-या मतदाराचा मतदार यादीतील क्रमांक १३८ असेल तर दुसरा मतदान अधिकारी मतदार नोंदवहीत पहिल्या रकान्यात २ क्रमांक लिहिल आणि दुस-या रकान्यात १३८ हा मतदार यादीचा अनुक्रमांक लिहिल त्याचप्रकारे पुढील मतदारांची नोंद करीत जावे.

४.३ वरील दोन रकान्यात योग्य ती माहिती भरल्यानंतर दुस-या मतदान अधिका-याने संबंधित मतदारांची ३ क्रमांकाच्या रकान्यात सही अथवा अंगठयाचा ठसा घ्यावा.

५. मतदाराची सही

मतदाराने मतदार नोंदवहीत सही करताना ती पूर्ण नांव, मधले नांव आणि आडनांव अथवा आडनांव व पहिल्या नावाची आद्याक्षरे. जर साक्षर मतदाराने कोणतीही खूण केली आणि ती खूण म्हणजे आपली सही मानावी असे सांगितले तर तसे मानू नये. त्याला त्याचे पूर्ण नांव लिहिण्यास सांगावे. कारण साक्षर मतदाराने आपल्या पूर्ण नावाची सही करणे म्हणजे मतदार नोंदवहीतील त्याची नोंद प्रमाणित करणे असे मानले जाते. जर त्याने आपले पूर्ण नांव लिहिण्याचे नाकारले तर त्याला अंगठयाचा ठसा उमटविण्यास सांगावे. जर अंगठयाचा ठसाही उमटविण्यास त्याने नकार दिल्यास त्याला वरील चार उता-यातील स्पष्टीकरणानुसार मतदान करू देऊ नका.

६. मतदाराच्या अंगठयाचा ठसा

६.१ जर मतदार सही करण्यास असमर्थ असल्यास मतदार नोंदवहीत त्याच्या अंगठयाचा ठसा घ्यावा. मतदाराच्या अंगठयाचा ठसा मतदान केंद्राध्यक्ष अथवा इतर कोणत्याही मतदान अधिकायाने मतदार नोंदवहीत तो प्रमाणित करण्याची गरज नसते.

६.३ मतदार नोंदवहीतील अंगठयाचा ठसा हा स्पष्ट असा असावा. अंगठयाचा ठसा ठळक असावा म्हणून स्टॅम्प पॅडमधील शाई मतदाराच्या अंगठयावर चांगली बसेल अशी लावावी. त्याचप्रमाणे ठसा अगदी गडद उटू नये म्हणून स्टॅम्प पॅडमध्ये अंगठा अगदी खोलवर बुडवू नये.

६.४ मतदाराच्या अंगठयाचा ठसा घेतल्यानंतर त्याचा अंगठा ओल्या कापडाच्या तुकड्याने पुसावा.

७. मतदार नोंदवहीत अंध/अशक्त अथवा कुष्ठरोग्याची सही वा अंगठयाचा ठसा घेणे

अंध अथवा कुष्ठ रोग झालेल्या मतदाराच्या अंगठयाचा ठसा मतदार नोंदवहीत घ्यावा. जर अशा मतदारापैकी कुणी साक्षर असेल तर त्याला अंगठयाच्या ठशा ऐवजी सही करु द्यावी. जर अशक्त मतदार अंगठयाचा ठसा वा सही करु शकत नसल्यास त्याच्या जोडीदारास मतदान नोंदवहीत सही वा अंगठयाचा ठसा उमटू द्यावा.

८. मतदाराला मतदार स्लीप देणे

८.१ मतदाराच्या तर्जनीवर शाईची खूण केल्यानंतर त्याची सही वा अंगठयाचा ठसा मतदार नोंदवहीत पहिला मतदान अधिकारी घेईल. तर दुसरा मतदान अधिकारी खालील नमुन्यात मतदार स्लीप तयार करील.

मतदार स्लीप
मतदाराचा अनुक्रमांक (मतदान नोंदवहीच्या रकाना १ प्रमाणे).....
मतदाराच्या मतदार यादीतील अनुक्रमांक.....
मतदान अधिकायाची संक्षिप्त सही.....

८.२ या मतदार स्लीप निवडणूक निर्णय अधिकारी पोस्ट कार्डाच्या निम्या आकाराएवढी छापून घेईल आणि तुम्हाला मतदानाच्या साहित्याबरोबर पुरविल. १०० स्लीपचे एक बंडल किंवा ५० स्लीपचे एक बंडल याप्रकारे तुमच्या केंद्रातील मतदारांच्या संख्येनुसार देण्यात येतील.

८.३ वरील ८.१ उता-यानुसार तयार करण्यात आलेली मतदार स्लीप दुसरा मतदान अधिकारी मतदाराला देईल. ही स्लीप घेऊन मतदाराला मतदान यंत्राच्या नियंत्रण विभागाचा ताबा असलेल्या तिस-या मतदान अधिकायाकडे वा मतदान केंद्राध्यक्षाकडे जाण्यास सांगावे.

प्रकरण - १७
मतदानाची नोंद आणि मतदान सोपस्कार

१. मतदार नोंदवहीत मिळालेल्या अनुक्रमांकानेच मतदान करणे

१.१ मतदान यंत्राचा नियंत्रण विभाग प्रमुख म्हणून मतदार ‘मतदार स्लीप’ घेऊन तुमच्याकडे किंवा तिसऱ्या मतदान अधिकाऱ्याकडे येईल. ही मतदार स्लीप पाहून त्याला मतदान करु द्यावे.

१.२ मतदाराने मतदान यंत्रावर मतदान करताना त्यांना मतदार नोंदवहीत मिळालेल्या अनुक्रमांकानेच मतदान करावे. त्यासाठी नियंत्रण विभागाचे प्रमुख असलेल्या मतदान अधिकाऱ्याने मतदाराना त्यांच्या मतदान स्लीपवरील अनुक्रमांकानुसार मतदान कक्षात पाठवावे.

१.३ काही अपवादात्मक परिस्थितीत अथवा काही अपरिहार्य कारणास्तव वा आकस्मिक कारणाने जर अनुक्रमांकाने मतदान करण्याची पद्धत तोडावी लागली तर त्याबद्दल योग्य ती नोंद म्हणजे मतदाराने वास्तवतः कोणत्या अनुक्रमांकावर मतदान केले ते त्याच्या अनुक्रमांकाच्या शेळ्याच्या रकान्यात योग्य ती नोंद करावी. त्याचप्रमाणे ज्या मतदाराचा अनुक्रमांक गेला त्याच्या अनुक्रमांकापुढे ही योग्य ती नोंद करावी.

२. मतदारास मतदान करण्यास परवानगी देणे

२.१ मतदार मतदार स्लीप घेऊन तुमच्याकडे किंवा नियंत्रण विभागाचा प्रमुख असलेल्या तिसऱ्या मतदान अधिकाऱ्यांकडे येईल तेव्हा त्याच्याकडून मतदार स्लीप घेऊन त्याला मतदान करु द्यावे.

२.२ मतदारांकडून परत घेतलेल्या सर्व मतदार स्लीप काळजीपूर्वक जपून ठेवाव्यात आणि मतदानाशेवटी त्या एका लिफाफ्यात बंद कराव्यात. त्यासाठी निवडणूक निर्णय अधिकारी खास लिफाफा देईल. तो प्रकरण-२७ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे सील करावा.

२.३ मतदाराकडून मतदार स्लीप घेतल्यानंतर त्याच्या तर्जनीचे बोट तुम्ही किंवा या तिसऱ्या मतदान अधिकाऱ्याने (नियंत्रण विभाग प्रमुख) तपासावे. तर्जनीवर लावण्यात आलेली मतदानाची शाई पुसली गेलेली असेल किंवा अंधुक झालेली असेल तर त्यावर पुन्हा शाईची ठळक खूण करावी. (हे काम नंतर तुमच्या मतदान पथकात असलेल्या ‘ड’ वर्गाच्या कर्मचाऱ्यास मतदार मतदान करून मतदान कक्षाबाहेर आल्यावर व मतदान केंद्रातून बाहेर पडण्यापूर्वी करण्यास सांगावे)

२.४ नंतर मतदाराला मतदान करण्यासाठी मतदान कक्षात पाठवावे.

३. मतदान पद्धत

३.१ मतदाराला मतदान करता यावे म्हणून नियंत्रण विभागावरील बॅलट बटन तुम्ही किंवा तिसऱ्या मतदान अधिकाऱ्याने दाबावे. त्यामुळे मतदान कक्षात ठेवण्यात आलेले मतदान युनिट मत नोंदणीसाठी सज्ज होईल. ज्यावेळी बॅलट बटन दाबण्यात येईल, यावेळी नियंत्रण विभागातील बिझी दिवा लाल पेटेल आणि त्याचबरोबर मतदान कक्षातील प्रत्येक मतदान युनिटवरील रेडी हिरवा दिवा पेटेल.

३.२ मतदार मतदान युनिटवर उमेदवाराच्या नांव व निशाणीपुढे असलेला कॅन्डीडेट बटन दाबून आपल्या मताची नोंद करील. ज्यावेळी मतदार बटन दाबील त्यावेळी उमेदवाराच्या नाव आणि निशाणी पुढे असलेला दिवा लाल पेटेल आणि मतदान युनिटवरील हिरवा दिवा बंद होईल. त्याचप्रमाणे नियंत्रण विभागातून बीप असा आवाज येईल आणि काही क्षणातच नियंत्रण विभागातील बीप आवाज व बिझी तांबडा दिवा बंद होईल.

३.३ ही दृक् आणि श्राव्य खूण मतदाराचे मत नोंदविण्यात आल्याची आहे. त्याचबरोबर मतदाराने मतदान कक्षातून बाहेर येऊन मतदान केंद्राबाहेर पडावे.

३.४ पुढील प्रत्येक मतदारास मतदान करण्यास परवानगी दिल्यानंतर ही पध्दत वापरावी. एक लक्षात ठेवा की एकावेळी एकच मतदार मतदान कक्षात जाईल. तसेच पहिला मतदार मतदान कक्षातून बाहेर पडल्यानंतरच नियंत्रण कक्षातील बॅलट बटन (मतदान बटन) दाबावे.

४. झालेले मतदान नियमितपणे तपासावे.

४.१ एका विशिष्ट वेळेपर्यंत झालेले मतदान तपासायचे असल्यास टोटल बटन दाबावे. म्हणजे त्यावेळेपावेतो झालेले मतदान कळेल. ही तपासणी नियमितपणे करावी आणि मतदार नोंदवहीत सही वा अंगठा लावलेल्या मतदारांची संख्या मतदान यंत्रात नोंद झालेल्या मतांशी जुळते का हे जाणून घेणे.

४.२ काही असले तरी मतदान केंद्राध्यक्षानी प्रत्येक दोन तासानंतर झालेले मतदान तपासावे आणि त्याची नोंद आपल्या रोजनिशीत (डायरी) करावी.

४.३ जेव्हा बिझी दिवा चालू नसेल तेव्हाच टोटल बटन दाबावे म्हणजे एका मतदाराने आपले मत नोंदविल्यानंतर आणि दुसऱ्या मतदारास मतदानाची परवानगी देण्यापूर्वी टोटल बटन दाबावे.

५. मतदान काळात मतदान केंद्राध्यक्षाचा मतदान कक्षात (बॉटिंग कंपार्टमेंट) प्रवेश.

५.१ काही वेळा मतदान केंद्राध्यक्षास असा संशय येऊ शकतो की, मतदान कक्षात ठेवण्यात आलेले बॅलटींग युनिट योग्यप्रकारे काम करीत नाही किंवा मतदान कक्षात गेलेला मतदार बॅलटिंग युनिट मध्ये ढवळाढवळ वा हस्तक्षेप करण्याचा प्रयत्न करीत आहे किंवा मतदान आवश्यकतेपेक्षा अधिक काळ मतदार कक्षात रेंगाळ्ला तर मतदान केंद्राध्यक्षास नियम १९ तसेच इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या नियम १६ खाली मतदान कक्षात प्रवेश करण्याचा अधिकार आहे आणि बॅलटिंग युनिटकडे कुणी ढवळाढवळ करु नये आणि मतदान सुरक्षीतपणे पार पडावे म्हणून आवश्यक ती पावले उचलण्याचाही अधिकार आहे.

५.२ जेव्हा जेव्हा मतदान केंद्राध्यक्ष मतदान कक्षात प्रवेश करील तेव्हा तेथे उपस्थित असलेले मतदान प्रतिनिधी त्यांच्यासोबत मतदान कक्षात येण्यास इच्छुक असतील तर त्याने या मतदान प्रतिनिधींना परवानगी द्यावी.

मतदारानी कुणाला मतदान केले हे गुप्त ठेवावे

१. मतदान पध्दतीचे काटेकोरपणे पालन करा

प्रत्येक मतदाराने मतदान केंद्राच्या आत मतदानासंदर्भात संपूर्ण गुप्तता पाळावी. त्याने प्रकरण १७ मध्ये नमूद केलेल्या मतदान पध्दतीचे काटेकोरपणे पालन करावे.

२. मतदान पध्दत वा सोपस्कार मानण्यास नकार

२.१ मतदान केंद्राध्यक्षानी इशारा देऊनही एखादा मतदार मतदान पध्दतीचे पालन करण्यास नकार देत असेल तर मतदान केंद्राध्यक्षानी अथवा मतदान केंद्राध्यक्षांच्या आदेशाने मतदान अधिकाऱ्याने अशा मतदारास मतदान करण्यास परवानगी देऊ नये. ही कृती इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या नियम १५ (६) नियमाखाली योग्य ठरेल. जर मतदाराला मतदार स्लीप दिलेली असेल तर ती त्याच्याकडून परत घ्यावी आणि रद्द करावी.

२.२ मतदान प्रक्रियेचे पालन न करणाऱ्या ज्या मतदारास मतदान करु दिले नाही, त्याची माहिती शेत्याच्या स्वरूपात मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) सदर मतदाराच्या नावापुढे मतदान केंद्राध्यक्षानी करावी. त्या शेत्याच्या पुढे मतदान केंद्राध्यक्षानी आपली पूर्ण सही करावी. या घटनेमुळे सदर मतदाराच्या नोंदवहीतील रकाना १ मधील अनुक्रमांकात बदल करण्याची गरज नाही. तसेच नंतर येणा-या मतदाराच्या अनुक्रमांकातही बदल करण्याची गरज नाही.

अंध आणि अपंग व्यक्तीचे मतदान

१.१ जर तुम्हाला पटले की अंधत्वामुळे किंवा शारिरीक अपंगत्वामुळे एखादा मतदार उमेदवाराची निवडणूक निशाणी, जी मतदान युनिटवर आहे, ओळखू शकत नाही किंवा योग्य बटन दाबून आपल्या निवडीच्या उमेदवारास मतदान करू शकत नाही तर इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या परिच्छेद १६ नुसार तुम्ही त्याला १८ वर्षापेक्षा कमी नसलेला सहायक घेण्यास परवानगी द्या आणि त्याला मतदान कक्षात जाऊन मतदाराच्या इच्छेनुसार मतदान करू द्या.

१.२ एका मतदान केंद्रावर एकाच दिवशी एका सहाय्यकास एकपेक्षा अधिकवेळा सहाय्यक म्हणून मतदान करू देऊ नका.

१.३ कुणाही व्यक्तीला “सहाय्यक” म्हणून मतदान करू देण्यापूर्वी त्याला घोषित करायला लावा की तो मतदाराच्यावतीने करणार असलेले मतदान गुप्त ठेवील. तसेच त्यानी त्यादिवशी दुसऱ्या कुठल्याही मतदाराचा सहाय्यक म्हणून मत नोंदणी केलेली नाही. हे प्रकटीकरण तुम्ही विहित नमुन्यात घ्या.

१.४ तुम्ही अशा मतदानाची नोंद नमुना व्हीएम-५ यात ठेवा.

१.५ राज्य निवडणूक आयोगाने क्र. रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.३४/का-५ दि.२४.१२.२००५ अन्वये स्वतंत्र मतदान केंद्र / रॅम्पची सुविधा देण्याबाबत आदेश दिले आहेत (जोडपत्र - १६) त्यानुसार मतदाराने अपंग असल्याबाबत निवडणूक निर्णय अधिकारी यांना कळविले असल्यास व त्यास अनुसरून निवडणूक निर्णय अधिकारी यांनी अपंग मतदारांची तळमजल्यावर सोय केली असल्यास अशा मतदारांची नावे मतदार यादीतून कापून संबंधित मतदान केंद्राच्या यादीमध्ये पुरवणी म्हणून समाविष्ट केली असतील. त्यानुसार त्यांना मतदान करू दयावे.

मतदान न करण्याचा मतदाराचा निर्णय

- १.१ मतदाराचा मतदार यादी क्रमांक मतदार नोंदवहीत नमुना व्हीएम-१ मध्ये नोंद केल्यानंतर आणि मतदाराने या नोंदवहीत आपली सही किंवा अंगठयाचा ठसा उमटविल्यानंतर जर त्याने मतदान न करण्याचा निर्णय घेतल्यास त्याला मतदान करण्यास जबरदस्ती करू नका.
- १.२ मतदाराने मतदान न करण्याचा घेतलेला निर्णय मात्र तुम्ही मतदार नोंदवहीत त्या मतदाराच्या शेन्याच्या रकान्यात नोंद करून ठेवा. त्या शेन्याखाली तुम्ही तुमची पूर्ण सही करावी.
- १.३ इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या परिच्छेद १७ व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवहीत सदर शेन्याखाली त्या मतदाराची सहीही घ्यावी.
- १.४ या कारणासाठी मतदाराच्या अनुक्रमांकात अथवा मतदार नोंदवहीत पहिल्या रकान्यात पुढील मतदारांच्या अनुक्रमांकात बदल करण्याची गरज नाही.

निवडणूक सेवेवर असलेल्या सरकारी सेवकांचे मतदान

१. निवडणूक सेवेवर असलेल्या सरकारी सेवकांना मतदान सुविधा

१.१ निवडणूक सेवेवर असलेल्या व्यक्तिच्या मतदानाची तरतूद टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील तरतुदीनुसार करण्यात आलेली आहे.

१.२ मतदान केंद्राध्यक्ष, मतदान अधिकारी अथवा इतर सरकारी सेवक, त्यांचे मतदार म्हणून नाव ज्या मतदार संघात नोंद झालेले आहे आणि त्याच मतदार संघातील मतदान केंद्रावर ते सेवेत आहेत. त्यांना त्या मतदान केंद्रात इच्छा असल्यास मतदान करता येते. टपालमत पध्दतीने नव्हे. ज्यांना स्वतः मतदान करावयाचे आहे त्याने ही संधी घेण्यासाठी विहित नमुन्यात निर्वाचन अधिकायास अर्ज करावा.

१.३ अशा व्यक्तिची ओळख पटविण्याची आवश्यकता नाही त्यांना मतनोंदणी करण्यास परवानगी देता येईल, जर

अ) निवडणूक सेवा दाखला सादर केल्यानंतर सादर करणाऱ्या व्यक्तिची त्यावर सही घ्यायला हवी.

ब) दाखल्यात दर्शविल्याप्रमाणे त्या व्यक्तिचे नाव आणि मतदार यादी क्रमांक घ्या, मतदार यादीच्या चिन्हांकीत प्रतीवर शेवटी त्याची नोंद करा.

क) त्याना मतदान यंत्रावर मतनोंदणी करायला द्या जसे मतदान केंद्रावर इतर मतदाराना देण्यात येते.

२. निवडणूक सेवा दाखला

निवडणूक सेवा दाखला अशा मतदाराना देण्यात येतो जे निवडणूक सेवा / आरक्षित सेवा यात असतात आणि ज्याना व्यक्तिशः मतदान केंद्रावर, जिथे त्यांची नेमणूक झालेली आहे तिथे मतदान करायला मिळत नाही. जर कुठल्याही कारणामुळे एखाद्या व्यक्तिची नेमणूक, निवडणूक सेवा / आरक्षित सेवा म्हणून रद्द झाली /निवडणूक सेवा दाखल्यात नोंद केल्यानंतर झाली आणि त्या नावाची नोंद मतदान यादीच्या चिन्हांकीत प्रतीवर झाली तरी त्याला मतदानाच्या हक्कापासून परावृत्त करता येत नाही. अशा व्यक्तीस मग तो निवडणूक अधिकारी असो अथवा इतर सरकारी सेवक जो निवडणूक सेवेत आहे, ज्याला निवडणूक सेवा दाखला दिलेला आहे त्याला कुठल्याही मतदान केंद्रात मतदान करायला द्यायला हवे.

प्रदत्त (दुबार) मते

१. जर एखादी व्यक्ती स्वतःहून मतदान केंद्रावर जाऊन आपले मत नोंद करु इच्छिते आणि त्या ठिकाणी गेल्यावर कोणीतरी भलतीच व्यक्ती तिच्या नावे मतदान करून गेल्याची तुमची खात्री झाली तर सदर मतदाराच्या ओळखीविषयी त्याला विचारण्यात आलेल्या प्रश्नांची उत्तरे तुम्हाला समाधानकारक मिळून त्याची ओळख पटली म्हणजे त्याला प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकेवर मतदान करण्यास परवानगी द्यावी. पण मतदान यंत्रावर नक्हे.

प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकेचा आराखडा

२.१. इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या नियम १८ खाली प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका अशा पध्दतीने तयार केलेली असेल आणि त्यावरील तपशील राज्य निवडणूक आयोगाकडील आदेशानुसार असेल.

२.२ त्यासाठी प्रत्येक मतदान केंद्रावर २० मतपत्रिका पाठविण्यात येतील. ज्या मतपत्रिका मतदान यंत्रातील मतदान युनिटवर वापरण्यासाठी छापून घेतलेल्या आहेत, त्याचाच वापर त्यामागे “प्रदत्त मतपत्रिका” असा शिकका मारुन प्रदत्त मतपत्रिका म्हणून केला जाईल. जर कुठल्याही मतदान केंद्रावर वरील कारणामुळे जर अधिक मतपत्रिकांची आवश्यकता भासली तर त्या मतदान केंद्रावरील मतदान केंद्राध्यक्षाकडे त्या मतदान केंद्राच्या विभागीय अधिकारी यांचेमार्फत पाठविण्याची व्यवस्था करण्यात येईल.

२.३ तुम्ही मतपत्रिकेच्या मागील बाजूवर तुमच्या स्वतःच्या हस्ताक्षराने प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका असे स्पष्ट अक्षरांनी लिहायला हवे. जर या अगोदर त्यांच्यावर सदर शब्दांचा शिकका मारलेला नसेल तर आणि दुबार मतपत्रिकांची आवश्यकता भासली तरच वापर करायला हवा.

३. प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकांचा हिशोब

तुम्ही सर्व मतपत्रिकांचा अचूक हिशोब ठेवायला हवा.

(१) प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका वापरण्यासाठी आणल्या

(२) मतदाराना त्या देण्यात आल्या.

(३) न वापरता परत केल्या.

हा हिशोब नमुना व्हीएम-३ च्या मुद्रदा क्रमांक ८ नुसार असेल.

४. प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका देण्यात आलेल्या मतदारांची नोंद

ज्यांना प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका देण्यात आलेल्या आहेत त्या मतदारांची संपूर्ण नोंद नमुना क्हीएम-२ मध्ये ठेवायला हवी. तुम्ही मतदाराना प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका देण्यासाठी त्या नमुन्याच्या कॉलम (५) वर मतदाराची सही अथवा आंगठयाचा ठसा घ्यावा.

५. प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकेवर मत नोंदणी

५.१ मतदारास प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका देत असताना त्याला त्या समवेत शाई लावलेला बाणाकृती क्रॉस असलेला रबरी स्टॅम्प देण्यात येईल. सदर स्टॅम्प म्हणजे तोच असेल ज्याचा वापर पारंपारिक मतपत्रिका आणि मतपेट्यांची निवडणूक घेण्यात येत असताना करण्यात येत होता आणि ज्याचा पुरवठा मतदान केंद्रावर मतदान साहित्यांतील एक घटक म्हणून करण्यात येईल.

५.२. प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका मिळाल्यानंतर सदर मतदार मतदान खोलीत जाऊन, त्याला ज्या उमेदवारासाठी मतदान करावयाचे आहे त्याच्या निशाणीवर त्या रबरी स्टॅम्पने बाणाकृती क्रॉसची खूण करील.

५.३ मतदार त्यानंतर ही प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकेची घडी करून मतदान खोलीतून बाहेर येत असताना तुमच्या स्वाधीन करील.

५.४ तुम्ही सर्व प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका आणि क्हीएम-२ या नमुन्यातील यादी त्यासाठी देण्यात आलेल्या पाकीटात घालून मतदान बंद झाल्यावर पाकीट सीलबंद करायला हवे.

५.५ अंधपणामुळे अथवा शारिरिक अपंगत्वामुळे एखादा मतदार आपले मत कोणाच्या मदतीशिवाय नोंद करू शकत नसल्यास मतदान केंद्राध्यक्षांनी त्याला त्याच्या सोबतीला सहकारी नेण्याची परवानगी द्यायला हवी. हया विषयाची रीत प्रकरण -१९ मध्ये स्पष्ट करण्यात आलेली आहे.

प्रकरण २३

मतदान यंत्र खराब होणे, मतदान केंद्र ताब्यात घेणे अशा प्रसंगी मतदान स्थगित करणे

१. मतदान केंद्र ताब्यात घेणे

१.१ मतदान केंद्राध्यक्षांच्या मते मतदान केंद्र ताब्यात घेण्याची घटना घडली आहे असे त्याला वाटल्यास तो ‘कंट्रोल युनिट ताबडतोब बंद करील’ व त्यापुढे कोणतीही मते नोंदविली जाणार नाहीत याची दक्षता घेईल. तसेच कंट्रोल युनिट व बॅलट युनिट यांना जोडणारे कनेक्शन बंद करील.

१.२ मतदान केंद्राध्यक्ष वरील कार्यवाही जेव्हा त्यास मतदान केंद्र ताब्यात घेण्याची घटना घडल्याची खात्री असेल तेहाच करील. केवळ संशयावरुन तो अशी कृती करणार नाही. कारण एकदा कंट्रोल युनिटचे ‘क्लोज’ बटन बंद केल्यानंतर मतदान यंत्रामध्ये पुढे कोणत्याही मताची नोंद होवू शकणार नाही आणि मतदान स्थगित करून ते पुन्हा घेण्याशिवाय पर्याय उरणार नाही.

१.३ मतदान केंद्राध्यक्षास मतदान केंद्र ताब्यात घेण्याची घटना घडल्यास व त्याने कंट्रोल युनिटचे ‘क्लोज’ बटन दाबून मतदान यंत्र बंद केल्यानंतर ताबडतोब सदरची बाब निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्या निर्दर्शनास आणावी. निवडणूक निर्णय अधिकारी त्यानंतर संपूर्ण माहितीसह आपला अहवाल महानगरपालिका आयुक्त/ जिल्हाधिकारी तसेच राज्य निवडणूक आयोग यांना फॅक्सद्वारे/खास दूताद्वारे कळविल.

१.४. राज्य निवडणूक आयोगास असा प्रकार घडल्याबाबतची माहिती निवडणूक निर्णय अधिकारी तसेच जिल्हाधिकारी यांचेकडून प्राप्त झाल्यानंतर राज्य निवडणूक आयोगाकडून या संदर्भात पुढील सूचना देण्यात येतील.

१.५. स्थगित करण्यात आलेले मतदान पुढे सुरु करताना ते ज्या टप्प्यावर थांबविण्यात आले होते त्या टप्प्यावर सुरु होईल. म्हणजेच ज्या मतदारांनी मतदान केले नाही त्यांनाच फक्त मतदान करता येईल.

१.६. मतदान केंद्राध्यक्षास मतदान स्थगित करतेवेळी जी पाकीटे सीलबंद करण्यात आली होती म्हणजेच चिन्हांकित मतदार यादी, व्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदानाची नोंद व नवीन मतदान यंत्र इ. पुरविण्यात येईल. मतदार रजिस्टर सीलबंद लिफाफा तिथे उपस्थित असलेल्या उमेदवारासमोर अथवा त्यांच्या प्रतिनिधी समोर फिरुन उघडायला हवा आणि हया अगोदर चिन्हांकीत केलेली मतदार यादीची प्रत आणि मतदार रजिस्टर स्थगित करण्यात आलेले मतदान पूर्ण करण्यास वापर केला पाहिजे. मतदान सुरु होण्यापूर्वी स्थगित करण्यात आलेले मतदान घेण्यासाठी इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशामधील परिच्छेद २५ आणि परिच्छेद २१ ते २४ यात असलेल्या तरतुदीनुसार कार्यवाही करण्यात यावी.

१.७. जिथे मतदान कर्मचारी उपस्थित होऊ न शकल्यामुळे अथवा इतर कारणामुळे मतदानास आरंभ होऊ शकला नव्हता ते परत सुरु करण्यासाठी वर नमुद करण्यात आलेल्या नियमातील तरतूद स्विकारावी जशी ती मूळ मतदानात स्विकारली जाते.

१.८ इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशामधील परिच्छेद २५ मध्ये मतदान स्थगित करण्याची कार्यपद्धती नमूद करण्यात आली आहे. यामधील तरतुदीनुसार ज्या मतदान केंद्रावरील मतदान टाळून नव्याने मतदान घ्यायचे ते जाहीर करता येते. जर त्या मतदान केंद्रावर-

- i) एखादया अनधिकृत व्यक्तीने एखादे मतदान यंत्र बेकायदेशीरपणे नेल्यास, अथवा
- ii) एखादे मतदान यंत्र अपघाती अथवा जाणून बुजून खराब झालेले असल्यास अथवा हरवले असल्यास अथवा त्यात हस्तक्षेप केल्यास अथवा ते नष्ट केल्यास आणि ज्यामुळे त्या मतदान केंद्रावरील मतदानाच्या निकालाची खात्री करता येत नसल्यास, अथवा
- iii) मतनोंदणी चालू असताना मतदान यंत्रात तांत्रिक विघाड झाल्यास, अथवा
- iv) जर एखादया चुकीमुळे अथवा अनियमित पद्धतीमुळे मतदानात खराबी घडून येत असल्यास, अथवा
- v) मतदान केंद्र ताब्यात घेण्याची घटना घडून आल्यास.

१.९ जर मतदान केंद्रावर अशा प्रकारची कुठलीही घटना घडली तर संपूर्ण प्रकार विनाविलंब निवडणूक निर्णय अधिका-यास कळवायला हवा. ज्यामुळे ते सदर प्रकरण पुढील मार्गदर्शनासाठी राज्य निवडणूक आयोगापुढे ठेवतील.

१.१० जर एकंदर परिस्थितीचा आढावा घेऊन निर्वाचन आयोगाने एखादया मतदान केंद्रावर नव्याने मतदान घेण्याची सूचना केल्यास सदर नवीन मतदान मूळ मतदान घेण्यात येणा-या पद्धतीनेच घ्यावे.

१.११ ज्या सर्व पात्र मतदारांनी त्या मतदान केंद्रावर मतदान केले होते ते सर्व मतदार नव्या मतदानात मतदान करण्यास पात्र असतील. अशावेळी मूळ मतदानात त्यांच्या हाताच्या बोटावर मतदान शाईची असलेली खूण दुर्लक्षित करावी. ज्यांनी मूळ मतदानात मतदान करताना जी शाईची खूण करून घेतलेली आहे, त्यांनी नव्या मतदानातही ती परत करून घ्यायला हवी. अशा प्रसंगी सदर शाईची खूण मतदाराच्या डाव्या हातावरील मधल्या बोटावर लावावी असे सूचित करण्यात येत आहे.

२. मतदान केंद्र ताब्यात घेण्याच्या प्रसंगी मतदान यंत्र बंद करणे

२.१ इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या परिच्छेद २५ मध्ये करण्यात आलेल्या तरतुदीनुसार मतदान केंद्रावरील मतदान केंद्राध्यक्षास कळून आले की मतदान केंद्र ताब्यात घेण्याचा प्रकार घडत आहे, तेव्हा त्याने विनाविलंब मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट बंद करायला हवे आणि पुढील मतदान करता येतील याची खात्री करून त्याने मतदान युनिट नियंत्रण युनीटपासून वेगळे करायला हवे.

२.२ मतदान केंद्र ताब्यात घेण्यात येते याची पूर्ण खात्री झाल्यासच वर सांगितल्याप्रमाणे मतदान यंत्र बंद करायला हवे. फक्त मतदान केंद्र ताब्यात घेणार आहेत ह्या संशयाने अथवा कल्पनेने नके. कारण एकदा नियंत्रण युनीटवरील बंद करण्याचे बटन दाबून नियंत्रण युनिट बंद केले म्हणजे मतदान युनिट पुढील मतनोंदणी करू शकणार नाही आणि विनाकारण मतदान एका दिवसासाठी

अथवा त्या मतदान केंद्रावर पुढील मतदान पूर्ण करण्यासाठी नवीन मतदान यंत्र उपलब्ध करेपर्यंत मतदान स्थगित करावे लागेल.

२.३ इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या परिच्छेद २५ नुसार तुम्ही मतदान यंत्र बंद केल्यावर विनाविलंब सदर प्रकरण संपूर्ण घटनेसह निर्वाचन अधिकाऱ्यास कळवायला हवे. निवडणूक निर्णय अधिकारी अशाप्रसंगी, संपूर्ण परिस्थिती लक्षात घेऊन संपूर्ण घटना शक्यतो लवकर संपर्क साधता येईल अशा उपलब्ध संपर्क माध्यमातून राज्य निवडणूक आयोगासमोर ठेवील.

२.४ निर्वाचन आयोग, निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडून आलेला रिपोर्ट मिळाल्यानंतर, एकंदर परिस्थितीची पडताळणी केल्यानंतर:-

i) स्थगित झालेले मतदान ते जिथून स्थगित झाले होते तिथून नवीन मतदान यंत्र आणून आणि त्या क्षणापर्यंत झालेले मतदान खराब झालेले नाही याची खात्री केल्यानंतरच घेऊ शकते.

ii) जर मतदानांत खराबी निर्माण झाल्याची खात्री झाल्यास त्या मतदान केंद्रावरील मतदान निष्फल झाल्याचे जाहीर करावे आणि त्या मतदान केंद्रावर नव्याने मतदान घेण्याचा आदेश द्यावा.

२.५ वर कथन केलेल्या परिच्छेद २.१ प्रमाणे मतदान यंत्र बंद पडल्याने मतदान स्थगित झाल्यास मतदान यंत्र आणि सर्वप्रकारची मतदान कागदपत्रे सीलबंद करून सुरक्षित करावी जशी मतदान संपुष्टात आल्यानंतर केली जातात.

२.५ स्थगित करण्यात आलेले मतदान पूर्ण करण्यासाठी वर नमूद केलेली कार्यपद्धती काटेकोरपणे अवलंबिण्यात यावी.

मतदान बंद

मतदान केंद्रावर मतदान बंद करतेवेळी उपस्थित असलेल्या व्यक्तीचे मतदान

१.१ मतदानास प्रारंभ काही कारणाने निश्चित करण्यात आलेल्या वेळेनंतर झालेला असला तरी निश्चित करण्यात आलेल्या वेळीच मतदान बंद करायला हवे. तरी सुध्दा निश्चित करण्यात आलेल्या मतदान बंद च्या वेळी जे मतदार, मतदान केंद्रावर हजर आहेत त्यांना मतदानाची परवानगी द्यायला हवी.

१.२ मतदान बंद करण्यासाठी निश्चित केलेल्या वेळे अगोदर काही मिनिटे, त्या मतदान केंद्रापुरत्या मर्यादेत जे मतदार हजर आहेत, त्याना मतदानाची संधी देण्यात येईल असे जाहीर करायला हवे. तुम्ही तुमची संपूर्ण सही केलेली स्लीप त्या सर्व मतदाराना जे कोणी रांगेत आहेत त्यांना द्यायला हव्यात. त्या स्लीपवर रांगेत जेवढे मतदार आहेत त्यानुसार १,२,३ असे अनुक्रमांक लिहायला हवेत. मतदान बंद करण्यास निश्चित केलेला वेळ संपुष्टात आल्याबरोबर सदर रांगेत नवीन मतदार उभा राहणार नाही याची काळजी घेण्यास पोलिस अथवा तुमच्या स्टाफमधील एखाद्याला नेमावे. जर ही बाब प्रभावी व्हायची असेल तर रांगेत उभे असलेल्या मतदारांना रांगेच्या शेवटाहून स्लीप देत सुरवातीपर्यंत यायला हवे.

२. मतदान बंद

त्या मतदान केंद्रावर उपस्थित असलेल्या सर्व मतदारानी मतदान बंद करण्यासाठी निश्चित केलेल्या वेळी वर दिलेल्या परिच्छेदात नमूद केल्याप्रमाणे मतदान केल्यानंतर तुम्ही मतदान बंद झाल्याचे औपचारिकपणे जाहीर करायला हवे आणि त्यानंतर कुठल्याही परिस्थितीत मतदान बंद करायला हवे आणि त्यानंतर कुठल्याही परिस्थितीत मतदान करायला कुणालाही परवानगी देऊ नये.

३. मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट बंद करणे

३.१ मतदान बंद करण्यासाठी शेवटच्या मतदाराने आपले मत नोंद केल्यानंतर मतदान यंत्र बंद करायला हवे, ज्यामुळे यंत्रात आणखी मते नोंद होऊ शकणार नाहीत. त्यासाठी तुम्ही नियंत्रण युनिटवरील ‘क्लोज’ बटन दाबता, तेव्हा मतदान संपेर्यंत त्या यंत्रात जेवढ्या मतांची नोंद झाली त्यांची एकूण संख्या प्रदर्शनी भागावर दिसेल. यंत्रात नोंद झालेल्या एकूण मतांची संख्या क्हीएम-३, भाग १ मुद्दा ५ यात विनाविलंब लिहायला हवी.

३.२ सदर ‘क्लोज’ बटन निकाल विभागाच्या खणात बाहेरील आवरणावर असलेल्या सफेद रंगाच्या झाकण्याखाली असते. हे झाकण ओढल्याबरोबर ते सापडते. ‘क्लोज’ बटन दाबून मतदान बंद केल्यानंतर झाकण बंद करायला हवे.

३.३ एकदा ‘क्लोज’ बटन दाबले म्हणजे मतदान यंत्र आणखी पुढील मते स्विकारणार नाही. त्यासाठी तुम्ही पूर्णपणे सावध राहून खात्री करायला हवी की मतदान बंद करण्यासाठी निश्चित केलेल्या वेळी एक सुध्दा मतदार मतदान हक्क बजावल्याशिवाय राहिलेला नाही. तेव्हा खात्री झाल्यावरच सदर ‘क्लोज’ बटन दाबायला हवे.

३.४ तुम्ही लक्षात ठेवायला हवे की ‘क्लोज’ बटन तेव्हाच चालेल जेव्हा नियंत्रण युनिट वरील, बिझी दिवा चालू नसेल. तो शेवटच्या मतदाराने आपले मत नोंद करून सुध्दा समजा ‘मतदान’ बटन चुकून दाबले गेले अथवा अशा शेवटच्या मतदाराने त्याच्यासाठी ‘मतदान’ बटन दाबल्यानंतर ही मतनोंदणी करण्यास नकार दिला आणि बिझी दिवा चालूच राहिला तेव्हा नियंत्रण युनिटच्या मागच्या कप्प्यात असलेला ‘पॉवर’ बटन बंद करून आणि मतदान युनिट, नियंत्रण युनिटपासून वेगळे करून तो बिझी दिवा बंद करता येतो. मतदान युनिट नियंत्रण युनिटपासून वेगळे केल्यानंतर पॉवर बटन परत ऑन म्हणजे चालू करावे. बिझी दिवा आता बंद होईल आणि ‘क्लोज’ बटन चालायला लागेल.

प्रकरण - २५
नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब

१. नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब तयार करणे

१.१ मतदान बंद झाल्यानंतर तुम्हाला इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या नियम २१ खाली मतदान यंत्रात नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब तयार करावा लागेल. सदर हिशोब तुम्ही नमुना व्हीएम-३ च्या भाग १ मध्ये करायला हवा.

१.२ हया आधीच्या प्रकरणात स्पष्ट केल्याप्रमाणे मतदान बंद झालेल्या वेळी मतदान यंत्रात नोंद झालेल्या एकूण मतांची 'क्लोज' बटन दाबून खात्री करून घ्यायला हवी. जर आवश्यकता भासल्यास तेच बटन हवी असलेली माहिती मिळविण्यासाठी परत दाबता येते.

१.३ मतदान यंत्रात नोंद झालेली मतांची संख्या आणि मतदार नोंदवहीवर कॉलम (१) (नमुना व्हीएम-१) यात नोंद झालेल्या मतदारांची संख्या, वजा ज्यांनी मतदान करण्यास नकार दिला (त्यात नोंदवहीवर असलेल्या शेरा कॉलमप्रमाणे) त्यांची संख्या, तसेच तुम्ही मतदान गुप्तता न पाळल्या कारणाने ज्यांना मतदान करायला परवानगी दिली नाही (याच नोंदवही वरील शेरा कॉलम प्रमाणे) त्यांची संख्या वजा करून त्यांची तुलना होते का हे पाहायला तुम्ही विसरु नये.

२. नोंद झालेल्या मतांच्या हिशोबाची प्रमाणित प्रत मतदान प्रतिनिधींना देणे

२.१ उपरोक्त आदेशाच्या नियम २१ खाली, मतदान बंद होते वेळी जे मतदान प्रतिनिधी उपस्थित होते त्या प्रत्येकास त्यांच्याकडून पावती घेतल्यानंतर तुम्ही नमुना व्हीएम-३ वर तयार केलेल्या, नोंद झालेल्या मतांच्या हिशोबाची प्रमाणित प्रत द्यायला हवी. हिशोबाच्या प्रती प्रत्येक मतदान प्रतिनिधीस त्यानी मागणी केली नसली तरीसुधा त्याना द्यायला हवी.

२.२ आवश्यक त्या संख्येने तुम्हाला नोंद झालेल्या मतांच्या हिशोबाच्या प्रती तयार करणे शक्य क्वावे म्हणून तुम्हाला नमुना व्हीएम-३ च्या छापील प्रती, उमेदवारांच्या संख्येपेक्षा एक दोन अधिकच मूळ हिशोबासाठी देण्यात येतील. जर शक्य असल्यास तुम्ही मूळ हिशोब लिहिताना आवश्यक त्या प्रती तयार करण्यासाठी कार्बन पेपरची मदत घेतल्यास मतदान प्रतिनिधींना दिलेल्या प्रती आणि मूळ प्रत यात सर्व प्रकारचे साम्य राहिल.

३. मतदान बंद झाल्यानंतर करावयाचे घोषणापत्र

३.१ नोंद झालेल्या मतांच्या हिशोबाच्या प्रती नियम २१ प्रमाणे तुमच्याकडून सर्व मतदान प्रतिनिधींना मिळालेल्या आहेत याची खात्री करून घेतल्यानंतर **जोडपत्र-सात** मधील घोषणापत्र मतदान बंद झाल्यानंतर तुम्ही पूर्ण करणे आवश्यक आहे.

मतदान बंद झाल्यावर मतदान यंत्र सील बंद

१.१ मतदान समाप्त झाल्यानंतर आणि मतदान यंत्रात नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब नमुना व्हीएम-३ मध्ये तयार करून उपस्थित मतदान प्रतिनिधींना त्याच्या प्रती दिल्यानंतर मतदान यंत्र मतमोजणी /संग्रह केंद्रावर नेण्यासाठी सीलबंद करायला हवे.

१.२ मतदान यंत्र सीलबंद आणि सुरक्षित करण्यासाठी प्रथम मतदान युनिट आणि नियंत्रण युनिट वेगळी करायला हवी आणि नियंत्रण युनिटमधील पॉवर बटन ॲफ करायला हवे. मतदान युनिट आणि नियंत्रण युनिट त्यांच्या आपापल्या पेटीत परत ठेवायला हवे.

१.३ प्रत्येक पेटी दोनही टोकावर तिथे ठेवण्यात आलेल्या दोन छिद्रात दोरा घालून पुरिवण्यात आलेले ॲंड्रेस टॅग तेथे लावण्यात यावेत व मतदान केंद्राध्यक्षांनी तेथे सही करून आपली मोहर लावावी. उमेदवार अथवा त्याच्या हजर असलेल्या मतदान प्रतिनिधींची इच्छा असेल तर त्यांचीही सही/मोहर लावण्यास परवानगी दयावी.

१.४ मतदान युनीटवरच्या लेबलचा तपशिल प्रकरण तीन च्या परिच्छेद २.१ मध्ये सांगितल्याप्रमाणे आणि नियंत्रण युनिटवरील तपशिल प्रकरणे अकराच्या परिच्छेद २.३ यात सांगितल्याप्रमाणे असायला हवा. उमेदवार अथवा त्यांच्या हजर असलेल्या मतदान प्रतिनिधींची इच्छा असेल तर त्यांचीही मोहर लावण्यास परवानगी द्यावी.

१.५ उमेदवार/मतदान प्रतिनिधी ज्यानी आपली मोहर मतदान युनिट आणि नियंत्रण युनिट यांच्या पेटीवर लावलेली आहे त्यांची नावे तुम्ही घोषणापत्रावर नोंद करायला हवी. हे घोषणापत्र तुम्ही जोडपत्र-आठ प्रमाणे मतदान बंद होतेवेळी करायला हवे.

निवडणूक कागदपत्रे सीलबंद करणे

१. निवडणूक कागदपत्रे लिफाप्यात सीलबंद करणे

१.१ मतदान बंद झाल्यानंतर, मतदानाशी संबंधित सर्व निवडणूक कागदपत्रे मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियम, १९४९ च्या नियम ३० नुसार व महाराष्ट्र नगरपालिका निवडणूक नियम, १९६६ च्या नियम ४३ अन्वये विहित केल्यानुसार निरनिराळ्या लिफाप्यात आवश्यकते प्रमाणे घालून मोहरबंद करायला हवी. या व्यतिरिक्त इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेशाच्या परिच्छेद २३ मध्ये विहित केल्यानुसार निरनिराळी पाकीटे सीलबंद करणे आवश्यक आहे.

१.२ अशाप्रकारे सीलबंद केलेले सर्व लिफाफे, फक्त ज्यात (i) नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब आणि कागदी मोहर (नमुना व्हीएम-३) (ii) मतदान केंद्राध्यक्षाने मतदानाच्या आरंभास, मतदान सुरु असताना आणि मतदान बंद झाल्यावर (परिशिष्ट-सहा ते आठ) केलेली घोषणापत्रे आणि (iii) मतदान केंद्राध्यक्षाची डायरी वगळून खाली दिलेल्या वस्तू परिच्छेद ३ ते ६ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे चार मोठ्या लिफाप्यात घालून निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे पाठवावे.

१.३ लिफाफे ज्यात (i) नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब आणि पेपर सील हिशोब (ii) मतदान केंद्राध्यक्षांची घोषणापत्रे आणि (iii) मतदान केंद्राध्यक्षाची डायरी मतदान यंत्रासोबत वेगळी स्विकार केंद्रावर पाठवावी.

२. तुम्ही मतदान केंद्रावर उपस्थित असलेल्या प्रत्येक उमेदवारास अथवा त्याच्या निवडणूक प्रतिनिधीस अथवा त्याच्या मतदान प्रतिनिधीस खालील कागदपत्रे अंतर्भूत असलेले लिफाफे आणि पाकिटे यावर आपापल्या मोहोरा लावण्यास अनुमती द्यावी.

- i) मतदान यादीची चिन्हांकीत प्रत
- ii) मतदार नोंदवही
- iii) मतदार चिठ्ठी
- iv) वापरलेल्या प्रदत्त मतपत्रिका आणि नमुना -व्हीएम-२ मधील प्रदत्त मतपत्रिकांची यादी
- v) न वापरलेल्या प्रदत्त मतपत्रिका
- vi) आक्षेपित मतांची यादी
- vii) निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने मोहरबंद पाकिटात ठेवण्याचा निदेश दिला आहे अशी अन्य कोणतीही कागदपत्रे.

३. पहिले पाकीट-सांविधानिक लिफाफे (Statutory Covers)

पहिला लिफाफा वैधानिक पाकीटे (Statutory Covers) हा असून, तुम्ही प्रत्येक उमेदवारास अथवा त्याच्या निवडणूक प्रतिनिधीस अथवा त्याच्या मतदान प्रतिनिधीस जे कोणी

मतदान केंद्रावर उपस्थित असतात त्यांना खालील कागदपत्रे असलेले लिफाफे आणि पाकिटांवर त्यांची मोहोर लावण्यास अनुमती दयावी.

- i) मतदान यादीची चिन्हांकित प्रत असलेला मोहोरबंद लिफाफा
- ii) मतदार नोंदवही असलेला मोहोरबंद लिफाफा
- iii) मतदार स्लीप असलेला मोहोरबंद लिफाफा
- iv) वापरलेल्या प्रदत्त मतपत्रिका आणि नमुना-क्षीएम-२ मध्ये प्रदत्त मतांची यादी
- v) वापर न करण्यात आलेल्या प्रदत्त मतपत्रिका असलेला मोहोरबंद लिफाफा

जर वर उल्लेख केलेले कुठलेही साहित्य पाकिटात घालण्यास उपलब्ध नसले तरीसुध्दा एका चिटो-यावर निवेदन अथवा नोंद काही नाही असे लिहून पाकिटात घालावे आणि अशी पाच पाकिटे तयार करावीत, म्हणजे ती स्वीकारताना काहीच स्पष्टीकरणे करण्याची आवश्यकता भासणार नाही.

४. दुसरे पाकीट-असांविधानिक लिफाफे (Non-Statutory Covers)

दुसरा लिफाफा खाली दिलेले साहित्य असलेले आणि त्यावर 'वैधानिक नसलेली पाकिटे' असे स्पष्ट लिहायला हवे.

- i) मतदार यादी अथवा याद्या (चिन्हांकीत सोडून) असलेले पाकीट
- ii) मतदान प्रतिनिधीचे नेमणूक पत्र असलेले पाकीट
- iii) टपाली मतपत्रिका आदेशानुसार नमुना पीबी-३ मधील निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र असलेले पाकीट
- iv) आव्हानित मतांची यादी असलेले सीलबंद पाकीट
- v) नगर परिषद निवडणूक नियम ३४ नुसार नमुना ११ मधील आव्हानित मतांची यादी असलेले सीलबंद पाकीट
- v) अंध आणि अपांग मतदारांची यादी आणि त्यांच्या सहकाऱ्याचे घोषणापत्र असलेले पाकीट
- vi) जर आव्हान मते असतील तर पावती पुस्तक आणि रोकड असलेले पाकीट
- vii) वापरात न आलेली आणि खराब झालेले कागदी मोहर असलेले पाकीट
- viii) वापरात न आलेल्या मतदान स्लीप्स असलेले पाकीट
- ix) वापरात न आलेली आणि खराब झालेले स्पेशल टँग असलेले पाकीट, आणि
- x) वापरात न आलेली आणि खराब झालेली A, B, C, D पट्टीसील असलेले पाकीट .

५. तिसरे पाकीट- निदेश/नियमपुस्तिका व इतर वस्तू असलेले पाकीट

- i) मतदान केंद्राध्यक्षासाठी माहिती पुस्तिका
- ii) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची नियमावली
- iii) पक्क्या शाईचे मार्कर पेन
- iv) शाईचे पॅड
- v) मतदान केंद्राध्यक्षाचे धातुचे सील
- vi) दुबार मतपत्रिकेवर लावण्यासाठी चक्राकार बाणाकृती रबरी स्टॅम्प
- vi) मतदान शाईची शिसी उभी ठेवण्यासाठी कप

६. चौथे पाकीट- इतर उरलेले साहित्य असलेले पाकीट

जर आणखी कसले साहित्य असेल तर ते सर्व चौथ्या लिफाफ्यात बंद करावे.

६.१ सांविधानिक अथवा वैधानिक पाकीटे म्हणून चिन्हांकित केलेली प्रत्येक पाच लहान पाकिटे, पहिल्या लिफाफ्यात ज्यावर वैधानिक पाकीटे असे लिहिलेले आहे त्यात घालून मोहरबंद करायला हवे.

६.२ इतर लहान पाकिटे ज्यात निरनिराळी वैधानिक नसलेली कागदपत्रे निवडणुकीस आवश्यक असलेले इतर साहित्य दुसऱ्या लिफाफ्यात ज्यावर वैधानिक नसलेली पाकीटे लिहिलेले आहे ती वेगळी तयार करावी. परंतु मोहरबंद करायची आवश्यकता नाही. यामुळे वेळेचा अपव्यय होत नाही. ही सर्व मोहरबंद न केलेली आणि ज्यात आव्हानित मतांची यादी आहे ते सीलबंद पाकीट त्या त्या मोठ्या लिफाफ्यातमध्ये ठेवावे आणि मतदान केंद्राध्यक्षाने निशाणी केलेला चेक मेमो सुध्दा त्यात ठेवावा. हे तीन लिफाफे मोहरबंद करण्याची आवश्यकता नाही. परंतु पीन अथवा दोरीने व्यवस्थित बांधावी, ज्यामुळे साहित्य स्विकार करण्यात येणाऱ्या केंद्रावर त्या वस्तू तपासता येतील.

६.३ पहिला लिफाफा ज्यावर वैधानिक पाकीट असे लिहिलेले आहे ते स्विकार केंद्रावर आतील बाबी तपासून झाल्यानंतर मतदान केंद्राध्यक्षाने मोहरबंद करावे.

डायरी तयार करणे आणि संग्रह केंद्रात मतदान यंत्रे आणि निवडणूक कागदपत्रे पोहोचविणे

१. डायरी तयार करणे

१.१ मतदान केंद्रात मतदान घेण्याचे काम चालू असताना त्या कामाची नोंद करण्यासाठी डायरीचा वापर करायला हवा. सदर डायरीचा नमुना प्रकरणे चौदामध्ये परत छापलेला आहे. तरी सुध्दा आवश्यक त्या डायरीचा नमुना तुम्हाला दिला जाईल ज्याचा वापर तुम्ही एकट्यानेच करायला हवा.

१.२ जेव्हा जेव्हा घटना घडत असतात तेव्हा त्यासंबंधीच्या घटनांची नोंद तुम्ही करत जायला हवी. त्यात तुम्ही सर्व महत्वाच्या घटनाची नोंद करायला हवी.

१.३ बहुतेक प्रकरणात असे दिसून आलेले आहे की मतदान केंद्राध्यक्ष संबंधित कॉलममध्ये वेळोवेळी घडलेली घटना नोंद न करता ठेवतात आणि मतदान संपल्यानंतर सगळ्या नोंदी भरून डायरी पूर्ण करतात सदर प्रकरण हरकत घेण्यासारखी घटना आहे. तुम्ही ध्यानात ठेवायला हवे की मतदानाचे काम चालत असताना प्रत्येक मुद्यांची नोंद डायरीवर करत असताना तुम्ही थोडे जरी गाफील राहिलात तरी त्याची आयोग गंभीर दखल घेर्ईल.

२. मतदान यंत्र आणि निवडणूक कागदपत्रांचे निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याकडे वितरण

२.१ प्रकरण-२६ आणि २७ यात सांगितल्याप्रमाणे मतदान बंद झाल्यावर तुम्ही मतदान यंत्र आणि निवडणूक कागदपत्रे सीलबंद करून सुरक्षित केल्यानंतर ते सर्व निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने सांगितलेल्या ठिकाणी आणि निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याने केलेल्या व्यवस्थेनुसार वितरीत करायला हवे अथवा वितरणाची व्यवस्था करायला हवी.

२.२ मतदान यंत्र आणि निवडणूक कागदपत्रे विनाविलंब संग्रह केंद्रावर वितरीत करायला हवे अथवा वितरणाची व्यवस्था करायला हवी. यात जर थोडा सुध्दा उशिर झाला तर त्याची पाहाणी आयोगाकडून केली जाईल आणि जो कोणी त्याला जबाबदार आहे त्यावर शिस्तभंगाची कडक कारवाई होऊ शकते.

३. संग्रह केंद्रावर ताबा असलेल्या अधिका-याच्या स्वाधीन, तुम्हाला खालील निवडणूक नोंदी आणि साहित्य यांच्या संबंधी बारा बाबी करायला हव्यात आणि त्याची पावती घ्यायला हवी.

- i) मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट आणि मतदान युनिट त्यांच्या मोहरबंद पेट्यांसह
- ii) नोंद केलेल्या मतांचा हिशोब आणि कागदी मोहर यांचा हिशोब असलेला लिफाफा
- iii) मतदान केंद्राध्यक्षाची घोषणापत्रे असलेले पाकीट
- iv) ज्यावर वैधानिक पाकीटे (पाच पाकिटे असलेले) असे लिहिलेले आहे ते प्रथम पाकीट
- v) ज्यावर वैधानिक नसलेली पाकीटे (दहा पाकिटे असलेले) असे लिहिलेले आहे ते दुसरे पाकीट
- vi) तिसरे पाकीट ज्यात निवडणूक साहित्याचे सात घटक आहेत
- vii) मतदान खोलीसाठी आवश्यक बाबी
- viii) कंदील, जर देण्यात आलेला असेल तर
- xi) कचरा पेटी
- xii) प्लास्टीक पिशवी/गोणपाट निवडणूक साहित्य नेण्यासाठी
- xiii) इतर सर्व बाबी असलेले चौथे पाकीट (असल्यास) वर सांगितल्याप्रमाणे सगळ्या गोष्टी संग्रह केंद्रावर तुमच्या उपस्थितीत वितरण/स्विकार करणारा अधिकारी स्विकार करील आणि तुम्हाला मुक्त करील.

प्रकरण - २९

मतदान केंद्राध्यक्ष/मतदान अधिकारी यांच्यासाठी थोडक्यात मार्गदर्शन

१.१ तुमच्या मतदान गटासोबत जवळचे नाते ठेवा.

१.२ जर सांघिक कार्य नसेल तर तुमचे काम कठीण होईल.

२.१ खात्री करून घ्या की -

- अ) तुम्हाला मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट आणि आवश्यक त्या संख्येने मतदान यंत्रे दिलेली आहेत आणि ती तुमच्याच मतदान केंद्रात वापरण्याची आहेत.
- ब) आवश्यक त्या मतपत्रिका प्रत्येक बॅलट युनिटवर व्यवस्थित बसविलेल्या आहेत.
- क) मतदान युनिटवरील 'स्लाईड स्वीच' आवश्यक त्या पद्धतीने बसवण्यात आलेला आहे.
- ड) नियंत्रण युनिट वरील 'उमेदवार ठरविणे विभाग' आणि प्रत्येक मतदान युनिट नीट मोहरबंद आहे आणि प्रत्येकावर पत्त्याचा टँग नीट लावलेला आहे.

२.२ मतदानास लागणा-या सर्व बाबी तुम्हाला दिलेल्या आहेत याची खात्री करा.

२.३ विशेषत: मतदार नोंदवही, मतदार स्लीप, दुबार मतांसाठी आवश्यक असलेल्या मतपत्रिका, दुबार मतांवर खूण करण्यासाठी आवश्यक असलेला बाणाकृती चक्राकार रबरी स्टॅम्प, कागदी मोहर, सीलबंद करण्यासाठी लाख, मतदान शाई या सारख्या बाबी बारकाईने तपासणी कराव्या.

२.४ चिन्हांकित मतदार यादीची इतर यादीशी तुलना करून पाहा आणि सगळ्या तंतोतंत आहेत की नाही हे पहा. फक्त चिन्हांकित केलेल्या मतदार यादीवर 'पीबी' आणि 'इडीसी' ही खूण सोडून दुसरी कोणतीही खूण नसेल.

२.५ खात्री करा की-

- १) मतदार यादीतील वगळलेली नावे आणि पुरवणीत केलेली सुधारणा नीट आहे.
- २) मतदार यादीच्या चालू प्रतीवरील पानाचे अनुक्रमांक नीट आहेत.
- ३) मतदाराचे अनुक्रमांक सुधारलेले नाहीत आणि त्या ठिकाणी दुसरे काही अंतर्भूत केलेले नाही.

३.१ मतदान केंद्रावर मतदानास निश्चित केलेल्या वेळे अगोदर ७५ मिनिटे आधी पोहोचा.

३.२ मतदान केंद्राची आखणी व्यावहारिकदृष्ट्या करा.

३.३ मतदान केंद्रावर मतदारांना आत बाहेर जाण्यास वेगळ्या दारांची व्यवस्था असल्याची खात्री करा.

४. मतदानादिवशी तुमच्या मतदान केंद्राबाहेर मतदान क्षेत्र दाखविणारा आणि निवडणुकीस उभे राहिलेल्या उमेदवारांची नावे असलेली नोंद प्रदर्शित करा.

५. जर एखादा मतदान अधिकारी गैरहजर असेल तर स्थानिक मतदान अधिकारी नेमा.

६. मतदानास आरंभ करण्यास ठरविलेल्या वेळे अगोदर निदान एक तास अगोदर मतदान यंत्र तयारीत ठेवा.

७.१ मतदान युनिट आणि नियंत्रण युनिट एकमेकांना जोडा.

७.२ नियंत्रण युनिटच्या मागील कप्प्यातील पॉवर स्वीच 'ऑन' करा.

७.३ नियंत्रण युनिटामागील कप्पा एका तारेने बंदा करा आणि तारेला वेटोळे घाला.

७.४ मतदान यंत्र 'क्लिअर' आहे आणि त्यात या अगोदर मत नोंदणी झालेली नाही याची उपस्थित असलेल्या मतदान प्रतिनिर्धीना खात्री करून द्या.

७.५ प्रत्येक उमेदवारासाठी काही मतांची नोंदणी करायला प्रतिनिर्धीना सांगा आणि प्रतिरूप मतदान घ्या.

७.६ प्रतिरूप मतदान झाल्यानंतर सदर मतदानाचा निकाल उपस्थितांना दाखवा आणि नंतर यंत्र क्लिअर करा.

८.१ नियंत्रण युनिटच्या निकाल विभागाच्या आतील कप्प्यात असलेल्या चौकटीवर कागदी मोहर बसवा.

८.२ निकाल विभागाच्या आतील कप्प्याचे दार अशा रितीने बंद करा की कागदी मोहरेची दोन उघडी टोके आतील कप्प्याच्या बाजूने बाहेर दिसतील.

८.३ कागदी मोहरेच्या सफेद भागावर छापील अनुक्रमांकाखाली तुम्ही तुमची संपूर्ण सही करा.

८.४ उपस्थित असलेल्या इच्छुक मतदान प्रतिनिधींनाही त्यावर सही करायला सांगून त्यांना कागदी मोहरेचा अनुक्रमांक नोंद करण्यास सांगावे.

८.५ नियंत्रण युनिट मधील निकाल विभागाच्या आतील कप्पा स्पेशल टँग वापरुन मोहोरबंद करावा. (असे करताना क्लोज बटनाला धक्का लागणार नाही, याची खबरदारी घ्यावी.)

९.१ नियंत्रण युनिटातील निकाल विभागाचे बाहेरील आवरण बंद करून मोहोरबंद करावे. त्यावर तपशीलाचा कागद घटृपणे चिकटवावा.

९.२ नियंत्रण युनिटमधील निकाल विभागाच्या आतील आवरणावर त्यांची मोहोर लावण्यास मतदान प्रतिनिधींना अनुमती द्यावी.

१०.१ मतदान यंत्र मतदान कक्षात ठेवा. नियंत्रण युनिट तुमच्या टेबलवर ठेवा.

१०.२ त्यांना एकमेकांना जोडण्यात येणारी केबल अशा रितीने जोडा की मतदार मतदान कक्षात आत बाहेर होत असताना त्यांच्या पायाखाली ती येणार नाही.

११.१ उपस्थित असलेल्या मतदान प्रतिनिधींना चिन्हांकित मतदार यादी दाखवून त्यावर पीबी आणि इडीसी या शिवाय इतर नोंद नसल्याची खात्री करू द्या.

११.२ मतदार नोंदवही (नमुना व्हीएम-१) यावरही कुठलीही नोंद नाही हे दाखवा.

१२. मतदानाच्या आरंभास घोषणापत्रावर सही करा व ते वाचून दाखवा.

१३. निश्चित केलेल्या वेळेवरच मतदानास प्रारंभ करा.

१४. उमेदवाराच्या एकाच मतदान प्रतिनिधीस कुठल्याही वेळी मतदान केंद्रात अनुमती द्या.

१५. मुक्त आणि सुरक्षीत मतदानाची खात्री करा.

१६. राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक निरीक्षक नियुक्त केले असल्यास त्यांचेशी आपलेपणा राखा आणि त्यांना आवश्यक माहिती देऊन सहकार्य करा.

१७. मतदान केंद्राच्या शंभर मीटरांच्या आत प्रचार करणे गुन्हा आहे.

१८. मतदान केंद्रात धुम्रपान वर्ज्य आहे.

१९.१ जिथे तीन मतदान अधिकारी आहेत त्या मतदान अधिका-यांचे कर्तव्य -

पहिल्या मतदान अधिका-याजवळ मतदार यादी असेल आणि तो मतदारांची ओळख छाननी करील. त्या यादीवरील छपाई आणि कारकुनी चुका दुर्लक्ष करील.

दुसरा मतदान अधिकारी मतदान शाई आणि मतदार नोंदवही घेऊन बसेल. तो मतदारांच्या डाव्या हाताच्या तर्जनीस मतदान शाईची खूण करील आणि मतदार नोंदवहीच्या कॉलम (२) मध्ये मतदाराचा अनुक्रमांक यांची नोंद करून त्यापुढे मतदाराची सही अथवा अंगठ्याचा ठसा घेईल. तो मतदार स्लीप तयार करून मतदारांना देईल.

तिस-या अधिका-याच्या ताब्यात नियंत्रण युनिट असेल तो मतदाराकडून मतदार स्लीप घेईल. डाव्या हाताच्या तर्जनीवरील मतदान शाईची तपासणी करील आणि त्याला नियंत्रण युनिटवरील 'मतदान' बटन दाबून मत नोंदणी करण्यास अनुमती देईल.

१९.२ मतदाराने मतदार नोंदवहीत ज्या अनुक्रमांकाने नोंदणी केलेली आहे त्याच अनुक्रमाने मत नोंदणी करण्यास त्यांना अनुमती द्या. त्यांनी मतदार नोंदवहीवर सही/अंगठा नोंदविल्याशिवाय मत नोंदणी करण्यास अनुमती देऊ नये.

२०.१ मतदाराच्या ओळखीसंबंधी आळ्हान देऊ इच्छिणा-यास त्यांच्याकडून प्रत्येक आळ्हानामागे विस रुपये फी घेतल्याशिवाय प्रकरण हाती घेऊ नका. सदर आळ्हान मतांची नोंद मतदान केंद्राध्यक्षांनी आळ्हानित मतांची यादी मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका नियमातील नमुना-ड (नियम क्रमांक-२७) नुसार

२१. अंध आणि अपंग मतदारांच्या सहका-यांकडून घोषणापत्र घ्या आणि अशा मतदारांची नोंद व्हीएम-५ मध्ये ठेवा.

२२. तुम्हाला एखादा मतदार वयापेक्षा खूपच लहान भासला म्हणजे १८ वर्षपेक्षा कमी वयाचा दिसला तरी त्याची ओळख समाधानकारक दिसून आली तर त्याच्या पात्रतेविषयी मुद्दा उपस्थित करू नका.

२३.१ मतदार नोंदवहीमध्ये तपशील लिहून घेतल्यानंतर जरी एखादया मतदारास मतदान करू नये असे वाटले तर त्याच्यावर सक्ती अथवा जबरदस्ती करू नये. त्याबाबत त्यांच्या नावासमोर असलेल्या रकान्यात शेरा लिहा.

२३.२ जर एखादयाने मतदान करण्यास नकार दिल्यास मतदार नोंदवही (नमुना व्हीएम-१ च्या कॉलम १) मध्ये कुठल्याही अनुक्रमात बदल करू नये.

२४.१ जर एखादया मतदाराच्या नावाने त्याच्या अगोदर कोणी मतदान करून गेल्यास आणि सदर मतदाराने आपल्या दिलेल्या ओळखीने तुमचे समाधान होत असल्यास त्याला प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकेवर मतदान करण्यास अनुमती द्यावी. मतदान यंत्रावर मतदान करण्याची परवानगी देऊ नये.

२४.२ ज्यांना दुबार मतपत्रिका दिलेली आहे त्यांची नोंद नमुना व्हीएम-२ मध्ये ठेवा. प्रदत्त मतपत्रिका आणि त्यांची यादी नमुना व्हीएम-२ मध्ये नोंद करून वेगळ्या लिफाफ्यात ठेवा.

२५.१ तुम्ही ताकीद देऊनसुधा निश्चित केलेली मतदान गुप्तता पाळण्यास एखादा मतदार तयार झाला नाही तर त्याला मतदानाची अनुमती देऊ नये.

२५.२ अशा मतदारांची नोंद मतदार नोंदवहीमध्ये जिथे केलेली आहे त्या नोंदीसमोरील रकान्यात त्या संबंधी शेरा लिहा. अशा मतदारासाठी त्या नोंदवहीमधील कॉलम १ मध्ये अनुक्रमांकात बदल करू नये.

२६. मतदान बंद करण्यासाठी निश्चित केलेला वेळ संपल्यानंतर स्लीप दिलेले मतदार रांगेत असले तर त्यांचे मतदान करून संपेपर्यंत ते चालू ठेवावे.

२७. नियंत्रण युनिटवरील 'क्लोज' बटन दाबून मतदान यंत्र बंद करा. ते दाबल्यानंतर 'क्लोज' बटनवरील निळे आवरण बसवा.

२८.१ मतनोंदणीचा हिशोब नमुना व्हीएम-३ मध्ये तयार करा.

२८.२ नोंद झालेल्या मतांच्या हिशोबांच्या प्रमाणित प्रती मतदान प्रतिनिधींना द्या. त्यासंबंधी निश्चित केलेल्या घोषणापत्राच्या नमुन्यावर घोषणापत्र तयार करा.

२९.१ मतदान बंद झाल्यानंतर नियंत्रण युनिटच्या मागील बाजूस असलेले पॉवर बटण बंद करा व मतदान युनिट व नियंत्रण युनिट वेगवेगळी करा.

२९.२ नियंत्रण युनिट आणि मतदान युनिट त्यांच्या पेटीत ठेवा.

३०.१ पेटया दोन्ही टोकावर मोहरबंद करा. प्रत्येक पेटीवर तपशीलाचा टँग लावा.

३०.२ सर्व मतदान प्रतिनिधींनी आपली मोहर सदर पेटयांवर लावायला हवी.

३१.१ वेगवेगळ्या पाकिटांतून सर्व निवडणूक कागदपत्रे आणि साहित्य मोहरबंद करा.

३१.२ तुमचा मोहर (१) चिन्हांकित मतदार यादी प्रत (२) मतदार नोंदवही (३) मतदार स्लीप (४) वापरलेल्या दुबार मतपत्रिका आणि नमुना व्हीएम-२ वरील यादी आणि (५) वापरण्यात न आलेल्या दुबार मतपत्रिका असलेल्या लिफाफ्यावर लावा.

३१.३ सदर लिफाफ्यावर सर्व मतदान प्रतिनिधींना त्यांची मोहर लावण्यास सांगा.

३२.१ निवडणुकीसंबंधीची सर्व कागदपत्रे आणि साहित्य चार मोठ्या लिफाफ्यात ठेवा.

३२.२ पहिल्या मोहरबंद पाकिटात ज्यावर 'वैधानीक पाकीटे' असे स्पष्ट लिहिलेले आहे त्यात पाच मोहरबंद पाकिटे असायला हवी. तसेच दुस-या पाकिटात असंविधानिक पाकिटे ठेवणे आवश्यक आहे.

३२.३ तिस-या लिफाफ्यात सात नमुने असायला हवेत.

३२.४ इतर सर्व नमुने चवथ्या लिफाफ्यात बंद करायला हवे.

३३. वेगळ्या लिफाफ्यात (१) नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब (नमुना व्हीएम-३), (२) मतदानास आरंभ होण्या अगोदर आणि मतदान बंद झाल्यानंतर तुम्ही केलेली घोषणापत्रे, आणि (३) मतदान केंद्राध्यक्षाची डायरी ठेवायला हवी ती वर उल्लेख केलेल्या चार लिफाफ्यापैकी कुठल्याच लिफाफ्यात ठेवू नका.

३४. मतदान झाल्यानंतर मतदान यंत्र विनाविलंब नियम २४ मध्ये विहित केल्यानुसार तसेच नियम २३ मध्ये विहित केल्यानुसार आवश्यक ते लिफाफे संग्रह केंद्रावर पोचवा.

३५. मतदान केंद्रावर दंगल अथवा हिंसाचार सुरु झाल्यास मतदान तहकूब करा. संपूर्ण अहवाल निवडणूक निर्णय अधिका-यास द्या.

३६. जर मतदान केंद्र ताब्यात घेणे अथवा मतदान यंत्र अथवा मतदान नोंदवही, मतदार यादीची चिन्हांकित प्रत हयासारखे निवडणूक साहित्य अनधिकृतपणे तुमच्या ताब्यातून नेण्यात आले, खराब झाले अथवा त्यात हस्तक्षेप करण्यात आला तर मतदान बंद करा. संपूर्ण अहवाल निवडणूक निर्णय अधिका-यास कळवा.

जोडपत्र-एक
(महानगरपालिका)

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ७ जानेवारी, २००५.

महानगरपालिका क्षेत्रात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेश,
२००५

महानगरपालिकांच्या निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा वापर करून मतदान करण्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देण्याबाबतचे आदेश

भारताचे संविधान

क्रमांक -रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.१३/का-५, - ज्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ के आणि २४३ झेडें मधील तरतुदीनुसार पंचायती व नगरपालिका यांच्या सर्व निवडणुकांचे पर्यवेक्षण, संचालन आणि नियंत्रण राज्य निवडणूक आयोगावर सोपविण्यात आलेले आहे;

आणि ज्याअर्थी, मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम २८, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ च्या कलम ८अ, नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ चे कलम १३ब मध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे करता येईल अशी तरतूद करण्यात आली आहे;

आणि ज्याअर्थी, इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याची तरतूद महानगरपालिका अधिनियमाद्वारे करण्यात आलेली आहे, तथापि त्यासंदर्भातील सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देण्याबाबत नियम अद्याप तयार करण्यात आलेले नाहीत आणि अशी सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देणे अत्यावश्यक झाले आहे;

त्याअर्थी, भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २४३ झेडें अन्वये तसेच मुंबई महानगरपालिका अधिनियम (सन १८८८ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ३) चे कलम ५, १८ अ(४) व कलम १९(१), नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियम, १९४८ (सन १९५० चा मध्यप्रांत व व-हाड अधिनियम क्रमांक-२) चे कलम ९ व कलम ९ब, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका अधिनियम, १९४९ (१९४९ चा मुंबई अधिनियम क्रमांक ५९) चे कलम ५ व कलम १४(४) अन्वये यासंदर्भात प्राप्त झालेल्या सर्व अधिकारांचा वापर करून राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

१. **संक्षिप्त नांव, व्याप्ती आणि प्रारंभ.-** (१) या आदेशास "महानगरपालिकांच्या निवडणुकांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रांचा वापर करण्याबाबतची सविस्तर कार्यपद्धती ठरवून देणारे आदेश" असे नाव राहील.

(२) या आदेशाची व्याप्ती महाराष्ट्र राज्यभर राहील आणि सदर आदेश सर्व महानगरपालिकांच्या निवडणुकांसाठी लागू राहील.

(३) सदर आदेश शासकीय राजपत्रात छापल्याच्या तारखेपासून अंमलात येतील.

२. **व्याख्या आणि अर्थाविष्कार :-** या आदेशात संदर्भानुसार दुसरा अर्थ अपेक्षित नसेल तर.-

(१) "इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र" म्हणजे महानगरपालिका यांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान करण्यासाठी मतपेटी व मतपत्रिका याएवजी मत नोंदविण्यासाठी वापरले जाईल असे कोणतेही मशिन किंवा यंत्र जे इलेक्ट्रॉनिक अथवा अन्य पद्धतीने चालविले जाईल.

(२) "मतदार संघ" म्हणजे महानगरपालिका निवडणुकीतील प्रभाग व त्याअंतर्गत जागा क्रमांक.

(३) "निवडणूक" म्हणजे हे आदेश लागू असलेली निवडणूक अथवा पोटनिवडणूक.

(४) "टपाली मतपत्रिका आदेश-२००१" म्हणजे राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र यांचेकडील दिनांक- १६ जानेवारी, २००१ चे आदेश.

३. **इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची रचना :-** प्रत्येक इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रास (यापुढे मतदान यंत्र असा उल्लेख केलेले) एक कंट्रोल युनिट आणि एक किंवा अनेक बॅलटिंग युनिट असतील ज्याची रचना राज्य निवडणूक आयोगाने मान्यता दिल्याप्रमाणे असेल.

४. **निवडणूक निर्णय अधिका-यांनी मतदान यंत्राची तयारी करणे :-** (१) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या प्रत्येक बॅलटिंग युनिटमध्ये राज्य निवडणूक आयोग विहित करील तो तपशील अशा भाषेमध्ये अथवा अशा भाषांमध्ये असेल.

(२) निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांच्या यादीमध्ये ज्या क्रमाने उमेदवारांची नावे नमूद करण्यात येतील त्याच क्रमाने सदर नांवे बॅलटिंग युनिटवर नमूद करण्यात येतील.

(३) जेंव्हा दोन किंवा अधिक उमेदवारांची नांवे समान असतील तेंव्हा त्यामधील फरक स्पष्ट करण्यासाठी सदर उमेदवारांचा व्यवसाय अथवा पत्ता किंवा अन्य एखादी बाब त्यांच्या नांवासमोर नमूद केली जाईल.

(४) खालील तरतुदीच्या अधीन राहून निवडणूक निर्णय अधिकारी-

(अ) निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांची नावे व चिन्हे नमूद केलेली खूणिचिठ्ठी (मतपत्रिका) बॅलटिंग युनिटमध्ये योग्य जागी घटू बसवील आणि स्वतःची सही करून सीलबंद

करील. त्याशिवाय, उपस्थित असलेले उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी जे सीलवर सही करु इच्छितात त्यांच्या स्वाक्ष-या घेर्ईल.

(ब) निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांची संख्या कंट्रोल युनिटमध्ये सेट करील आणि अशी संख्या निश्चित करावयाचा मशिनचा विभाग बंद करून तो सीलबंद करील व त्यावर स्वतःची स्वाक्षरी करील. त्याशिवाय, उपस्थित असलेले उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी जे सीलवर सही करु इच्छितात त्यांच्या स्वाक्ष-या घेर्ईल.

५. मतदान केंद्रातील व्यवस्था :- (१) प्रत्येक मतदान केंद्राबाहेर खालील गोष्टी ठळकपणे दिसतील अशा रितीने लावण्यात येतील-

(अ) संबंधित मतदान केंद्रांवर जे मतदार मतदान करण्यास पात्र आहेत त्या मतदान केंद्राच्या अंतर्गत येणारे क्षेत्र तसेच संबंधित क्षेत्रामध्ये एकापेक्षा जास्त मतदान केंद्रे असतील तर त्या मतदान केंद्रांवर जे मतदार मतदान करण्यास पात्र आहेत त्या क्षेत्राचा तपशील दर्शविणारी सूचना.

(ब) निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांची यादी.

(२) प्रत्येक मतदान केंद्रात एक किंवा अधिक मतदान कक्ष ठेवण्यात येतील जेणेकरून, मतदार आपली मते कोणीही अन्य व्यक्ती पाहणार नाही, अशा रितीने नोंदवू शकतील.

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक मतदान केंद्रावर मतदान यंत्र आणि मतदार यादीच्या संबंधित भागाची प्रत आणि मतदानासाठी आवश्यक ते अन्य निवडणूक साहित्य पुरवील.

(४) वरील उप परिच्छेद क्रमांक (३) ला बाधा येणार नाही, अशा रितीने निवडणूक निर्णय अधिकारी राज्य निवडणूक आयोगाच्या पूर्वसंमतीने एकाच इमारतीत असलेल्या दोन किंवा अधिक मतदान केंद्रांसाठी एक मतदान यंत्र पुरवू शकेल.

६. मतदान केंद्रात प्रवेश :- बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणूक नियम, १९९० च्या नियम १२च्या उपनियम ३८, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, १५(१), नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, १५(१) मधील तरतुदीनुसार मतदान केंद्राध्यक्ष/मतदान अधिकारी मतदान केंद्रात एकावेळी प्रवेश देण्यासाठी मतदारांची संख्या विनियमित करील. तसेच सदर नियमात नमूद केलेल्या व्यक्तींव्यतिरिक्त अन्य कोणालाही मतदान केंद्रात प्रवेश देणार नाही.

७. मतदानासाठी मतदान यंत्र तयार करणे :- (१) मतदान केंद्रात वापरण्यासाठी इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचे कंट्रोल युनिट व बॉलटिंग युनिट अथवा युनिट्स वर खालील तपशील नमूद केलेली खूणचिड्या लावलेली असेल

- (अ) अनुक्रमांक आणि मतदार संघाचे नाव, असल्यास;
- (ब) अनुक्रमांक आणि मतदान केंद्राचे अथवा केंद्रांची नावे/क्रमांक;
- (क) मतदान यंत्राचा अनुक्रमांक; आणि
- (ड) मतदानाची तारीख.
- (२) मतदानास सुरुवात करण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष मतदान प्रतिनिधी आणि इतर उपस्थित व्यक्ती यांना मतदान यंत्रामध्ये कोणत्याही मतदाराने आपले मत नोंदविलेले नाही व उपरोक्त परिच्छेद ४(४) मध्ये नमूद केलेली खूणचिठ्ठी मतदान यंत्रावर लावलेली आहे हे दाखवील.
- (३) मतदान यंत्राचे कंट्रोल युनिट सुरक्षित करण्यासाठी कागदी मोहोर (पेपर सील) वापरली जाईल, आणि मतदान केंद्राध्यक्ष आपली स्वतःची सही करील. तसेच उपस्थित मतदान प्रतिनिधी जे कागदी मोहरेवर सही करण्यास इच्छुक असतील त्यांच्याही सहया घेईल.
- (४) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यानंतर मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटमध्ये विहित केलेल्या जागी वरीलप्रमाणे सहया केलेले कागदी मोहर घटु चिकटवील आणि ते सुरक्षित व मोहरबंद करील.
- (५) कंट्रोल युनिट सुरक्षित करण्यासाठी वापरण्यात येणारे कागदी मोहर अशा रितीने घटु चिकटविण्यात येईल, जेणेकरून कागदी मोहर तोडल्याशिवाय "रिझल्ट बटन" दाबता येणार नाही.
- (६) वरीलप्रमाणे बंद केलेले आणि सुरक्षित केलेले कंट्रोल युनिट मतदान केंद्राध्यक्ष तसेच मतदान प्रतिनिधी या सर्वांना दिसेल अशा रितीने ठेवण्यात येईल आणि बॉलटिंग युनिट अथवा युनिट्स मतदान कक्षात ठेवण्यात येतील.
- c. **चिन्हांकित मतदार यादी** :- मतदान सुरुवात करण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष सर्व मतदान प्रतिनिधी व इतर उपस्थितांना चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये पुढील बाबींव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही खुणा केल्या नसल्याचे दाखवून देईल -
- (अ) टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील नियम ३ पोटनियम २(बी) मधील तरतुदीनुसार केलेल्या खुणेव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही खुण करण्यात आलेली नाही ; आणि
- (ब) टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील नियम ५(२)(बी) मधील तरतुदीनुसार केलेल्या खुणेव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही खुण करण्यात आलेली नाही.

९. महिला मतदारांसाठी सुविधा :- (१) जेव्हा एखादया मतदान केंद्रात महिला व पुरुष असे दोन्ही मतदार असतील तेंव्हा आवश्यकता असल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष पुरुष व महिला यांच्या वेगवेगळ्या रांगा करून काही पुरुष व त्यानंतर काही महिला अशा प्रकारे मतदानासाठी पाठवील.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी अथवा मतदान केंद्राध्यक्ष एखादया मतदान केंद्रावर महिला मतदारांना सहाय्य करण्यासाठी एखादी महिला सहाय्यक नियुक्त करील. जेणेकरून, ती मतदान केंद्राध्यक्षास सर्वसाधारणपणे मतदान प्रक्रियेमध्ये मदत करू शकेल. विशेषत: आवश्यकता भासल्यास एखादया महिला मतदारास मदत करणे अथवा तिची झडती घेणे यामध्ये मदत करू शकेल.

१०. मतदारांची ओळख पटविणे :- बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणूक नियम, १९९० च्या नियम २६, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, २४, नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, १० मधील तरतुदीनुसार विहित केलेली पद्धती यासंदर्भात अवलंबिली जाईल.

११. मतदान कर्तव्यार्थ नेमलेल्या लोकसेवकांना दयावयाची सुविधा :- (१) जे मतदान केंद्रावर मतदान कर्तव्यार्थ नेमलेले लोकसेवक आहेत, ते टपाली मतपत्रिका आदेश, २००१ मधील नियम ११ अन्वये विहित केलेल्या नमुना पीबी-२ या नमुन्यांतील निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र सादर करतील आणि संबंधित मतदान केंद्रात मतदान करण्याची अनुमती मागतील, जरी त्यांचे संबंधित मतदान केंद्र वेगळे असेल.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष वरील नमूद नमुना पीबी-२ मधील निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर -

(अ) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यावर सदर प्रमाणपत्र सादर करणा-या संबंधित व्यक्तीची स्वाक्षरी घेईल.

(ब) मतदान केंद्राध्यक्ष निवडणूक कार्य प्रमाणपत्रात नमूद केल्यानुसार संबंधित व्यक्तीचे नाव व त्याचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक चिन्हांकित मतदार यादीच्या शेवटी नमूद करील; आणि

(क) संबंधित मतदान केंद्रावर मतदान करण्यास पात्र असलेल्या अन्य कोणत्याही मतदाराने ज्याप्रमाणे मतदान केले असते त्याप्रमाणे त्यास मतदान करू देईल.

१२. मतदाराच्या ओळखीस आव्हान :- यासंदर्भात बृहन्मुंबई महानगरपालिका निवडणूक नियम, १९९० च्या नियम २५, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, २७, नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, १२-ड मधील विहित केलेल्या तरतुदी यासंदर्भात लागू राहतील.

१३. तोतर्योगिरीस प्रतिबंध करणे :- यासंदर्भात मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम १८अ अ, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक अधिनियमाच्या कलम १४अ, नागपूर शहर महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम ९ अंतर्गत विहित केलेले नियम व राज्य निवडणूक आयोगाने निर्गमित केलेले आदेश यासंदर्भात लागू राहतील.

१४. मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याची कार्यपद्धती :- (१) एखादया मतदारास मतदान करण्याची अनुमती देण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्ष -

(अ) चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये नमूद केलेला मतदाराचा अनुक्रमांक क्लीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवहीत नमूद करील.

(ब) मतदाराची स्वाक्षरी घेर्इल अथवा अंगठयाचा ठसा उपरोक्त नमूद मतदार नोंदवहीत उमटवील ; आणि

(क) चिन्हांकित मतदार यादीमध्ये संबंधित मतदारांच्या नावासमोर खूण करील, जेणेकरून त्यास मतदान करण्याची अनुमती देण्यात आलेली आहे.

परंतु, कोणत्याही मतदारास त्याने क्लीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवहीत स्वाक्षरी केल्याशिवाय अथवा अंगठयाचा ठसा उमटविल्याशिवाय त्यास मतदान करण्याची अनुमती देणार नाही.

(२) एखादया व्यक्तीने उपरोक्त नमूद मतदार नोंदवहीत अंगठयाचा ठसा उमटविल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष अथवा मतदान अधिकारी अथवा अन्य कोणताही अधिकारी यांनी अंगठयाचा ठसा साक्षांकित करणे आवश्यक राहील.

१५. मतदारांनी मतदान केंद्रात मतदानाबाबत तसेच मतदान पद्धतीबाबत गुप्तता बाळगणे :- (१) प्रत्येक मतदाराने त्यास उपरोक्त परिच्छेद १४ मध्ये विहित केल्याप्रमाणे मतदान करण्यास अनुमती दिल्यानंतर मतदानाबाबत मतदान केंद्रात गुप्तता बाळगणे आवश्यक असून, आणि त्या दृष्टीने मतदान करताना खाली नमूद केल्याप्रमाणे कार्यपद्धती अनुसरणे आवश्यक आहे.

(२) मतदान करण्यास अनुमती दिल्यानंतर मतदार तात्काळ ज्याच्या अखत्यारित कंट्रोल युनिट आहे अशा मतदान अधिकायाकडे अथवा मतदान केंद्राध्यक्षाकडे जाईल व संबंधित मतदान अधिकारी अथवा मतदान केंद्राध्यक्ष कंट्रोल युनिटचे योग्य ते बटण दाबून मतदारास मतदान करता यावे यासाठी बॅलटिंग युनिट सुरु (Activate) करील.

(३) त्यानंतर तात्काळ मतदार -

(अ) मतदान कक्षाकडे जाईल;

(ब) बॅलटिंग युनिटवर उमेदवारांची नावे व चिन्हे ज्या ठिकाणी दर्शविली आहेत, तेथे त्याला हव्या असलेल्या

उमेदवारासमोरील बटण दाबून आपले मत नोंदविल; आणि

(क) मतदान कक्षाच्या बाहेर येईल आणि मतदान केंद्राबाहेर पडेल.

(४) कोणताही मतदार मत नोंदविण्यासाठी अनावश्यक उशीर लावणार नाही.

(५) एखादा मतदार मतदान कक्षात असल्यास अन्य कोणत्याही मतदारास मतदान कक्षात जाण्याची अनुमती देण्यात येणार नाही.

(६) वरील नमूद परिच्छेद १४ आणि १८ मधील तरतुदीनुसार एखादया मतदारास मतदान करण्याची अनुमती देण्यात आल्यानंतर वरील उप परिच्छेद (३) मध्ये विहित केलेली कार्यपद्धती अनुसरण्यास एखादया मतदाराने मतदान केंद्राध्यक्षांने ताकीद दिल्यानंतरही सूचनांचे पालन करण्यास नकार दिल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष अथवा मतदान अधिकारी मतदान केंद्राध्यक्षांच्या आदेशानुसार अशा मतदारास मतदान करु देणार नाही.

(७) वरील उप परिच्छेद (६) मध्ये नमूद केल्यानुसार एखादया मतदारास मतदान करण्याची अनुमती नाकारण्यात आल्यास "मतदान प्रक्रियेचा भंग" असा अभिप्राय नमुना व्हीएम-१ या मतदारांच्या नोंदवहीत मतदान केंद्राध्यक्षाच्या स्वाक्षरीसह नमूद करण्यात यावा.

१६. अंध अथवा अपंग मतदारांनी मत नोंदविणे :

(१) एखादा मतदार त्याच्या अंधत्वामुळे अथवा अन्य शारिरीक अपंगत्वामुळे त्याला सहाय्य मिळाल्याशिवाय बॅलटिंग युनिटवरील चिन्हे ओळखून योग्य ते बटण दाबून मत नोंदविण्यास असमर्थ आहे, अशी मतदान केंद्राध्यक्षाची खात्री झाल्यास मतदारास २१ वर्षापेक्षा कमी वय नसलेला सहाय्यक त्याच्यासोबत मतदान कक्षात घेऊन जाण्यास व त्याच्या इच्छेनुसार मतदान करण्यास अनुमती देईल.

परंतु, मतदानाच्या दिवशी कोणतीही व्यक्ती अंध अथवा अपंग मतदारास मदत करण्यासाठी एकापेक्षा जास्त मतदाराची सहाय्यक म्हणून काम करण्यास अनुमती देण्यात येणार नाही.

परंतु आणखी असे की, कोणत्याही व्यक्तीस या नियमाखाली वरीलप्रमाणे सहाय्यक म्हणून काम करण्याची अनुमती देण्यापूर्वी संबंधित व्यक्ती असे जाहीर करील की, ती व्यक्ती मतदाराच्या वतीने नोंदविलेले मत गुप्त ठेवील, तसेच त्याने एकाच दिवशी एकापेक्षा जास्त मतदाराचा सहाय्यक म्हणून काम केलेले नाही.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष अशा सर्व बाबींच्या नोंदी व्हीएम-५ या नमुन्यांत ठेवील.

१७. मतदान करण्याची इच्छा नसलेला मतदार :- एखादया मतदाराने त्याचा मतदार यादीतील क्रमांक नमुना व्हीएम-१ मधील मतदार नोंदवहीत नोंदविल्यानंतर तसेच या आदेशाच्या परिच्छेद १४(१) मधील तरतुदीनुसार त्यामध्ये स्वाक्षरी केल्यानंतर अथवा अंगठ्याचा ठसा उमटवल्यानंतर मतदान करावयाचे नाही असे ठरविल्यास, त्याच्या नावासमोर नमुना व्हीएम-१ मधील मतदार नोंदवहीत तसा अभिप्राय मतदान केंद्राध्यक्ष लिहिल आणि अशा अभिप्रायासमोर संबंधित मतदाराची स्वाक्षरी घेईल अथवा त्याच्या अंगठ्याचा ठसा उमटवील.

१८. प्रदत्त मते :- (१) एखादा मतदार मतदान करण्यास आल्यानंतर त्याच्या वतीने अन्य एखादया व्यक्तीने मतदान केले आहे असे आढळून आल्यास अशा मतदारास त्याची ओळख पटविण्यासंदर्भातील प्रश्नांची उत्तरे त्याने समाधानकारकरित्या मतदान केंद्राध्यक्षास दिल्यास त्यास बॅलटिंग युनिटवर मतदान करण्यास अनुमती देण्याएवजी, त्यास राज्य निवडणूक आयोगाने निश्चित केलेल्या नमुन्यानुसार व भाषेतील अथवा भाषांतील तपशील समाविष्ट असलेली प्रदत्त मतपत्रिका देण्यात येईल.

(२) प्रत्येक मतदार त्यास प्रदत्त मतपत्रिका देण्यापूर्वी नमुना व्हीएम-२ मध्ये स्वतःचे नाव लिहिल.

(३) प्रदत्त मतपत्रिका मिळाल्यानंतर असा मतदार त्वरीत -

(अ) मतदान कक्षाकडे जाईल;

(ब) त्याला देण्यात आलेल्या मतपत्रिकेवर त्याला देण्यात आलेल्या उपकरणाच्या सहाय्याने त्याला ज्या उमेदवारास मतदान करावयाचे आहे त्याच्या नांवासमोर "x" अशी खूण करील;

(क) स्वतःचे मत उघड होणार नाही, अशा रितीने मतपत्रिकेची घडी करील;

(ड) मतदान केंद्राध्यक्षास आवश्यक वाटल्यास मतपत्रिकेवरील विभेदक चिन्हाची खूण दाखवील;

(ई) मतदान केंद्राध्यक्षास मतपत्रिका देर्इल व ती मतपत्रिका त्यासाठी ठेवलेल्या विशिष्ट पाकिटात ठेवण्यात येईल; आणि

(फ) मतदान केंद्राबाहेर पडेल.

(४) एखादा मतदार अंधत्व अथवा अन्य शारीरीक अपंगत्वामुळे मतदान करण्यास सहाय्य मिळाल्याशिवाय मत नोंदविण्यास असमर्थ असल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष त्याला वरील पध्दती अनुसरून परिच्छेद १६ मध्ये विहित केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार त्याच्या इच्छेनुसार सहाय्यक देऊन मतदान करण्याची अनुमती देर्इल.

१९. मतदान सुरु असताना मतदान कक्षात मतदान केंद्राध्यक्षाने प्रवेश करण्याबाबत :-

(१) मतदान केंद्राध्यक्ष त्याला जेव्हा जेव्हा आवश्यकता वाटेल अशा वेळी, मतदान सुरु असताना मतदान कक्षात प्रवेश करील आणि बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स सुरक्षित असून, त्याला कोणत्याही प्रकारे बिघडविण्यात आलेले नाही याची खात्री करील.

(२) एखादा मतदार मतदान कक्षात प्रवेश केल्यानंतर तो बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स बिघडविण्याचा प्रयत्न करीत आहे अथवा मतदान कक्षात आवश्यकतेपेक्षा जास्त वेळ थांबलेला आहे, असे मतदान केंद्राध्यक्षास आढळून आल्यास तो मतदान कक्षात प्रवेश करील आणि मतदान प्रक्रिया सुरक्षीतपणे व विहित पद्धतीनुसार सुरु राहण्याच्या दृष्टीने योग्य ती पावले उचलील.

(३) मतदान केंद्राध्यक्ष ज्या ज्या वेळी मतदान कक्षात या नियमाखाली प्रवेश करील तेहा तो आपल्या सोबत मतदान प्रतिनिधींना त्यांची इच्छा असल्यास सोबत येण्याची अनुमती देईल.

२०. **मतदान बंद करणे :-** (१) राज्य निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या वेळेस मतदान बंद करण्याची दक्षता मतदान केंद्राध्यक्ष घेर्ईल आणि त्यानंतर कोणत्याही मतदारास मतदान केंद्रात प्रवेश करण्याची अनुमती देणार नाही.

परंतु, मतदान बंद होण्याच्या वेळेस जितके मतदार मतदान केंद्रात असतील त्या सर्वांना आपले मत नोंदविण्याची अनुमती देण्यात येईल.

(२) मतदान बंद होण्याच्यावेळी एखादा मतदार मतदान केंद्रात होता किंवा कसे, या विषयी कोणताही प्रश्न निर्माण झाल्यास त्याबाबतचा निर्णय मतदान केंद्राध्यक्ष घेर्ईल व त्याचा निर्णय अंतिम असेल.

२१. **नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब :-** (१) मतदान केंद्राध्यक्ष नमुना व्हीएम-३ मध्ये मतदान बंद झाल्यानंतर नोंदविल्या गेलेल्या मतांचा हिशेब तयार करील आणि "नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब" असे लिहिलेल्या वेगळ्या पाकिटात तो ठेवील.

(२) मतदान केंद्राध्यक्ष प्रत्येक मतदान प्रतिनिधीस व्हीएम-३ या नमुन्यातील मतदान बंद झाल्यानंतर नोंदविल्या गेलेल्या मतांच्या हिशेबाच्या नमुन्याची स्वतः साक्षांकित केलेली सत्यप्रत देईल आणि ती दिल्याची पोहोच संबंधित मतदान प्रतिनिधीकडून घेर्ईल.

२२. **मतदान बंद झाल्यानंतर मतदान यंत्र मोहोरबंद (Seal) करणे :-**

(१) मतदान बंद झाल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर मतदान केंद्राध्यक्ष कंट्रोल युनिट बंद करील व ते बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्सपासून वेगळे करील, जेणेकरून बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्समध्ये आणखी कोणतीही मते नोंदविली जाणार नाहीत.

(२) राज्य निवडणूक आयोगाने दिलेल्या सूचनांनुसार कंट्रोल युनिट आणि बॅलटिंग युनिट अथवा युनिट्स त्यानंतर मोहोरबंद केली जातील आणि सुरक्षित ठेवली जातील, तसेच ती मोहोरबंद करण्यासाठी अशा प्रकारे सील चिकटविण्यात येतील, जेणेकरून सील तोडल्याशिवाय कोणतेही युनिट उघडता येणार नाही.

(३) मतदान केंद्रात उपस्थित असलेले जे मतदान प्रतिनिधी अशा सीलवर सही करण्यास इच्छुक असतील त्यांना सीलवर सही करण्याची अनुमती देण्यात येईल.

२३. **इतर पाकिटे मोहोरबंद करणे :-** (१) मतदान केंद्राध्यक्ष वेगवेगळ्या प्रकारच्या पाकिटात खालील बाबी ठेवील :-

(अ) चिन्हांकित मतदार यादी;

- (ब) नमुना क्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवही;
 - (क) नमुना क्हीएम-२ मधील प्रदत्त मते व त्यांची यादी ठेवण्यात आलेले पाकीट;
 - (ड) विहित नमुन्यांत आक्हानित मतांची यादी; आणि
 - (ई) राज्य निवडणूक आयोगाने सूचना दिल्यानुसार सीलबंद करावयाचे अन्य कोणतोही कागदपत्र ठेवलेले पाकीट.
- (२) मतदान केंद्राध्यक्ष शिकका (सील) वापरुन वरील सर्व पाकीटे मोहोरबंद करण्यात येतील आणि त्यावर उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतदान प्रतिनिधी यापैकी जे उपस्थित असतील व त्यावर स्वाक्षरी करु इच्छित असतील त्यांना स्वाक्षरी करण्याची अनुमती देण्यात येईल.

२४. निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे मतदान यंत्रे पाठविणे :-

- (१) मतदान केंद्राध्यक्ष त्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी यांचेकडे त्यांनी सूचना दिलेल्या स्थळी खालील बाबी पाठवील किंवा पाठविण्याची व्यवस्था करील.
 - (अ) मतदान यंत्र;
 - (ब) नमुना क्हीएम-३ मधील नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब;
 - (क) या आदेशाच्या परिच्छेद २३ मध्ये नमूद केलेली मोहोरबंद पाकीटे; आणि
 - (ड) मतदान केंद्रावर वापरण्यात आलेली सर्व कागदपत्रे.
- (२) निवडणूक निर्णय अधिकारी मतमोजणीस सुरुवात होईपर्यंतच्या कालावधीत मतदान यंत्रे, पाकीटे व अन्य कागदपत्रे सुरक्षित ठेवण्याच्या दृष्टीने त्यांच्या वाहतुकीची योग्य ती व्यवस्था करील.

२५. मतदान स्थगित करण्याची कार्यपद्धती : (१) मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम २८एच, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, ३२, नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, ९अ मधील तरतुदीच्या अनुंषंगाने एखादया मतदान केंद्रावरील मतदान स्थगित करावे लागल्यास वरील परिच्छेद २१ ते २४ मधील तरतुदी, शक्य असेल तोवर, वरील तरतुदीनुसार मतदान बंद झाले असे समजून लागू होतील.

(२) उपरोक्त तरतुदीमध्ये शिफारस केल्यानुसार मतदान सुरु झाल्यानंतर ज्या मतदाराने मतदान स्थगित होण्यापूर्वी मतदान केले आहे त्यांना उपरोक्त नियमांच्या तरतुदीनुसार पुन्हा मतदान करता येणार नाही.

(३) जेव्हा वरीलप्रमाणे स्थगित केलेले मतदान पुन्हा सुरु होईल त्यावेळी निवडणूक निर्णय अधिकारी प्रत्येक मतदान केंद्रावरील मतदान केंद्राध्यक्षास चिन्हांकित मतदार यादी, नमुना क्हीएम-१ या नमुन्यातील मतदार नोंदवही इत्यादी सीलबंद केलेली कागदपत्रे व नवीन मतदान यंत्र पुरवील.

(४) मतदान केंद्राध्यक्ष उपरोक्त नमूद सीलबंद पाकीटे मतदान प्रतिनिधींच्या उपस्थितीत उघडील आणि चिन्हांकित मतदार यादीचा स्थगित केलेले मतदान पुन्हा सुरु करताना मतदारांच्या नावावर खुणा करण्यासाठी वापर करील.

(५) या आदेशाचे परिच्छेद ४ ते २४ मधील तरतुदी स्थगित केलेले मतदान पुन्हा घेण्यासाठी स्थगितीपूर्वी जशा लागू होत्या तशा लागू होतील.

२६. मतदान यंत्राची तपासणी व निरीक्षण :- (१) ज्या मतदान केंद्रावर एकापेक्षा जास्त मतदान यंत्रे वापरण्यात आलेली आहेत अशा मतदान केंद्रावरील कंट्रोल युनिट्सची निवडणूक निर्णय अधिकारी तपासणी व निरीक्षण करील आणि अशा यंत्रावरील मतमोजणी एकत्रितरित्या करण्यात येईल.

(२) वरील उप परिच्छेद (१) मधील तरतुदीनुसार एखादया कंट्रोल युनिटवरील नोंदविण्यात आलेल्या मतांची मतमोजणी करण्यापूर्वी उमेदवार त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतमोजणी प्रतिनिधी यांना मतमोजणी टेबलवर मतदान यंत्राचे पेपर सील तसेच अन्य महत्वपूर्ण सील यांची तपासणी करून ती समाधानकारकरित्या सुरक्षित आहेत, याबाबत त्यांची खात्री करून घेता येईल.

(३) निवडणूक निर्णय अधिकारी कोणतेही मतदान यंत्र बिघडविण्यात आलेले नाही, याची खात्री करून घेईल.

(४) एखादे मतदान यंत्र बिघडविण्यात आले आहे अशी निवडणूक निर्णय अधिकारी याची खात्री झाल्यास तो अशा बिघडविण्यात आलेल्या मतदान यंत्राच्या मतांची मतमोजणी करणार नाही, आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या कलम २८एच, मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, ३२, नागपूर शहर महानगरपालिका निवडणूक नियमाच्या नियम, ९अ मधील तरतुदीनुसार नव्याने मतदान घेण्याची कार्यपद्धती अनुसरील.

२७. मतमोजणी :-

(१) कोणतेही मतदान यंत्र बिघडविण्यात आलेले नाही, याची खात्री झाल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी संबंधित मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटवरील "रिझल्ट्स" हे योग्य ते बटण दाबून त्या यंत्रावर किती मते नोंदविण्यात आलेली आहेत, यांची संख्या पाहील आणि त्या मतदान यंत्रावर प्रत्येक उमेदवाराच्या संदर्भात नोंदविण्यात आलेली मते त्यासाठी योजना करण्यात आलेल्या मतदान यंत्राच्या डिस्प्ले पैनेलवर दाखवील.

(२) प्रत्येक उमेदवारास मिळालेली मते वरीलप्रमाणे मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटवरील डिस्प्ले पैनेलवर दाखविण्यात आल्यानंतर -

(अ) व्हीएम-४ या नमुन्यांत प्रत्येक उमेदवाराच्या संदर्भात नोंदविण्यात आलेली मते वेगळ्याने नमूद करण्यात येतील;

(ब) व्हीएम-४ या नमुन्यातील प्रपत्र पूर्णपणे लिहून झाल्यानंतर आणि त्यावर मतमोजणी पर्यवेक्षक आणि उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी अथवा मतदान प्रतिनिधी यांच्या त्यावर स्वाक्ष-या घेण्यात येतील; आणि

(क) व्हीएम-४ या नमुन्यांत सर्व संबंधित बाबी भरून झाल्यानंतर रिझल्ट्स शीट मधील निर्णय जाहीर करण्यात येईल.

२८. काढता येणारी मेमरी सीलबंद करणे :-

(१) मतदान यंत्राच्या कंट्रोल युनिटमध्ये नोंदविलेली उमेदवारनिहाय मते किती आहेत, याची खात्री करून ती व्हीएम-४ या विहित नमुन्यांत नमूद करण्यात आल्यानंतर निवडणूक निर्णय अधिकारी कंट्रोल युनिटमधील काढता येणारी मेमरी (Detachable Memory) सीलबंद करील व त्यावर स्वाक्षरी करून स्वतःचा शिक्का उमटवील. तसेच उपस्थित उमेदवार अथवा त्यांचे निवडणूक प्रतिनिधी ज्यांना त्यावर सही करावयाची इच्छा असेल अथवा अंगठयाचा ठसा उमटविण्याची इच्छा असेल त्यांना तशी परवानगी देर्झेल. परंतु, काढता येणा-या मेमरीमधील मते पुसली जाणार नाहीत याची दक्षता घेर्झेल.

(२) निवडणूक निर्णय अधिकारी वरीलप्रमाणे सीलबंद केलेल्या काढता येणा-या मेमरीला त्यासाठी विशेषत: तयार केलेल्या खोक्यामध्ये ठेवील. तसेच खोक्यावर खालील तपशील नमूद करण्यात येईल :-

- (क) महानगरपालिकेचे नाव व मतदार संघ (प्रभाग/जागा क्रमांक)
- (ख) मतदान केंद्र क्रमांक अथवा नाव जेथे ती काढता येणारी मेमरी उपयोगात आणली गेली आहे;
- (ग) काढता येणा-या मेमरीचा अनुक्रमांक;
- (घ) मतदानाची तारीख; आणि
- (ङ) मतमोजणीची तारीख

२९. इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी व निवडणूकीशी संबंधीत कागदपत्रे यांचा ताबा :-

(१) निवडणूकीमध्ये वापरण्यात आलेली इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी संबंधीत महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात राहील.

(२) महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकारी हे त्यांच्या ताब्यात खालील बाबी सुरक्षितपणे ठेवतील.

- (अ) चिन्हांकित मतदार यादी असलेले पाकीट.
- (ब) नमुना व्हीएम-१ मध्ये ठेवलेली मतदार नोंदवही असलेले पाकीट.
- (क) नमुना व्हीएम-४ या नमुन्यात प्रत्येक मतदारासमोर नोंदविण्यात आलेल्या मतांचा हिशेब ठेवलेले पाकीट.
- (ड) निवडणूक संदर्भातील अन्य कागदपत्र.

३०. इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी व निवडणूकीसंबंधी अन्य कागदपत्रे सादर करणे अथवा त्यांचे निरीक्षण :-

(१) महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात असलेल्या खालील बाबी :-

- (अ) चिन्हांकित मतदार यादी ठेवलेले पाकीट.
- (ब) नमुना व्हीएम १ या नमुन्यात ठेवलेले मतदार नोंदवही असलेले पाकीट.

- या बाबी सक्षम न्यायालयाच्या आदेशाशिवाय अन्य कोणत्याही व्यक्तिस उघडता येणार नाहीत अथवा त्यांचे निरिक्षण करता येणार नाही अथवा कोणासमोर सादर करता येणार नाहीत.
- (२) उपरोक्त परिच्छेद २८ मधील तरतुदीनुसार सीलबंद केलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या काढता येणा-या मेमरी महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्याच्या ताब्यात राहिल व ती शासकीय कोषागार किंवा उपकोषागारामध्ये ठेवण्यात येईल व सक्षम न्यायालयाच्या आदेशाशिवाय अन्य कोणत्याही व्यक्तिस उघडता येणार नाही, त्याचे निरिक्षण करता येणार नाही अथवा कोणासमोर सादर करता येणार नाही.
- (३) राज्य निवडणूक आयोग आदेश देईपर्यंत, महानगरपालिका आयुक्त अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेला अधिकारी यांच्या ताब्यात असलेली इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची काढता येणारी मेमरी जशीच्या तशी ठेवली जातील व ती अन्य कोणत्याही निवडणूकीसाठी राज्य निवडणूक आयोगाच्या अनुमतीशिवाय वापरता येणार नाहीत. जरी सील केलेली मेमरी ज्या प्रभागाशी संबंधित असेल त्या प्रभागामध्ये कोणतीही निवडणूक याचिका दाखल न झाल्यास ही मेमरी तीन महिन्याच्या अवधीनंतर राज्य निवडणूक आयोग निदेश देईल अशा ठिकाणी परत केल्यानंतर या मेमरीमधील माहिती नष्ट करण्यात येईल.
- (४) ज्या मतदार संघाच्या (प्रभागाच्या / जागेच्या बाबत) कोणतीही निवडणूक याचिका अथवा अन्य कोणत्याही न्यायालयात रिट याचिका प्रलंबित नसल्यास अन्य निवडणूक कागदपत्र ठेवलेली पाकीटे संबंधित नियमांतील तरतुदीनुसार नष्ट करता येतील.
३१. या आदेशानुसार विहित करण्यात आलेले सर्व नमुने खालील अनुसूचीमध्ये दिल्याप्रमाणे राहतील.

अनुसूची
नमुना व्हीएम-१
(पहा परिच्छेद १४)
मतदार नोंदवही

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोटनिवडणूक (जिल्हा-
.....) प्रभाग / जागा क्रमांकप्रभागाचे नाव,
असल्यास..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....

अ.क्र.	मतदाराचा मतदार	मतदाराची स्वाक्षरी	अभिप्राय
(१)	यादीतील अनुक्रमांक	अथवा अंगठयाचा ठसा	(४)
(२)		(३)	

- १.
 - २.
 - ३.
 - ४.
- इत्यादी
-

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

**नमुना व्हीएम-२
(पहा परिच्छेद १८)
प्रदत्त मतांची यादी**

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोटनिवडणूक (जिल्हा-
.....) प्रभाग / जागा क्रमांकप्रभागाचे नाव,
असल्यास..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....

अ.क्र.	मतदाराचे नाव	मतदाराचा मतदार यादीतील अनुक्रमांक	मतदान नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) मधील संबंधित मतदाराच्या जागी ज्याने मतदान केले आहे तो अनुक्रमांक	मतदाराची स्वाक्षरी अथवा अंगठ्याचा ठसा
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)

- १.
 - २.
 - ३.
 - ४.
 - ५.
 - ६.
 - ७.
 - ८.
 - ९.
 - १०.
-

दिनांक

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

नमुना व्हीएम-३
(पहा परिच्छेद २१)
भाग-एक- नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोटनिवडणूक (जिल्हा-
.....) प्रभाग / जागा क्रमांकप्रभागाचे नांव,
असल्यास..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....

मतदान केंद्राचा क्रमांक व नांव.....
कंट्रोल युनिटचा क्रमांक.....
मतदान केंद्रावर वापरलेल्या बॅलटिंग युनिटची संख्या

१. मतदान केंद्रावर नेमून दिलेल्या मतदारांची संख्या
 २. मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) नोंद झालेल्या एकूण मतदारांची संख्या
 ३. नियम १७ नुसार ज्या मतदारांनी मतदान न करण्याचे ठरविले त्यांची संख्या
 ४. नियम १५ नुसार मतदानास अनुमती न दिलेल्या मतदारांची संख्या
 ५. मतदान यंत्रामध्ये नोंदविल्या गेलेल्या एकूण मतदारांची संख्या
 ६. वरील अनुक्रमांक-५ मध्ये दाखविलेल्या एकूण मतांची संख्या =
(अनुक्रमांक-२ वजा अनुक्रमांक-३ वजा अनुक्रमांक-४) ही
आकडेवारी जुळते किंवा कसे अथवा काही फरक पडतो किंवा कसे,
 ७. नियम १८ नुसार प्रदत्त मतपत्रिका दिलेल्या मतदारांची संख्या
 ८. प्रदत्त मतपत्रिकांची संख्या
	अनुक्रमांक	पर्यंत
	पासून	
(अ) उपयोगासाठी मिळालेल्या		
(ब) मतदारांना दिलेल्या		
(क) उपयोगात न आणलेल्या व परत केलेल्या		

९. कागदी मोहोरांचा (पेपर सील) हिशेब

१. पुरविल्या गेलेल्या कागदी मोहोरांचे संख्या

अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

२. एकूण पुरविलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या

अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

३. उपयोगात आणलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या

अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

४. न वापरलेल्या कागदी मोहोरांचा क्रमांक

जे निर्वाचन अधिका-यास परत केले. अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

(क्रमांक - ३ वजा २)

५. खराब झालेल्या कागदी मोहोरांची संख्या,

असल्यास

अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

मतदान प्रतिनिधींच्या स्वाक्ष-या

१.....

२.....

३.....

४.....

५.....

दिनांक-

ठिकाण-

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

मतदान केंद्र क्रमांक.....

नमुना व्हीएम-४

(पहा परिच्छेद२७)

भाग- दोन - मतमोजणीचा निकाल

.....	महानगरपालिका निवडणूक/पोटनिवडणूक (जिल्हा-.....) प्रभाग / जागा
क्रमांक	मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....
.....	मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....
कंट्रोल युनिटचा क्रमांक	
काढता येणा-या मेमरीचा क्रमांक.....	
मतदान केंद्रावर वापरलेल्या बॉलटिंग युनिटची संख्या	

अ.क्र.	उमेदवाराचे नाव	नोंदविलेल्या मतांची संख्या
(१)	(२)	(३)

- १.
- २.
- ३.
- ४.
- ५.
- ६.

एकूण

वर नमूद केलेल्या एकूण मतांची संख्या भाग-१ मधील अनुक्रमांक-५ येथे नमूद केलेल्या एकूण मतांच्या संख्येशी जुळते किंवा कसे अथवा काही फरक येतो किंवा कसे,

ठिकाण-

दिनांक-

मतमोजणी पर्यवेक्षकाची सही.....
उमेदवाराचे/मतदान प्रतिनिधीचे/.....
मतमोजणी प्रतिनिधीचे नांव व.....

पूर्ण सही.....

- १.
- २.
- ३.
- ४.
- ५.
- ६.

ठिकाण-

दिनांक-

निवडणूक निर्णय अधिका-याची
सही

(राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-०५ दि. ५.१२.२०११ अन्वये ज्या निवडणूकीमध्ये मतदान यंत्राच्या बॉलेट युनिटवरील End बटन सुरु असेल त्यावेळी एकूण मतदार व उमेदवारांना प्रत्यक्ष झालेले मतदान यामध्ये मतदारांनी End बटनाचा वापर केल्यामुळे तफावत येण्याची शक्यता आहे.

त्या ठीकाणी निकाल दर्शविताना प्रत्येक मतपत्रिकेवर झालेले एकूण मतदान हे त्या मतदान मतदान यंत्रावर प्रथम दर्शविले जाते व त्या मतपत्रिकेवरील सर्व उमेदवारांना मिळालेल्या मतांची बेरीज त्या मतदानाच्या संख्येइतकी असते)

नमुना व्हीएम-५
(पहा नियम १६)
अंध व अपंग मतदारांची यादी

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोटनिवडणूक
 (जिल्हा-.....) प्रभाग / जागा क्रमांकप्रभागाचे नांव,
 असल्यास..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....

मतदाराचा	मतदाराचे	साथीदाराचे	साथीदाराचा	साथीदाराची
अनुक्रमांक व	पूर्ण	पूर्ण नाव	पत्ता	स्वाक्षरी
मतदान केंद्र	नाव			
क्रमांक				
(१)	(२)	(३)	(४)	(५)

दिनांक-

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

मतदान केंद्राध्यक्षांनी वेगवेगळ्या पातळीवर करावयाच्या कामाचा आराखडा

- i नेमणुकीच्यावेळी
- ii मतदान दिवशीच्या अगोदरच्या दिवशी
- iii मतदाना दिवशी मतदान केंद्रावर पोहोचल्यावर
- iv मतदान चालू असताना
- v मतदान संपल्यानंतर

I) नेमणुकी वेळी

१.१ तुम्हाला नियुक्ती पत्र मिळाल्यानंतर कृपया ते काळजीपूर्वक तपासा आणि लक्षात ठेवा :

- अ) तुमच्या मतदान केंद्राचा क्रमांक आणि नाव,
- ब) ज्यात ते मतदान केंद्र आहे त्या महानगरपालिका/नगर परिषद/नगर पंचायतींच्या प्रभागाचा क्रमांक व नाव
- क) तुमच्या मतदान केंद्राची अचूक जागा
ही माहिती तुमच्या नेमणूक आदेशात तुम्हाला मिळेल. तुम्हाला त्याच आदेशात तुमच्या मतदान अधिका-यांची नावे मिळतील. त्यांच्याशी संपर्क साधून त्यांच्या घरचे आणि कार्यालयाचे पत्ते तुमच्याकडे ठेवा आणि तुमचा घरचा आणि कार्यालयाचा पत्ता त्यांना द्या.

जेव्हा हे शक्य आहे तेवढ्यावेळी तुम्ही प्रशिक्षण वर्गाला हजर रहा. ज्यामुळे तुम्हाला मतदान यंत्राशी अधिकाधिक जवळीक होईल. तुमच्या स्मृतीवर आणि मागच्या अनुभवावर विसंबून राहू नका. ते तुम्हाला फसवू शकते. सूचना सातत्याने वेळोवेळी बदलत असतात.

१.२ खाली नमूद केलेल्या पुस्तिका आणि पत्रिका काळजीपूर्वक वाचा.

- अ) मतदान केंद्राध्यक्षांसाठीची माहिती पुस्तिका
- ब) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची हाताळणी
- क) निवडणूक निर्णय अधिका-याचे, मतदान केंद्राध्यक्षास महत्वाच्या सूचना करून लिहिलेले पत्र.

१.३ जोडपत्र-चार यांत दिलेल्या निवडणूक साहित्याच्या घटकाकडे संपूर्णपणे सुपरिचित राहा.

१.४ नियंत्रण युनिट आणि मतदान युनिट कसे जोडतात, कसे वेगळे करतात आणि नियंत्रण युनिट बंद करून सील कसे करतात याची संपूर्ण पध्दत काळजीपूर्वक अभ्यासायला हवी.

१.५ परिशिष्टात दिल्याप्रमाणे वैधानिक, वैधानिक नसलेले असे वेगवेगळे नमुने काळजीपूर्वक वाचा.

१.६ इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेश, २००५ परिशिष्ट १ मध्ये दिले आहेत ते आणि निवडणूक नियम काळजीपूर्वक वाचा. जर तुम्हाला एखादी शंका असेल तर निर्वाचन अधिका-याशी संपर्क साधून तुमची शंका दूर करा. गोंधळलेल्या मनाने कधीच राहू नका.

II) मतदानाच्या दिवसाचा पूर्व दिन

२.१ मतदान दिनाच्या पूर्व दिनी तुम्हाला मतदान केंद्रावर आवश्यक असलेल्या मतदान साहित्याचा स्वीकार करण्यास सांगतील. कृपया त्यावेळी खात्री करा.

- अ) तुमच्या मतदान केंद्रास लागणारे नियंत्रण युनिट आणि मतदान युनिट
- ब) नियंत्रण युनिटचा "उमेदवार भारावणी विभाग" व्यवस्थित सील केलेला असून, त्याला अँड्रेस टॅग स्पष्टपणे लावलेला आहे.
- क) नियंत्रण युनिटमधील बॅटरी पूर्ण चालू स्थितीत आहे.
- ड) मतदान युनिट व्यवस्थित सील केले असून, त्याच्यावर आणि खाली उजव्या बाजूने अँड्रेस टॅग स्पष्टपणे लावलेला आहे.
- ई) प्रत्येक मतदान युनिटवर योग्य ती मतपत्रिका बसवलेली आहे आणि ती स्क्रीनखाली व्यवस्थित मांडलेली आहे.
- प) प्रत्येक मतदान युनिटात स्लाईड स्वीच योग्य त्या अवस्थेत आहे.
- फ) जोडपत्र-४ यात नमूद केलेल्या मतदान साहित्यातील सगळे घटक आवश्यक त्या प्रमाणात आहेत.
- ब) पेपर सीलावरील अनुक्रमांक तपासणी करा.
- भ) मतदार यादीची तपासणी करून याची खात्री करा -
- i) पुरवणीच्या प्रती दिलेल्या आहेत,
- ii) यादीचे भाग क्रमांक आणि पुरवण्या योग्य त-हेने दिलेल्या आहेत.
- iii) यादीच्या चालू प्रतीच्या पानांचे अनुक्रमाक दिलेले आहेत.
- iv) मतदारांचे छापील क्रमांक सुधारून त्या जागी नवीन क्रमांक घातलेले नाहीत.
- v) नांवे वगळणे आणि कारकुनी सुधारणा अथवा इतर चुका पुरवणीनुसार अंतर्भूत करून घेतलेले आहेत.
- म) तुम्हाला देण्यात आलेल्या निवडणूक उमेदवारांची यादी तपासा आणि त्या यादीत दिलेली नावे आणि निशाणी मतदान युनिटवरील मतपत्रिकेनुसार आहे आणि त्याच अनुक्रमांकानुसार आहे याची खात्री करा.
- त) तुम्हाला देण्यात आलेल्या मतदान शाईच्या शिशीमध्ये आवश्यक ती शाई असल्याची खात्री करा. त्याचे झाकण सील केल्याची छाननी करा. नसल्यास ते मेणबत्ती अथवा लाखेने परत सील करा.

थ) बाणाकृती क्रॉस-खूण असलेला रबर स्टॅम्प आणि पितळेचा सील तपासा. रबर स्टॅम्पच्या दोन्ही बाजूने बाणाकृती क्रॉस खुणेला सील लावलेले आहे आणि स्टॅम्प पॅड सुकलेले नाही याची खात्री करा. जर तुमचे मतदानकेंद्र तात्पुरत्या आडोशात असेल तर वेगवेगळ्या आकाराचे लोखंडी बॉक्स निवडणूक कागदपत्रे ठेवण्यासाठी घ्या.

द) मतदान केंद्रावर जाण्याचा तुमचा प्रवास काही शंका असल्यास खात्री करा आणि मतदान केंद्रावर जाण्यासाठी लागणारा वेळ, वाहतूक याविषयी खात्री करा.

२.२ (अ) तुमच्या मतदान केंद्रावर मतदानादिनाच्या पूर्व दिनी निदान संध्याकाळी ४ वाजेपर्यंत जाऊन खात्री करून घ्या.

i) मतदारांना मतदान केंद्राबाहेर उभे राहण्यासाठी आवश्यक ती जागा आहे आणि महिला-पुरुषांना वेगळी रांग आहे.

ii) आत-बाहेर जाण्यासाठी वेगवेगळी दारे आहेत.

iii) मतदारांना मतदान करण्यासाठी मतदान खोलीत आवश्यक उजेड आहे.

iv) मतदान केंद्र क्रमांक आणि तपशील याची नोटीस ठळकपणे दिसेल अशी लावलेली आहे.

v) निवडणूक परिसर आणि उमेदवारांची यादी ठळकपणे दिसेल अशी लावलेली आहे.

(ब) मतदारांना ओळखण्यासाठी तुम्हाला सहकार्य देण्या-या व्यक्तींची नियुक्ती करा. त्यांच्यामध्ये महिला सहकारी असू द्या.

(क) तुम्ही, तुमचे मतदान अधिकारी, उमेदवाराचे मतदान प्रतिनिधी कुठे बसतील आणि मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट कुठे ठेवाल हे नक्की करा.

(ड) मतदान केंद्रावर एखाद्या राजकीय पक्षाच्या नेत्याचा फोटो लावलेला असल्यास काढून टाका अथवा संपूर्ण झाका.

२.३ मतदान यंत्र आणि मतदान साहित्य जे तुमच्या स्वाधीन केलेले आहे ते मतदान पूर्ण होईपर्यंत तुमच्याच स्वाधीन असायला हवे आणि त्यानंतर ते तुम्ही परत करायला हवे. तुम्ही अथवा तुम्ही निवडलेले एखादे मतदान अधिकारी मतदान केंद्रावर पोहोचल्याबरोबर मतदान यंत्र आणि मतदान साहित्याचा इनचार्ज असायला हवा. मतदान यंत्र आणि मतदान साहित्य मतदान केंद्रावर डयुटीवर असलेल्या पोलिस गार्डच्या स्वाधीन करता कामा नये. त्याचबरोबर ते तुम्ही आणि तुम्ही निवडलेल्या मतदान अधिका-याशिवाय इतर कोणाच्याही स्वाधीन असता कामा नये.

III) मतदानादिनी मतदान केंद्रावर पोहोचल्यावर

३.१ तुम्ही आणि तुमच्या मतदान गटातील इतर सदस्य मतदानास आरंभ करण्यासाठी निश्चित केलेल्या वेळेअगोदर ७५ मिनिटे आधी पोहोचतील याची खात्री करा. आल्याबरोबर मतदान यंत्र आणि मतदान साहित्याची छाननी करा.

३.२ मतदान प्रतिनिधीची नियुक्ती पत्रे तपासा आणि इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतच्या आदेशाच्या तरतुदींची माहिती द्या. त्यांना बसण्यास आसन आणि आंत बाहेर होण्यासाठी प्रवेशिका द्या. प्रकरण-तेरामध्ये सांगितलेले घोषणापत्र मोठ्याने वाचा.

- ३.३ तुमच्या गटातील पोलिस अधिकारी आला नसल्यास दुस-या एखादयाची नियुक्ती करा.
- ३.४ मतदानास आरंभ होण्याअगोदर एक तासापूर्वी मतदान यंत्र तयार करण्यास आरंभ करा.
- ३.५ प्रतिरूप मतदान घेऊन मतदान यंत्र "क्लिअर" करा.
- ३.६ पेपर सील नियंत्रण युनिटातील निकाल विभागात बसवा आणि बंद करून सील लावा.
- ३.७ मतदान शाईची शिशी अशी ठेवा की त्यातील शाई सांडणार नाही.

IV) मतदान समयी

४.१ निश्चित केलेल्या वेळी मतदान सुरु होईल याची खात्री करा. जरी सर्व औपचारिकपणा पूर्ण झालेला नसला तरी निश्चित केलेल्या वेळी काही मतदारांना मतदान केंद्रात आंत घ्या.

४.२ मतदान सुरु असताना काही नेहमीपेक्षा वेगळ्या गुंतागुंतीच्या घटना घडण्याची शक्यता असते. अशा प्रसंगी तुम्ही तुमच्या मतदान अधिका-यांना काम चालू ठेवण्यास सांगून तुम्ही अशा घटना हाताळावयास हव्या त्या म्हणजे :

- अ) मतदारांना आव्हान (प्रकरण-पंधरा)
- ब) अल्पवर्यीन मतदाराकडून मतदान (प्रकरण पंधरा)
- क) अंध अथवा अपंग मतदारांकडून मतदान (प्रकरण-एकोणीस)
- ड) मतदान करून इच्छिणारे मतदार (प्रकरणी-वीस)
- इ) निवडणूक कार्य प्रमाणपत्राच्या आधारे मतदान (प्रकरण २१)
- फ) प्रदत्त (दुबार) मते (प्रकरण २२)
- ग) मतदान गुप्ततेचा भंग (प्रकरण २३)
- ह) मतदान केंद्रात बेशिस्त वागणे आणि बेशिस्त वागणा-यांना हाकलणे (प्रकरण-२४)
- य) दंगल अथवा इतर कारणामुळे मतदान तहकूब करणे (प्रकरण- तेवीस)

४.३ मतदानाविषयी तुमच्या डायरीवर दर दोन तासानंतर बाब १८ चे संकलन करण्यासाठी माहिती एकत्र करा.

४.४ निश्चित केलेल्या वेळी मतदान उशिरा सुरु झालेले असले तरी बंद करण्याच्या निश्चित वेळीच बंद करा. हयावेळी जे कोणी मतदार रांगेत असतील त्यांना तुमची संपूर्ण सही केलेली स्लीप द्या. निश्चित केलेल्या वेळेनंतर आणखी कोणी रांगेत सामील होणार नाही याची खात्री करा.

४.५ वयोवृद्ध व्यक्ती, अंध व अपंग मतदार व त्याचा सोबती, गरोदर स्त्रिया अथवा तान्हया मुलासह असणा-या स्त्रियांना प्राधान्याने मतदान करण्याची संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी तशी सूचना मतदान केंद्राबाहेर लावा व त्याबाबत योग्य ती तजवीज करा.

V) मतदान पूर्ण झाल्यावर

- ५.१ प्रकरण चोबीस आणि सव्वीस यांत स्पष्ट केल्यानुसार मतदान यंत्र बंद करून सील करा.
- ५.२ ज्यांनी मतदान केलेले आहे त्या महिला मतदारांच्या संख्येची खात्री करा.
- ५.३ नमुना व्हीएम-३ पूर्ण करा (नोंद झालेल्या मतांचा हिशेब आणि पेपर सील हिशेब) मतदान बंद होण्याच्या वेळी हजर असलेल्या प्रत्येक मतदान प्रतिनिधीस नमुना व्हीएम-३ ची प्रमाणित प्रत, प्रकरण २५ मध्ये दिलेल्या घोषणापत्र नमुन्यावर पावती घेऊन त्यांना द्या. नंतर इतर बाबतीत घोषणापत्र पूर्ण करा.
- ५.४ तुमची डायरी पूर्ण करा.
- ५.५ प्रकण सत्तावीसमध्ये सुचविल्याप्रमाणे सगळी निवडणूक कागदपत्रे सील करा.
- ५.६ पाच वैधानिक पाकीटांचे पहिले पाकीट तयार करा.
- ५.७ दहा पाकीटांचे दुसरे पाकीट तयार करा.
- ५.८ सात बाबींचे तिसरे पाकीट तयार करा.
- ५.९ इतर सर्व बाबींचे चौथे पाकीट तयार करा.
- ५.१० संग्रह केंद्रावर सीलबंद मतदान यंत्र आणि निवडणूक कागदपत्रांची सीलबंद पाकीटे डिपॉजिट करण्यासाठी जाण्याच्या परतीच्या कार्यक्रमाची ओळख करून द्या. मतदान यंत्र आणि इतर पाकीटे संग्रह केंद्रावर व्यवस्थित पोचवून त्याची पावती घेण्याची तुमची व्यक्तिगत जबाबदारी आहे. लक्षात ठेवा तुम्हाला आठ वेगवेगळ्या बाबी तिथे द्यायला हव्यात.

१. मतदान यंत्र
२. नोंद झालेल्या मतांचा हिशेब आणि पेपर सील हिशेब असलेले पाकीट
३. मतदान केंद्राध्यक्षांचे घोषणापत्र असलेले पाकीट
४. मतदान केंद्राध्यक्षांची डायरी असलेले पाकीट
५. पाच पाकीटे असलेले ज्यावर "वैधानिक पाकीटे" असे लिहिलेले आहे ते पहिले पाकीट
६. दहा पाकीटे असलेले ज्यावर "वैधानिक नसलेली पाकीटे" असे लिहिलेले आहे ते दुसरे पाकीट
७. निवडणूक साहित्याच्या सात बाबी असलेले तिसरे पाकीट
८. इतर सर्व बाबी (जर असल्यास) असलेले चौथे पाकीट

जोडपत्र - तीन

मतदान केंद्राध्यक्षांसाठी चेकमेमो

बाबी	करण्याची कारवाई	शेरा
१.	निवाचन अधिका-याकडून सर्व संबंधित सूचना घेऊन स्वाधीन ठेवणे.	घेतल्या?
२.	मतदान गटातील इतर सदस्यांशी चांगले संबंध प्रस्थापित करणे	केले आहेत?
३.	निवडणूक साहित्यांचा संग्रह	सर्व निवडणूक साहित्य आवश्यक त्या संख्येने घेतले आहे याची खात्री केली ?
४.	मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट, मतदान यादीची चिन्हांकित प्रत, बाणाकृती क्रॉस खूण असलेला रबर स्टॅम्प, पेपरसील, मतदार रजिस्टर, मतदान स्लीप तपासणे	तपासले ?
५.	मतदान केंद्रावर मतदारांसाठी आत-बाहेर येण्यासाठी वेगळी दारे	खात्री केली ?
६.	मतदान प्रवेश आणि मतदारांची संख्या आणि उमेदवारांची यादी यांची नोटीस लावणे	लावली ?
७.	नियंत्रण युनिट आणि मतदान युनिट एकमेकांना जोडणे आणि बॅटरी ऑन करणे	केली ?
८.	प्रतिरूप मतदान घेणे	घेतले ?
९.	नियंत्रण युनिटमधील निकाल विभागात गुलाबी पेपर सील बसवणे	बसविले ?
१०.	नियंत्रण युनिटमधील निकाल विभाग सील करणे	केले ?
११.	मतदानाच्या आरंभास घोषणापत्र करणे	केले ?
१२.	मतदान प्रतिनिर्धार्ण, मतदान युनिट आणि नियंत्रण युनिट आणि पेपरसीले यांचे अनुक्रमांक नोंद करण्यास मान्यता देणे	दिली ?

१३. डाव्या तर्जनीस मतदान शाईची खूण करणे
आणि त्यांची निशाणी/अंगठा मतदार नोंदवहीवर
(नमुना व्हीएम-१)घेणे घेतला ?
१४. मतदान केंद्राध्यक्षांची डायरी सांभाळणे प्रसंग जसे घडले
त्याप्रमाणे नोंद केले?
१५. निश्चित केलेल्या वेळी मतदान बंद करणे केले?
१६. नमुना व्हीएम-३ भाग-१ वर नोंदणी झालेल्या मतांचा दिला ?
हिशोब देणे
१७. मतदान बंद करण्यावेळी घोषणापत्र तयार करणे केले?
१८. मतदानयंत्र आणि निवडणूक कागदपत्रे सील करणे सुचनेनुसार केले ?

जोडपत्र - चार

जिथे इलेक्ट्रोनिक मतदान यंत्राचा वापर होईल त्या मतदान केंद्रासाठी मतदान साहित्याची यादी

१.	नियंत्रण युनिट	१
२.	मतदान युनिट (युनिटे)	१ (उमेदवारांचे संख्येवर अवलंबून)
३.	मतदारांची मतदार नोंदवही(नमुना व्हीएम-१)	१
४.	मतदार स्लीप	मतदारांच्या संख्येवर अवलंबून
५.	मतदार यादीच्या कार्यप्रती	३
६.	मतपत्रिका (प्रदत्त मतांसाठी)	२०
७.	पक्की शाई	प्रत्येकी ५ सौ.सौ.च्या दोन बाटल्या / मार्कर पेन
८.	नियंत्रण युनिटसाठी खूणचिठ्ठी (ॲड्रेस टॅग)	५
९.	मतदान युनिटसाठी खूणचिठ्ठी (ॲड्रेस टॅग)	४
१०.	स्पेशल टॅग	३
११.	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रासाठी गुलाबी कागदी मोहोर	३
१२.	पट्टीसोल (स्ट्रीप सोल)	३
१३.	बाणफुली चिन्ह असलेला रबर स्टॅम्प	१
१४.	शाई असलेले पॅड (जांभळी)	१
१५.	मतदान केंद्राध्यक्षांसाठी धातुची मोहोर	१
१६.	आगपेटी	१
१७.	मतदान केंद्राध्यक्षांची दैनंदिनी	१
१८.	विभेदक चिन्ह असलेला रबरी शिक्का	१
१९.	नमुने-	
	१) निवडणूक लढविणा-या उमेदवारांची यादी	१
	२) आक्षेपित मतांची यादी	२
	३) अंध वा अपांग मतदारांची यादी (नमुना व्हीएम-५)	२
	४) प्रदत्त मतांची यादी (नमुना व्हीएम-२)	२
	५) नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब (नमुना व्हीएम-३-भाग-१)	१० (किंवा उमेदवारांची संख्या अधिक ३)
	६) वापरण्यात आलेल्या कागदी मोहोरांचा अभिलेख	२
	७) आक्षेपित मतांची फी जमा करण्यासाठी पावती	१ पुस्तक
	८) पोलिस ठाणे अंमलदाराला पत्र	४
	९) मतदान केंद्राध्यक्षाद्वारे करण्यात येणारी घोषणापत्रे, मतदान सुरु होण्यापूर्वी, मतदान संपल्यावर, दुसरे मतदान यंत्र वापरताना, यंत्र सील करताना	२
	१०) मतदाराचे त्याचे वयाबाबतचे घोषणापत्र	२
	११) ज्यांनी घोषणापत्र दिल्यानंतर/घोषणापत्र देण्यास नकार दिल्यानंतर मतदान केले आहे अशा मतदारांची यादी	२
	१२) अंध व विकलांग मतदाराच्या सहका-याचे घोषणापत्र	४
	१३) मतदान प्रतिनिधींसाठी पासेस	१०
२०.	लिफाफे-	
	१) लहान लिफाफ्यांकरिता (सांविधानिक लिफाफे)(एस.ई.८)	१
	२) मतदार यादीच्या चिन्हांकित प्रतीसाठी (एस.ई.-८)	१
	३) मतदार यादीच्या इतर प्रतीसाठी (एस.ई.-८)	१
	४) प्रदत्त मतदान पत्रिका व प्रदत्त मतदाराच्या यादीसाठी	१
	५) मतदान सुरु होण्यापूर्वी व मतदान संपल्यावर मतदान केंद्राध्यक्षाद्वारे करण्यात येणा-या घोषणापत्राकरिता (एस.ई.-७)	१
	६) नोंद केलेल्या मतांच्या हिशोबासाठी (नमुना-व्हीएम-३)(एस.ई.-५)	२
	७) आक्षेपित मतांच्या यादीसाठी (एस.ई.-५)	१
	८) न वापरलेल्या व खराब झालेल्या कागदी मोहोरांसाठी (एस.ई.-५)	१

१)मतदान प्रतिनिधीच्या नेमणूकपत्रासाठी (एसई-६)	१
१०)अंध व विकलांग मतदारांच्या यादीसाठी (एसई-५)	१
११)मतदान केंद्राध्यक्षांच्या दैनंदिनीच्या अहवालाकरिता (एसई-६)	१
१२)निवडणूक कार्य प्रमाणपत्राकरिता(एसई-५)	१
१३)पावती पुस्तके व समपहरण केलेल्या रकमेसाठी (एसई-६)	१
१४)सोबतच्या घोषणापत्रासाठी (एसई-५)	१
१५)लहान लिफाफे (इतर)(एसई-७)	१
१६)मतदारांची सही असलेल्या मतदारांच्या नोंदवही- करिता (नमुना व्हीएम-१)(एसई-८)	१
१७)इतर संबंधित कागदपत्रांसाठी(एसई-५)	१
१८)लहान लिफाफे (एसई-८)	१
१९)केंद्राध्यक्षांच्या दैनंदिनीकरिता लिफाफा (एसई-६)	१
२०) कोरे लिफाफे (एई-७)-२, (एसई-८)-३	५
२१)न वापरलेल्या मतपत्रिकासाठी(एसई-७)	१
२२)निवडणूक निर्णय अधिका-याने,मोहोरबंद असलेल्या लिफाफ्यामध्ये अन्य कोणतेही पेपर ठेवण्याचे ठरविले आहे, त्यासाठी	१
२३)न वापरलेल्या व खराब झालेल्या विशेष टँगसाठी लिफाफा (एसई-७)	१
२४)न वापरलेल्या/खराब पट्टीसीलसाठी (स्ट्रीप सील) लिफाफा (एसई-७)	१
२५)मतदार स्लीप्स ठेवण्याकरिता(एसई-७)	१

(जेथे जेथे लहान आकाराचे लिफाफे आहेत तेथे तेथे वेष्टन पेपरचा वापर करावा आणि जेथे जेथे संबंधित मुद्रित लिफाफे उपलब्ध नसतील तेथे तेथे को-या लिफाफ्याचा वापर करता येऊ शकेल आणि त्यवर वापरण्याचा हेतू लाल शाईने दर्शविता येईल.)

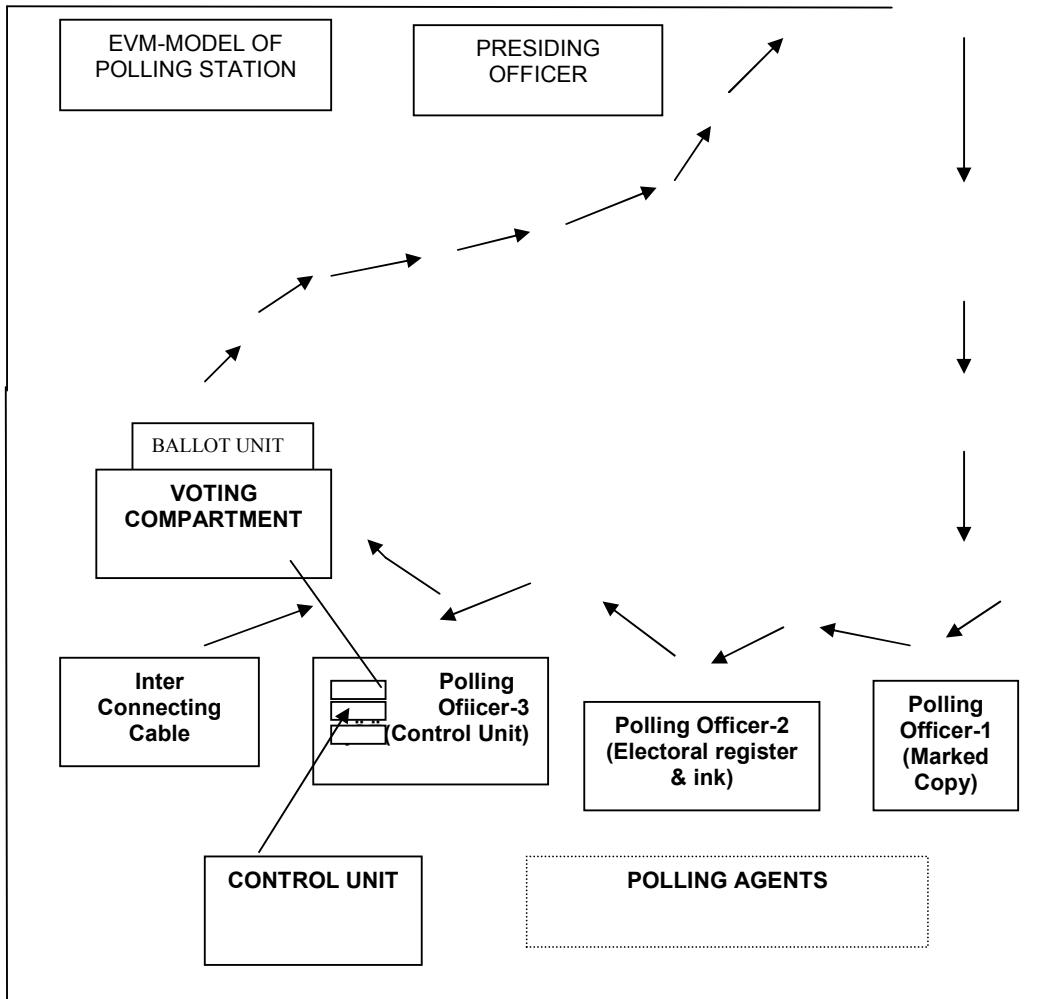
२१.सूचना फलक - (अ) मतदान केंद्राध्यक्ष, (ब) मतदान अधिकारी, (क) प्रवेश, (ड) बाहेर, (इ) मतदान प्रतिनिधी, (फ) संकीर्ण सूचना विनिर्दिष्ट करणारे

२२.लेखनसामग्री- १) साधी पेन्सिल - १, २) बॉलपेन -३ निळे+ १ लाल, ३) कोरे कागद ८ मोठे तुकडे (शीट्स), ४) टाचण्या (पीन्स) - २५ नग, ५) लाख -६ कांड्या, ६) मतदान कक्षासाठी साहित्य - २ + २ =४, ७) डिंक (गम पेस्ट) १ बाटली, ८) ब्लेड-१, ९) मेणबत्या-४, १०) धातूची पट्टी-१, ११) जाड दोरा (Thin Twine Thread)-२० मीटर, १२) काबन पेपर-३, १३) पॅकेजिंग कागद-२ शीट, १४) तेल इत्यादी पुस्पासाठी कापड किंवा चिंधी-३, १५) पक्क्या शाईची बाटली ठेवण्यासाठी कप-१, १६) ड्रॉइंग पिन-२४ नग, १७) पडताळणी सूची-२, १८) रबर बॅन्डस-२०, १९) सेलो टेप-१

मतदान केंद्राध्यक्षाने क्षेत्रीय अधिका-याकडे स्वतंत्रपणे परत करावयाच्या साहित्याच्या यादवा, असा क्षेत्रीय अधिकारी ते साहित्य मुख्य निर्वाचन अधिकारी /निवडणूक अधिकारी यांच्या कार्यालयातील भांडारात जमा करील.

- १) बाणफुली चिन्ह रबर स्टॅम्प
 - २) मतदान केंद्राध्यक्षाची धातूची मोहोर
 - ३) पुढील लेखनसामग्री अंतर्भूत असलेली पिशवी
- (एक) शाईचे पॅड, (दोन) मतदान कक्षातील साहित्य, (तीन) धातूची पट्टी, (चार) पक्की शाई ठेवण्यासाठी असलेला प्लॅस्टिकचा बॉक्स, (पाच) न वापरलेल्या इतर सर्व वस्तू

जोडपत्र - पाच
इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या मतदान केंद्राचा नमुना
मतदान केंद्राची आखणी

सूचना : मतदान युनिटला जोडलेली केबल मतदान खोलीतल्या उघडया असलेल्या मागील भागातून बाहेर यायला हवी आणि मतदान केंद्राध्यक्ष आपल्या जागेवरून या केबलची मतदान युनिटास जोडलेली लांबी पाहू शकेल. ज्यामुळे मतदान खोलीत आतून कुठलाही मतदार केबलकडे हस्तक्षेप करू शकणार नाही हे न तपासता मतदान केंद्राध्यक्षास कळून येईल. मतदान खोलीची उघडी जागा जास्त मोठी असू नये की, ज्यामुळे मतदान युनिटचा वरील भाग उघडा पडेल.

जोडपत्र - सहा

मतदान केंद्राध्यक्षांने करावयाचे प्रतिज्ञापत्र

मतदानास प्रारंभ होण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्षाने करावयाचे घोषणापत्र

..... महानगरपालिका/ नगरपरिषदा/ नगरपंचायती प्रभाग क्रमांक

मतदान केंद्राचा क्रमांक..... मतदानाची तारीख.....

मी, याद्वारे असे घोषित करतो की -

१. मी मतदान प्रतिनिधी आणि तेथे उपस्थित असलेल्या इतर व्यक्ती याच्यांसमोर असे प्रात्यक्षिक करून दाखविले आहे की,-

अ) अभिरुप मतदान घेऊन, मतदान यंत्र हे व्यवस्थित काम करण्याच्या स्थितीत आहे आणि त्यात या आधीच कोणतीही नोंदविलेली मते नाहीत.

ब) मतदानाच्यावेळी वापरण्यात येणा-या मतदार यादीच्या चिन्हांकीत प्रतीवर टपाल मतपत्रिका आणि निवडणूक कामावर असल्याचे प्रमाणपत्र देताना केलेल्या खुणांव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही खुणा नाहीत.

क) मतदानाच्यावेळी वापरण्यात येणा-या मतदार नोंदवहीमध्ये (नमुना व्हीएम-१) कोणत्याही मतदाराच्या संबंधात कोणतीही नोंद नाही.

२. मी, मतदान यंत्रातल्या नियंत्रण युनिटाचा निकाल विभाग सुरक्षित करण्यासाठी लावलेल्या कागदी मोहोरांवर स्वतःची स्वाक्षरी केली आहे आणि तेथे उपस्थित असलेल्या व स्वाक्षरी करण्याची इच्छा असलेल्या मतदान प्रतिनिधीच्या त्यावर स्वाक्ष-या घेतल्या आहेत.

३. मी, विशेष खूणचिड्यावर नियंत्रण विभागाचा (युनिट) अनुक्रमांक लिहिला आहे, आणि मी विशेष खूणचिड्याच्या मागील बाजूवर माझी स्वाक्षरी केली आहे आणि तेथे उपस्थित असलेल्या व स्वाक्षरी करण्याची इच्छा असलेल्या उमेदवारांच्या/मतदान प्रतिनिधीच्या त्यावर स्वाक्ष-या घेतल्या आहेत.

४. मी, पट्टी मोहोरवर माझी स्वाक्षरी केली आहे आणि तसेच तेथे उपस्थित असलेल्या व स्वाक्षरी करण्याची इच्छा असलेल्या उमेदवारांच्या/मतदान प्रतिनिधीच्या त्यावर स्वाक्ष-या घेतल्या आहेत.

५. मी, विशेष खूणचिड्याचा पूर्ण मुद्रित अनुक्रमांक वाचला आहे आणि तेथे उपस्थित असलेल्या उमेदवारांना/मतदान प्रतिनिधींना सदर अनुक्रमांक लिहून घेण्यास सांगितले आहे.

मतदान प्रतिनिधीची स्वाक्षरी;

स्वाक्षरी.....(मतदान केंद्राध्यक्ष)

१.....या उमेदवाराचा

२.....या उमेदवाराचा

३.....या उमेदवाराचा

४.....या उमेदवाराचा

५.....या उमेदवाराचा

६.....या उमेदवाराचा

७.....या उमेदवाराचा

८.....या उमेदवाराचा

मतदान संपल्यावर उपस्थित असलेल्या खालील मतदान प्रतिनिधींनी नमुना व्हीएम-३ च्या भाग-एक ची प्रमाणित प्रत घेण्यास आणि त्याची पावती देण्यास नकार दिला म्हणून त्यांना त्या फॉर्मची प्रमाणित प्रत दिली नाही.

१.....या उमेदवाराचा

२.....या उमेदवाराचा

३.....या उमेदवाराचा

४.....या उमेदवाराचा

५.....या उमेदवाराचा

६.....या उमेदवाराचा

७.....या उमेदवाराचा

८.....या उमेदवाराचा

दिनांक.....

स्वाक्षरी.....(मतदान केंद्राध्यक्ष)

जोडपत्र-सहा-अ

मागाहून दुस-या मतदान यंत्राचा वापर करताना मतदान केंद्राध्यक्षाने करावयाचे प्रतिज्ञापन

.....महानगरपालिका/नगरपरिषदा/नगर पंचायती प्रभाग क्रमांक -.....
मतदान केंद्र क्रमांक..... मतदानाची तारीख.....

मी याद्वारे असे घोषित करतो की -

मी मतदान प्रतिनिधी आणि तेथे उपस्थित असलेल्या इतर व्यक्ती यांच्यासमोर असे प्रात्यक्षिक करून दाखविले की,-

१. अभिरुप मतदान घेऊन, मतदान यंत्र हे व्यवस्थित काम करण्याच्या स्थितीत आहे आणि त्यात या आधी कोणतीही नोंदविलेली मते नाहीत.

२. मी, मतदान यंत्रातला नियंत्रण युनिटचा निकाल विभाग सुरक्षित करण्यासाठी लावलेल्या कागदी मोहोरांवर स्वतःची स्वाक्षरी केली आहे आणि तेथे उपस्थित असलेल्या व स्वाक्षरी करण्याची इच्छा असलेल्या मतदान प्रतिनिधीच्या त्यावर स्वाक्ष-या घेतल्या आहेत.

३. मी, विशेष खूणचिठ्ठीवर नियंत्रण विभागाचा (युनिट) अनुक्रमांक लिहिला आहे, आणि मी विशेष खूणचिठ्ठीच्या मागील बाजूवर माझी स्वाक्षरी केली आहे आणि तेथे उपस्थित असलेल्या व स्वाक्षरी करण्याची इच्छा असलेल्या उमेदवारांच्या/मतदान प्रतिनिधीच्या त्यावर स्वाक्ष-या घेतल्या आहेत.

४. मी, पट्टी मोहोरवर माझी स्वाक्षरी केली आहे आणि तसेच तेथे उपस्थित असलेल्या व स्वाक्षरी करण्याची इच्छा असलेल्या उमेदवारांच्या/मतदान प्रतिनिधीच्या त्यावर स्वाक्ष-या घेतल्या आहेत.

५. मी, विशेष खूणचिठ्ठीचा पूर्ण मुद्रित अनुक्रमांक वाचला आहे आणि तेथे उपस्थित असलेल्या उमेदवारांना/मतदान प्रतिनिधींना सदर अनुक्रमांक लिहून घेण्यास सांगितले आहे.

मतदान प्रतिनिधीची स्वाक्षरी.....

मतदान केंद्राध्यक्ष स्वाक्षरी.....

१.....या उमेदवाराचा.....	२.....या उमेदवाराचा.....
३.....या उमेदवाराचा.....	४.....या उमेदवाराचा.....
५.....या उमेदवाराचा.....	६.....या उमेदवाराचा.....
७.....या उमेदवाराचा.....	८.....या उमेदवाराचा.....

मतदान संपल्यावर उपस्थित असलेल्या खालील मतदान प्रतिनिधींनी नमुना व्हीएम-३ च्या भाग-एक ची प्रमाणित प्रत घेण्यास आणि त्याची पावती देण्यास नकार दिला म्हणून त्यांना त्या फॉर्मची प्रमाणित प्रत दिली नाही.

१.....या उमेदवाराचा	२.....या उमेदवाराचा
३.....या उमेदवाराचा	४.....या उमेदवाराचा
५.....या उमेदवाराचा	६.....या उमेदवाराचा
७.....या उमेदवाराचा	८.....या उमेदवाराचा

दिनांक.....

स्वाक्षरी.....मतदान केंद्राध्यक्ष

जोडपत्र-सात

मतदान समाप्तीचे प्रतिज्ञापन

.....महानगरपालिका/ नगरपरिषदा/ नगरपंचायत सार्वत्रिक/पोटनिवडणुक सन-----
प्रभाग क्रमांक----- मतदान केंद्र क्रमांक-----

मी, मतदान संपल्यावर मतदान केंद्रावर जे मतदान प्रतिनिधी हजर होते आणि ज्यांनी खाली खाली स्वाक्षर्या केलेल्या आहेत त्यांना इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतच्या आदेशाच्या नियम २१ नुसार व्हीएम-३ मध्ये नोंदविलेल्या मतांचा हिशोब यामधील प्रत्येक नोंदीची प्रमाणित प्रत दिलेली आहे.

तारीख.....

वेळ.....

स्वाक्षरी.....

मतदान केंद्राध्यक्ष

नोंदविलेल्या मतांचा हिशोब (नमुना व्हीएम-३-भाग १) यामधील नोंदीची प्रमाणित प्रत मिळाली.

१.....या उमेदवाराचा.....	२.....या उमेदवाराचा.....
३.....या उमेदवाराचा.....	४.....या उमेदवाराचा.....
५.....या उमेदवाराचा.....	६.....या उमेदवाराचा.....
७.....या उमेदवाराचा.....	८.....या उमेदवाराचा.....
९.....या उमेदवाराचा.....	

मतदान संपल्यावर उपस्थित असलेल्या खालील मतदान प्रतिनिर्धारींनी जे नमुना व्हीएम-३ च्या भाग १ ची प्रमाणित प्रत घेण्यास आणि त्याची पावती देण्यास नकार दिला म्हणून त्यांना त्या नमुन्याची प्रमाणित प्रत दिली नाही.

१.....या उमेदवाराचा.....	२.....या उमेदवाराचा.....
३.....या उमेदवाराचा.....	४.....या उमेदवाराचा.....
५.....या उमेदवाराचा.....	६.....या उमेदवाराचा.....
७.....या उमेदवाराचा.....	८.....या उमेदवाराचा.....
९.....या उमेदवाराचा.....	

दिनांक.....

वेळ.....

स्वाक्षरी.....

मतदान केंद्राध्यक्ष

जोडपत्र-आठ

मतदान यंत्र मोहोरबंद केल्यानंतर करावयाचे प्रतिज्ञापन

.....महानगरपालिका/ नगरपरिषदा/ नगरपंचायत सार्वत्रिक/ पोटनिवडणूका सन -----

प्रभाग क्रमांक- -----

मतदान केंद्र क्रमांक- -----

मी, मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट व मतदान युनिट यांच्या वहन पेट्यांवर माझी मोहोर लावली आहे व मतदान संपल्यानंतर मतदान केंद्रावर जे मतदान प्रतिनिधी हजर होते त्यांना त्यांची मोहोर लावण्यास त्यांना परवानगी दिली.

तारीख.....

स्वाक्षरी.....

वेळ.....

मतदान केंद्राध्यक्ष

खालील मतदान प्रतिनिधींनी त्यांची मोहर लावली :-

मतदान प्रतिनिधीची स्वाक्षरी

१.....या उमेदवाराचा.....	२.....या उमेदवाराचा.....
३.....या उमेदवाराचा.....	४.....या उमेदवाराचा.....
५.....या उमेदवाराचा.....	६.....या उमेदवाराचा.....
७.....या उमेदवाराचा.....	८.....या उमेदवाराचा.....
९.....या उमेदवाराचा.....	

खालील मतदान प्रतिनिधींनी त्यांची मोहोर लावण्यास नकार दिला अथवा त्यांची मोहर लावण्याची इच्छा नव्हती :-

१.....या उमेदवाराचा.....	२.....या उमेदवाराचा.....
३.....या उमेदवाराचा.....	४.....या उमेदवाराचा.....
५.....या उमेदवाराचा.....	६.....या उमेदवाराचा.....
७.....या उमेदवाराचा.....	८.....या उमेदवाराचा.....
९.....या उमेदवाराचा.....	

दिनांक.....

स्वाक्षरी.....

वेळ.....

मतदान केंद्राध्यक्ष

जोडपत्र-नऊ

अंध आणि अपंग मतदाराच्या सहकाऱ्याचे घोषणापत्र
.....महानगरपालिका/ नगरपरिषदा/ नगरपंचायत सार्वत्रिक/ पोटनिवडणूका सन-

प्रभाग क्रमांक.....	मतदान	केंद्र	क्रमांक-
.....			

मी	श्री.	यांचा मुलगा वय
.....
.....इथे वास्तव्य करणारा *
.....इथे जाहीर करतो की,		

(अ) आज दिनांक- रोजी मी कुठल्याही दुसऱ्या मतदान केंद्रावर इतर कुठेही दुसऱ्याचा मतदार सहकारी म्हणून काम केलेले नाही .

(ब) मी यांच्या वतीने नोंद केलेल्या मताची गुप्तता पाळीन.

.....
सहकाऱ्याची स्वाक्षरी

जोडपत्र-दहा

नमुना व्हीएम-३
(पहा परिच्छेद-२१)
भाग एक- नोंदविलेल्या मतांचा हिशोब

..... महानगरपालिका निवडणूक/पोटनिवडणूक (जिल्हा-
.....) प्रभाग / जागा क्रमांकप्रभागाचे नांव,
असल्यास..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....

मतदान केंद्राचा क्रमांक व नांव.....
कंट्रोल युनिटचा क्रमांक.....
मतदान केंद्रावर वापरलेल्या बॅलटिंग युनिटची संख्या

१. मतदान केंद्रावर नेमून दिलेल्या मतदारांची संख्या

२. मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-१) नोंद झालेल्या एकूण मतदारांची संख्या

३. नियम १७ नुसार ज्या मतदारांनी मतदान न करण्याचे ठरविले त्यांची संख्या

४. नियम १५ नुसार मतदानास अनुमती न दिलेल्या मतदारांची संख्या

५. मतदान यंत्रामध्ये नोंदविल्या गेलेल्या एकूण मतदारांची संख्या

६. वरील अनुक्रमांक-५ मध्ये दाखविलेल्या एकूण मतांची संख्या =
(अनुक्रमांक-२ वजा अनुक्रमांक-३ वजा अनुक्रमांक-४) ही
आकडेवारी जुळते किंवा कसे अथवा काही फरक पडतो किंवा कसे,

७. नियम १८ नुसार प्रदत्त मतपत्रिका दिलेल्या मतदारांची संख्या

८. प्रदत्त मतपत्रिकांची संख्या

	अनुक्रमांक		पर्यंत
	पासून		
(अ) उपयोगासाठी मिळालेल्या	
(ब) मतदारांना दिलेल्या	
(क) उपयोगात न आणलेल्या व परत केलेल्या	

९. कागदी मोहोरांचा (पेपर सील) हिशेब

१. पुरविल्या गेलेल्या कागदी मोहोरांचे संख्या

अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

२. एकूण पुरविलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या

अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

३. उपयोगात आणलेल्या कागदी मोहोरांची संख्या

अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

४. न वापरलेल्या कागदी मोहोरांचा क्रमांक

जे निर्वाचन अधिका-यास परत केले. अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

(क्रमांक - ३ वजा २)

५. खराब झालेल्या कागदी मोहोरांची संख्या,

असल्यास

अनुक्रमांक

.....पासून..... पर्यंत

मतदान प्रतिनिर्धीच्या स्वाक्ष-या

१.....

२.....

३.....

४.....

५.....

दिनांक-

ठिकाण-

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

मतदान केंद्र क्रमांक.....

नमुना व्हीएम-४

(पहा परिच्छेद२७)

भाग- दोन - मतमोजणीचा निकाल

.....	महानगरपालिका निवडणूक/पोटनिवडणूक (जिल्हा-.....) प्रभाग / जागा
क्रमांक	प्रभागाचे नाव, असल्यास..... मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....
	मतदान केंद्राचा क्रमांक व नाव.....
	कंट्रोल युनिटचा क्रमांक
	काढता येणा-या मेमरीचा क्रमांक.....
	मतदान केंद्रावर वापरलेल्या बॉलटिंग युनिटची संख्या

अ.क्र.	उमेदवाराचे नाव	नोंदविलेल्या मतांची संख्या
(१)	(२)	(३)

- १.
- २.
- ३.
- ४.
- ५.
- ६.

एकूण

वर नमूद केलेल्या एकूण मतांची संख्या भाग-१ मधील अनुक्रमांक-५ येथे नमूद केलेल्या एकूण मतांच्या संख्येशी जुळते किंवा कसे अथवा काही फरक येतो किंवा कसे,

ठिकाण-
दिनांक-

मतमोजणी पर्यवेक्षकाची सही.....
उमेदवाराचे/मतदान प्रतिनिधीचे/.....
मतमोजणी प्रतिनिधीचे नांव व.....

पूर्ण सही.....

- १.
- २.
- ३.
- ४.
- ५.
- ६.

ठिकाण-
दिनांक-

निवडणूक निर्णय अधिका-याची
सही

(राज्य निवडणूक आयोगाचे आदेश क्र. मनप-२०११/प्र.क्र.२१/का-०५ दि. ५.१२.२०११ अन्वये ज्या निवडणूकीमध्ये मतदान यंत्राच्या बॉलेट युनिटवरील End बटन सुरु असेल त्यावेळी एकूण मतदार व उमेदवारांना प्रत्यक्ष झालेले मतदान यामध्ये मतदारांनी End बटनाचा वापर केल्यामुळे तफावत येण्याची शक्यता आहे.

त्या ठीकाणी निकाल दर्शविताना प्रत्येक मतपत्रिकेवर झालेले एकूण मतदान हे त्या मतदान मतदान यंत्रावर प्रथम दर्शविले जाते व त्या मतपत्रिकेवरील सर्व उमेदवारांना मिळालेल्या मतांची बेरीज त्या मतदानाच्या संख्येइतकी असते)

जोडपत्र-अकरा

मतदान केंद्राध्यक्षांची डायरी

१. महानगरपालिका/नगरपरिषद/नगरपंचायतीचे नाव
२. निवडणूक/पोटनिवडणूक तसेच प्रभाग/जागा क्रमांक :
३. मतदानाची तारीख :
४. मतदान केंद्राचा क्रमांक :
 - या जागी आहे-
 - (१) सरकारी इमारत
 - (२) खाजगी इमारत
 - (३) तात्पुरता निवारा
५. स्थानिक मतदान अधिका-यांना नेमले त्यांची संख्या :-
६. मूळ मतदान अधिकारी गैरहजर असल्यास त्याच्या जागी नेमणूक केलेल्या मतदान अधिकाऱ्याची नेमणूक आणि गैर हजेरीचे कारण
७. मतदान यंत्र
 - (१) वापरलेल्या नियंत्रण युनिटांची संख्या :
 - (२) वापरलेल्या नियंत्रण युनिटांचे अनुक्रमांक :
 - (३) वापरलेल्या मतदान युनिटांची संख्या :
 - (४) वापरलेल्या मतदान युनिटांचे अनुक्रमांक :
८. (१) वापरलेल्या कागदी मोहरांची संख्या :
- (२) वापरलेल्या कागदी मोहरांचे अनुक्रमांक :
९. मतदान प्रतिनिधीची संख्या आणि उशिरा पोचलेल्या मतदान प्रतिनिधीची संख्या :
१०. मतदान केंद्रावर मतदान प्रतिनिधी नेमलेल्या उमेदवारांची संख्या :
 - (१) मतदान केंद्राला दिलेले एकूण मतदार
 - (२) मतदार यादीच्या चिन्हांकीत केलेल्या प्रतीनुसार मतदान करण्यास परवानगी दिलेल्या मतदारांची संख्या :
 - (३) मतदार नोंदवहीत (नमुना व्हीएम-३) नुसार प्रत्यक्ष मतदान केलेल्या मतदारांची संख्या :
 - (४) मतदान यंत्रानुसार नोंद झालेल्या मतांची संख्या :

पहिल्या मतदान अधिकाऱ्याची
स्वाक्षरी

मतदान अधिकाऱ्याची स्वाक्षरी
मतदार नोंदवहीचा इनचार्ज

११. ज्यांनी मतदान केले त्या मतदारांची संख्या
 पुरुष.....
 महिला.....
 एकूण.....
१२. आव्हानित मते
 परवानगी दिलेल्यांची संख्या.....
 परवानगी न दिलेल्यांची संख्या.....
 रक्कम फेडली रु.....
१३. निवडणूक सेवा दाखला सादर करून मतदान केलेल्या मतदारांची संख्या
१४. सहकाऱ्याच्या आधाराने मतदान केलेल्या मतदारांची संख्या
१५. प्रदत्त (दुबार) मतांची संख्या
१६. मतदारांची संख्या
 अ) व्याविषयी घोषणापत्रे घेतली ते.....
 ब) ज्या कोणी अशी घोषणापत्रे देण्यास नकार दिला ते.....
१७. जर मतदान तहकूब करण्याची खरोखर गरज होती तर तहकूबीचे कारण
१८. नोंदणी केलेल्या मतांची संख्या
 स. ७.३० ते ९.३०
 स. ९.३० ते ११.३०
 स. ११.३० ते १.३०
 दु. १.३० ते ३.३०
 सां. ३.३० ते ५.३०
१९. मतदान करतेवेळी वाटलेल्या स्लिपांची संख्या
२०. निवडणूक गुन्हा प्रकरणाची संख्या
 अ) मतदान केंद्राच्या शंभर मीटरांच्या आत प्रचार करणे.
 ब) मतदाराची तोतयेगीरी
 क) मतदान केंद्रावरील नोटीसांची यादी वा इतर कागदपत्रे वाटप, खराब करणे, नष्ट करणे
 ड) मतदाराना लाच देणे
 इ) मतदाराना वा इतरांना भिती घालणे
 फ) मतदान केंद्रे ताब्यात घेणे
२१. मतदानास अडथळा आला
 (१) दंगल :
 (२) हिंसाचार :
 (३) नैसर्गिक आपत्ती :
 (४) मतदान केंद्र ताब्यात घेणे :
 (५) मतदान यंत्रात बिघाड :
 (६) इतर कारणे :
 कृपया वरील मुद्दे विस्तृतपणे दया

२२. मतदान केंद्रावर मतदान यंत्राकडून मतदान खराब झाले.
 (अ) मतदान केंद्राध्यक्षांच्या ताब्यातून अनधिकृतपणे बाहेर नेले :
 (ब) अपघाती वा जाणीवपूर्वक हरवले वा नष्ट केले :
 (क) बिघडले वा हस्तक्षेप केला :
 कृपया विस्तृतपणे सांगा:
२३. गंभीर तक्रार जर उमेदवार / प्रतिनिधीने केल्यासः
२४. कायदा आणि सुव्यवस्थेचा भंग करणा-या प्रकरणांची संख्या :
२५. मतदान केंद्रावरील चुका आणि अनियमितपणा घडल्यास :
२६. मतदानास आरंभ होण्याआधी, मतदान चालताना गरज पडल्यास (जेव्हा नवे मतदान यंत्र वापरतात) आणि मतदानाच्या शेवटी गरज भासते, तसे घोषणापत्र केले :

स्थळ :

तारीख :

मतदान केंद्राध्यक्ष

ही डायरी मतदान यंत्रे आणि इतर मोहरबंद कागदपत्रांबरोबर निर्वाचन अधिकाऱ्याकडे पाठवावयला हवी.

जोडपत्र - बारा

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदान करताना भारत निवडणूक आयोगाकडील मतदार ओळखपत्र अथवा अन्य पुरावा सादर करण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा/२००९/प्र.क्र. १६/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमारे,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ८ नोव्हेंबर, २०११.

आदेश

राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्र.रानिआ/मनपा/2009/प्र.क्र.16/का-05 दि19 डिसेंबर, नोव्हेंबर,2011 अन्वये स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणूकीमध्ये मतदारांची ओळख पटविण्यासाठी भारत निवडणूक आयोगाने दिलेल्या मतदार ओळखपत्राव्यतिरिक्त अन्य १७ कागदपत्रे सादर करण्यास परवानगी दिली होती. हे आदेश रद्द करून त्यामध्ये आता सुधारणा करणे गरजेचे झाले असल्यामुळे पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहेत :-

मतदान केंद्राध्यक्षाने मतदारास आपली ओळख पटविण्याकरिता प्रथम फोटो असलेले निवडणूक ओळखपत्र सादर करण्यास सांगावे. असे ओळखपत्र सदर मतदाराकडे उपलब्ध नसल्यास किंवा त्यावरून त्या मतदाराची ओळख पटत नसल्यास खालील पुराव्यांपैकी कोणताही पुरावा सादर करण्याची सूचना मतदान केंद्राध्यक्ष मतदारास करेल व त्यानुसार मतदाराची ओळख पटल्यानंतर मतदारास मतदान करू देईल.

- १) पासपोर्ट
- २) वाहन चालविण्याचा परवाना
- ३) आयकर विभागाकडील पैन ओळखपत्र
- ४) केंद्रशासन / राज्य शासन / सार्वजनिक उपक्रम / स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी आपल्या कर्मचाऱ्यांना फोटोसहित दिलेली ओळखपत्रे
- ५) राष्ट्रीयकृत बँका अथवा पोस्ट ऑफिस यामधील खातेदाराचे फोटो असणारे पासबुक
- ६) स्वातंत्र्य सैनिकाचे फोटो असलेले ओळखपत्र
- ७) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या आधीच्या तारखेपर्यंत सक्षम प्राधिका-याने अनुसूचित जाती/ अनुसूचित जमाती/इतर मागासवर्ग /विमुक्त जाती /भटक्या जमाती/विशेष मागासवर्ग प्रवर्ग इत्यादींना फोटोसहित दिलेले प्रमाणपत्र

- ८) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या आधीच्या तारखेपर्यंत सक्षम प्राधिका-याने दिलेला फोटोसहित अपंगत्वाचा दाखला
- ९) मालमत्तेबाबतची कागदपत्रे तसेच नोंदणी खत इत्यादी (फोटोसहित)
- १०) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या आधीच्या तारखेपर्यंत फोटोसहित देण्यात आलेला शस्त्रास्त्राचा परवाना
- ११) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या आधीच्या तारखेपर्यंत दिलेले राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेखालील, फोटो असलेले ओळखपत्र
- १२) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या आधीच्या तारखेपर्यंत दिलेले निवृत्त कर्मचा-यांचे फोटो असलेले पासबुक
- १३) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या आधीच्या तारखेपर्यंत दिलेले निवृत्त कर्मचाऱ्यांच्या विधवा / अवलंबित व्यक्ती यांचे, फोटो असलेले प्रमाणपत्र
- १४) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या आधीच्या तारखेपर्यंत दिलेले वयस्कर निवृती वेतनधारक अथवा त्यांच्या विधवा यांचे, फोटो असलेले प्रमाणपत्र
- १५) केंद्र शासनाच्या श्रम मंत्रालयाने दिलेले आरोग्य विमा योजनेचे फोटोसहित कार्ड
- १६) राज्य निवडणूक आयोगाने निवडणूक कार्यक्रम जाहीर केल्याच्या आधीच्या तारखेपर्यंत दिलेली शिधापत्रिका (कुटुंबातील सर्व मतदारांनी मतदान करण्यासाठी एकत्र येणे आवश्यक असेल. तसेच जर शिधापत्रिकेवर एकाच व्यक्तीचे नांव असल्यास त्याने स्वतःच्या वास्तव्याचा अन्य पुरावा जसे वीज वापराचे देयक, दुरध्वनी वापराचे देयक, प्रॉपर्टी कार्ड किंवा घरपट्टी भरल्याची पावती सोबत आणणे बंधनकारक राहील.)
- १७)) आधार ओळखपत्र

उमेदवाराच्या मतदान प्रतिनिधींनी मतदाराच्या ओळखीबाबत आक्षेप घेतल्यास किंवा मतदाराने सादर केलेल्या ओळखीच्या पुराव्याबाबत कोणत्याही प्रकारची शंका असल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष त्याबाबत संपूर्ण शहानिशा करेल व आवश्यकता वाटल्यास इतर ओळखीच्या पुराव्यांची मागणी करून मतदाराच्या ओळखीची संपूर्णतः खात्री पटल्यानंतरच त्यांना मतदान करू देईल. जर एखादा मतदार असा ओळखीबाबतचा समाधानकारक पुरावा/कागदपत्रे सादर करून शकल्यास त्यास मतदान करू देऊ नये. कोणत्याही परिस्थितीत तोता मतदाराकडून मतदान होणार नाही याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित मतदान केंद्राध्यक्षांची असेल.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

सही/-

(थ. मा.कानेड)

अवर सचिव

राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,
 सर्व विभागीय आयुक्त
 सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
 सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
 सर्व नगर परिषदा / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
 सर्व तहसिलदार
 राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने

जोडपत्र-तेरा

नमुना-ड

(नियम २७ पहा)

हरकत घेण्यात आलेल्या मतांची यादी

.....महानगरपालिका सार्वत्रिक/पोटनिवडणूक सन

प्रभाग क्रमांक मतदान केंद्र क्रमांक

अनुक्रमांक	मतदारांच्या यादीतील अनुक्रमांक	मतदाराचे नांव	साक्षर असल्यास मतदाराची सही किंवा निरक्षर असल्यास अंगठयाचा ठसा व त्याचा पत्ता	आक्षेप घेणा-या इसमाचे नांव	मतदान केंद्राध्यक्षाचा प्रत्येक बाबतीतील आदेश
१.	२.	३.	४.	५.	६.

दिनांक-

मतदान केंद्राध्यक्षाची सही

जोडपत्र - चौदा

आक्षेप फी

पुस्तक क्रमांक पृष्ठ क्रमांक..... महानगरपालिका प्रभाग क्र.
मतदान केंद्र क्रमांक..... च्या मतदान केंद्राध्यक्षाचे कार्यालय.

‘मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमातील नियम क्र.२७’ अन्वये उमेदवार / निवडणूक प्रतिनिधी / मतदान प्रतिनिधी श्री. यांच्याकडून आक्षेपाबद्दल अनामत रक्कम म्हणून रु.२०/- (रुपये वीस फक्त) / रु.२ (रुपये दोन फक्त) रोख मिळाले.

दिनांक

शासनाने जप्त केले.

मतदान केंद्राध्यक्ष

निवडणूक घेण्याबाबत ‘मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमातील नियम क्र.२७’ अन्वये अनामत रक्कम रक्कम म्हणून रु.२०/- (रुपये वीस फक्त) परत मिळाले.

दिनांक

उमेदवार / निवडणूक प्रतिनिधी/ मतदान प्रतिनिधीचे
नाव व सही

(आक्षेप फीची पावती)

पुस्तक क्रमांक पृष्ठ क्रमांक ‘मुंबई प्रांतिक महानगरपालिका निवडणूक नियमातील नियम क्र.२७’ अन्वये उमेदवार / निवडणूक प्रतिनिधी / मतदान प्रतिनिधी श्री. यांच्याकडून आक्षेपाबद्दल अनामत रक्कम म्हणून रु.२०/- (रुपये वीस फक्त) रोख मिळाले.

दिनांक

..... महानगरपालिका
प्रभाग क्र. मतदान केंद्र क्र. च्या मतदान केंद्राध्यक्षाचे कार्यालय.

दिनांक

मतदान केंद्राध्यक्ष

जोडपत्र- पंधरा

(प्रकरण पंधरा, परिच्छेद ५)
पोलीस ठाणे अधिका-यास पाठवावयाचे तक्रारपत्र

पोलीस ठाणे अधिकारी,

यांस

विषय :- -----**महानगरपालिका**
प्रभाग क्र. -----**मतदान केंद्र क्र.**-----
मतदानाची तारीख -----**तोयतेगिरीबाबत**

महोदय,

मी, याद्वारे कळवू इच्छितो की, श्री. -----, वडीलांचे नाव -----
----- राहणार ----- यांनी ----- यांच्या
हवाली करण्यात येत असलेल्या व्यक्तीच्या ओळखीविषयी आक्षेप घेतला आहे. त्या व्यक्तीने, -----
-----महानगरपालिका प्रभाग क्र. ----- (मतदान केंद्र क्र. -----) च्या मतदारांच्या
यादीतील भाग क्रमांक ----- मधील अनुक्रमांक ----- वरील -----
--- या नावी व्यक्ती आपणच असल्याचा दावा केला. परंतु ती स्वतःच मतदार आहे असे सिद्ध करु शकलेली नाही.
माझ्या मते सदर व्यक्ती तोतया आहे. भारतीय दंड संहितेच्या कलम १७१ चे अनुसार आवश्यक ती कारवाई करण्यात
यावी, अशी मी आपणांस विनंती करतो.

आपला विश्वासू,

ठिकाण -----

स्वाक्षरी-----

दिनांक -----

महानगरपालिका/नगर परिषद/नगर पंचायत मतदार संघाचे निवडणूक निर्णय अधिकारी व * यांना प्रत रवाना

सही -----

(मतदान केंद्राध्यक्ष)

पावती

मतदान केंद्राध्यक्षाने पाठविलेले पत्र व त्यात जिचा उल्लेख केला आहे ती व्यक्ती-----
(दिनांक) रोजी ----- (वाजता) माझ्या हवाली करण्यात आला.

सही -----

* येथे संबंधित निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्याचे पदसिद्ध पदनाम घालावे.

जोडपत्र-सोळा

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
 क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००५/प्र.क्र.३४/का-५,
 नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
 मादाम कामा रोड, मुंबई - ४०० ०३२
 दिनांक - २४ डिसेंबर, २००५

आ दे श

महाराष्ट्रातील अपंग मतदारांना मतदानाच्यावेळी काही सुविधा देण्याचा प्रश्न बरेच दिवस राज्य निवडणूक आयोगाच्या विचाराधीन होता. त्यावर राज्य निवडणूक आयोग पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे :-

सार्वत्रिक निवडणुकीत अथवा पोटनिवडणुकीच्यावेळी मतदार यादी प्रथम जनतेच्या हरकती व सूचनांसाठी प्रसिद्ध करण्यात येते. या हरकती व सूचना मुख्यत्वे करून एका प्रभागातील उमेदवाराचे नांव दुस-या प्रभागात तर आले नाही याबाबत असते. याच कालावधीमध्ये संबंधित स्थानिक स्वराज्य संस्थातील अपंग मतदारांना आपली नांवे देण्याचे आवाहन करण्यात यावे. त्यांनी नाव देताना आपला मतदार यादी क्रमांक, भाग क्रमांक व मतदार क्रमांक नमूद करावा.

जे अपंग मतदार आपली नांवे देतील त्याबाबत संबंधित मतदार यादी करणारे अधिकारी यांची जबाबदारी राहील की, त्या मतदारांची नांवे तळमजल्यावरील मतदान केंद्रात येतील याची दक्षता घ्यावी. कारण ब-याचदा एका इमारतीमध्ये तळमजल्यावर व वरच्या मजल्यावर असे मतदान केंद्र असते. जर अपंग मतदाराचे नांव वरच्या मजल्यावरील मतदान केंद्राच्या मतदार यादीत असेल तर ते तेथून कमी करून तळमजल्यावरील मतदान केंद्राशी संबंधित मतदार यादीमध्ये पुरवणी म्हणून जोडण्यात यावी.

जर एखादया मतदान केंद्रावर ५ पेक्षा जास्त अपंग मतदार असतील तर त्या मतदान केंद्रावर चढाव (Ramp) पुरविण्यात यावा.

(नंद लाल)
 राज्य निवडणूक आयुक्त,
 महाराष्ट्र

प्रति,
 सर्व महानगरपालिका आयुक्त
 सर्व जिल्हाधिकारी
 सर्व नगर परिषदा / नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
 राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-रानिआ/मनपा-२०१०/प्र.क्र.४/का.५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २२ ऑक्टोबर, २०१०.

प्रति,
सर्व महापालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,

विषय:- स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये तोतयेगीरी बाबत मतदान
केंद्राध्यक्षानी करावयाची कार्यावाही.

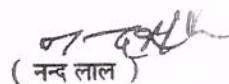
महोदय,

राज्य निवडणूक आयोगाने दिनांक १९ डिसेंबर, २००९ रोजी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदार आपल्या ओळखीचा पुरावा म्हणून मतदार ओळखपत्राव्यतिरिक्त सदर आदेशात नमूद केलेल्या इतर १६ पुराव्यापैकी कोणताही पुरावा सादर करू शकतो असे आदेश निर्गमित केले आहेत. मतदानाचे वेळी तोतयेगिरीस प्रतिबंध करण्याच्या दृष्टीने राज्य निवडणूक आयोगाकडून खालील प्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

१. मतदान केंद्राध्यक्षाने मतदारास आपली ओळख पटविण्याकरिता प्रथम फोटो असलेले निवडणूक ओळखपत्र सादर करण्यास सांगावे. असे ओळखपत्र सदर मतदाराकडे उपलब्ध नसल्यास किंवा त्यावरुन त्या मतदाराची ओळख पटत नसल्यास राज्य निवडणूक आयोगाच्या दिनांक १९ डिसेंबर, २००९ च्या आदेशात नमूद केलेला मतदाराची ओळख पटविण्याकरिता त्याचा फोटो असलेला कोणताही पुरावा सादर करण्यास मतदान केंद्राध्यक्ष अशा मतदारास सूचना देईल.
२. एखादा मतदार फक्त शिधापत्रिका, ज्यामध्ये त्याचे किंवा त्याच्यासह त्याच्या कुटुंबियांचे नाव आहे, घेऊन कूटुंबासह मतदान करण्यास आल्यास मतदान केंद्राध्यक्ष त्याच्या ओळखीबाबत

कळविल्यानंतर ज्या प्रभागात तो मतदान करणार नसेल तेथे तो कोणत्या
प्रभागात मतदान करणार आहे त्याचे अभिप्राय मतदार यादीवर लिहिण्यात
यावे.

- (३) ज्या भत्तारांचे नांव एकाच प्रभागात जास्त वेळा आले असेल तेथे तो
नेमका कोणत्या मतदान केंद्रावर मतदान करणार आहे ते मतदारांना
विचारून घ्यावे व त्याप्रमाणे नोंद घेण्यात यावी.
- (४) काहीवेळा ग्रामीण/शहरी भागातील मतदारांची नांवे शहरी/ग्रामीण
भागातही आढळून येतात. त्यांनी जर ग्रामीण/शहरी भागातील
निवडणुकीसाठी मतदान केले असेल तर त्यांना शहरी/ग्रामीण भागासाठी
मतदान करु घेण्यात येऊ नये. तसे मतदार यादीवर अभिप्राय लिहिण्यात
यावे.

(नन्द लाल)

राज्य निवडणूक आयुक्त,

महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व नगर परिषद/नगर पंचायतीचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार/राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

जोडऱ्या - ७८

महानगरपालिका, नगर परिषदा /
नगर पंचायती निवडणुकांमध्ये बॅलेट
युनिटवरील “End” बटनाच्या
वापराबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-मनप-२०११ / प्र.क्र. २१ / का-०५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ५ डिसेंबर, २०११

आ दे श

महाराष्ट्रातील सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा वापर करण्यासंबंधीचे आदेश राज्य निवडणूक आयोगाने आदेश क्रमांक-मनप-२००४/प्र.क्र.२/का-०६, दिनांक-१३ एप्रिल, २००४ व क्रमांक-रानिआ/मनपा-२००४/प्र.क्र.१३/का-५, दिनांक- ७ जानेवारी, २००५ अन्वये निर्गमित केले आहेत.

२. राज्य निवडणूक आयोगाने घेतलेल्या इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रात एकापेक्षा अधिक मते देण्याची सोय असून एकच कंट्रोल युनिट वापरून एकापेक्षा जास्त पदांसाठी मते देता येतात.

३. बृहन्मुंबई महानगरपालिका वगळता इतर महानगरपालिका व नगरपालिकांमध्ये बहुसदस्यीय पद्धत अंमलात आल्यामुळे क्रमांक-मनप-२००४/प्र.क्र.३८/का-०६ दिनांक-२५ फेब्रुवारी, २००५ अन्वये मतदान यंत्राच्या बॅलेट युनिटवरील “End” बटनाचा वापर करण्याबाबत सूचना सुधारित करणे आवश्यक आहे.

४. ज्या महानगरपालिका व नगरपालिकांमध्ये दोन अथवा अधिक पदांसाठी मतदान करावयाचे असेल तेथे “End” बटन वापरावयाचे आहे. जेथे एकापेक्षा जास्त बॅलेट युनिटचा वापर होते असेल तेथे शेवटच्या बॅलेट युनिटवरील “End” बटन उघडून (**Unmask**) ठेवण्यात यावे मात्र इतर बॅलेट युनिटवरील “End” बटन व्हाईट मास्कोंग टेब्बने वंद ठेवण्यात यावे. शेवटच्या बॅलेट युनिटवरील “End” बटन जरी उघडे असले तरी त्यावर काळी कॅप लावून ठेवावी. साधारणपणे मतदाराकडून सर्व पदांसाठी मतदान केल्यावर “End” बटनाचा वापर करण्याची आवश्यकता नाही. जेथे इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र एकापेक्षा अधिक मतांसाठी सेट केले असेल तेथे अपवादात्मक परिस्थितीमध्ये जर एखादया मतदाराने त्या पदांपैकी एका पदाकरिता किंवा कोणत्याही पदांसाठी मतदान केले नाही व मतदार मतदान कक्षामधून बाहेर निघाला तर केंद्राध्यक्षांना ही गोष्ट त्याच्याकडे असलेल्या **“Control Unit”** वर लाल दिवा न विझल्यामुळे लक्षात येईल व अशावेळी मतदाराने मतदान पूर्ण न केल्यामुळे मतदान यंत्र पुढील मतदारासाठी तयार होणार नाही. अशा परिस्थितीत केंद्राध्यक्षांनी संबंधित मतदाराला त्याचे मतदान पूर्ण न झाल्याबाबतची कल्पना देणे आवश्यक राहील व मतदारास मतदान पूर्ण करण्याबाबत विनंती करावी. जर मतदाराने पुन्हा मतदान कक्षात

जावून सर्व पदांकरिता मतदान नोंदविले तर या बटनाचा वापर करण्याची आवश्यकता भासणार नाही. पण जर मतदारास त्या पदापैकी एखादया पदासाठी किंवा सर्व पदांकरिता कोणालाही मतदान करावयाचे नसेल तेव्हा त्या मतदारास शेवटच्या बॅलेट युनिटवरील काळी कॅप काढून “End” बटन दावण्याबाबत विनंती करण्यात यावी. जेणेकरून त्याची मतदानाची प्रक्रिया पूर्ण होईल व केंद्राध्यक्षांकडे असलेल्या “Control Unit” वरील लाल दिवा विझून जाईल व इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र पुढील मतदानासाठी तयार करता येईल. त्यानुसार मतदार तयार असल्यास त्याला मतदानानंतर काळी कॅप पुढा “End” बटनावर लावण्याच्या सूचना दयाव्यात. “End” बटनावरील काळी कॅप योग्यरीत्या लावली आहे याची खात्री मतदान केंद्राध्यक्षांनी वेळोवेळी करून घ्यावी. अपवादात्मक प्रकरणापैकी कधी एखादा मतदार “End” बटन दावण्यासाठी नकार देईल तेव्हा मतदान केंद्राध्यक्षांनी बॅलेट युनिटवरील उमेदवारांचे दिवे एखादा पुठार अथवा पुस्तक ठेवून झाकावेत व त्यानंतर केंद्रात उपस्थित असलेल्या सर्व मतदान प्रतिनिर्धीना बरोबर घेबून त्यांच्या साक्षीने “End” बटन दावावे. याबाबतची योग्य ती नोंद मतदान केंद्राध्यक्षांच्या डायरीमध्ये घ्यावी.

५. काही परीस्थितीत मतदार मतदान केंद्राध्यक्षांच्या अपरोक्ष “End” बटन वापरण्याची शक्यता आहे. त्यामुळे प्रत्येक जागानिहाय झालेल्या मतदानाची आकडेवारी निकालाच्यावेळीच मतदान यंत्रावर दिसून येईल.

६. महानगरपालिका व नगरपालिकांमध्ये पोटनिवडणुका होतात त्यावेळी जर एकच मत दयावयाचे असेल तर “End” बटनाला झाकून (**Masked**) ठेवावे.

७. वरील परिच्छेद क्रमांक-४ मध्ये स्पष्ट केल्याव्यतिरिक्त “End” बटन अन्य प्रयोजनांसाठी वापरण्यात येऊ नये.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

श.मा.कानेरे

(ध.मा.कानेरे)

अवर सचिव

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

प्रति,

सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतीचे मुख्याधिकारी
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी
निवड नस्ती

जाटपत्र-२० ९८

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्र.रानिआ /मनपा-२०१०/प्र.क्र.१०/का.०५,

नवीन प्रशासन भवन, पाहिला मजला,

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक :- १९.११.२०११.

निवडणूक तात्काळ
फॅक्स/ई-मेल

प्रांत,

१. जिल्हाधिकारी,(सर्व),
(मुंबई व मुंबई उपनगर वगळून)
२. आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)

विषय :- मतदाराच्या बोटाला लावावयाच्या न मिटणा-या
शाईच्या बाटलीऐवजी मार्करपेनच्या वापराबाबत.

महोदय.

राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या सार्वत्रिक/पोट निवडणुकांमध्ये मतदाराच्या हाताच्या बोटाला लावण्यात येणा-या शाईच्या बाटलीऐवजी आता मार्करपेनच्या वापर करावयाचा असून सदरहू मार्करपेन वापरताना कोणती दक्षता घेणे आवश्यक आहे याबाबत खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत.

१. मतदाराच्या हाताच्या बोटाला (पृ.क्र.२/प.वि.वरील छायाचित्रात दर्शविल्याप्रमाणे) मार्करपेनने निशाणी करण्यात यावी. मतदाराच्या बोटाला मार्करपेनने निशाणी केल्यानंतर, मतदाराने मतदान केल्यानंतर त्याच्या बोटास केलेली निशाणी तशीच आहे याची खात्री मतदान अधिकायाने, मतदार मतदान केंद्र सोडण्यापूर्वी करावी.
२. मार्करपेन दाढून वापरावा.
३. मार्करपेन वापरात नसेल तेव्हा त्यास घटू टोपण लावून ठेवावे.
४. मार्करपेन वापरात नसेल तेव्हा आडवा (Horizontal) ठेवण्यात यावा.

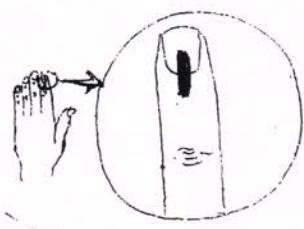
२/-

निवडणूक निर्णय अधिकारीयांनी मतदान केंद्राध्यक्ष व मतदान अधिकारीयांना निवडणुकीचे प्रशिक्षण देताना मार्कर पेनचा वापर कसा करावा याबाबत पूर्वपृष्ठावर नमूद केल्यानुसार स्पष्ट सूचना याव्यात. (सूचना मार्कर पेनवरही दर्शविण्यात आल्या आहेत.)

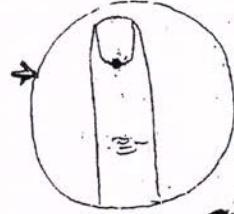
आदेशानुसार,

आपला
संग्रहालय
(ध.मा.कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

१. उभी रेख

२. टिंब

✓
सामग्री

✗
पुढीचे

जोडपुर - २९ २०

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये ज्येष्ठ नागरीक,
अंध व अपेंग मतदार तसेच गरोदर अथवा तान्हया मुलासह
असणाऱ्या स्त्रिया यांना प्राधान्याने मतदान करू देण्याबाबत...

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-रानिआ/मनषा-२०११/प्र.क्र. २०/का-५.
नवीन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ५ डिसेंबर, २०११.

आ दे श

राज्य निवडणूक आयोगाने स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकांमध्ये मतदानाची टक्केवारी बाढण्याकरिता तसेच मतदारांना जास्तीत जास्त सोई सुविधा उपलब्ध करून देण्याकरिता विविध पावले उचलली आहेत. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निर्दशनास आले आहे की वयोवृद्ध व्यक्ती, अंध व अपेंग मतदार, गरोदर स्त्रिया अथवा तान्हया मुलासह असणाऱ्या स्त्रिया यांना मतदानाची रांग लांब असल्यास मतदानासाठी त्या रांगेत उभे राहून बराच काळ प्रतिक्षा करावी लागते. यास्तव असे बरेच मतदार मतदानास जाणे टाळतात. पर्यायाने मतदानाची टक्केवारी घटते. अश्या मतदारांना मतदान करणे सोईचे व्हावे याकरिता पुढीलप्रमाणे आदेश देण्यात येत आहे :-

(१) मतदान केंद्राबाहेर वयोवृद्ध व्यक्ती, अंध व अपेंग मतदार व त्याचा सोबती, गरोदर स्त्रिया अथवा तान्हया मुलासह असणाऱ्या स्त्रिया मतदानाच्या रांगेत उथ्या असतील तर अश्या मतदारांना प्राधान्याने मतदान करण्याची संधी संबंधित मतदान केंद्राध्यक्षांनी उपलब्ध करून दयावी. यासंदर्भात तशी स्पष्ट सूचना मतदान केंद्राबाहेर फलकावर लावण्यात यावी.

राज्य निवडणूक आयुक्त यांच्या आदेशानुसार,

श्रीमान नेतृ
(ध. मा. कानेड)
अवर सचिव,
राज्य निवडणूक आयोग

प्रति,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी (मुंबई शहर व मुंबई उपनगर वगळून)
सर्व नगर परिषदा / नगर पंचायतीचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व कार्यासने

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
संस्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदार यादीबाबत

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र
क्रमांक-राजिआ/मनपा२००७/ग्र.क्र. ६/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासभोर,
मादाय कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- २४ एप्रिल, २००७.
आ दे श

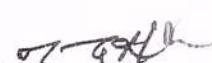
महाराष्ट्रातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेताना विधानसभेची राज्य निवडणूक आयोगाने घोषित केलेल्या तारखेची संबंधित मतदार यादी स्थानिक स्वराज्य संस्थांची मतदार यादी तयार करण्यासाठी वापरण्यात येते. विधानसभा मतदार यादीबरुन प्रभागवार/मतदार गटवार/मतदार गणवार मतदार यादी तयार करण्यात येते. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे निर्दर्शनास आले आहे की, विधानसभा मतदार यादीत बरीच नांवे एकापेक्षा जास्त वेळा येतात. त्यावेळी काश्य करावयाचे याबाबत स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या अधिकाऱ्यांकडून राज्य निवडणूक आयोगाचे मार्गदर्शन मागविण्यात येते. याबाबत भारतीय लोकप्रतिनिधीत्व अधिनियमामध्ये ज्या व्यक्तीने नांवाची नोंदणी मतदार यादीत एकापेक्षा जास्त वेळा केली असेल त्यांच्याविरुद्ध दावा चालविण्याची व न्यायालयात त्यांचा अपराध असल्याचे सिद्ध झाल्यास त्याला जास्तीत जास्त एक वर्षापर्यंतची शिक्षा देण्याची तरतूद कलम ३१ मध्ये उपलब्ध आहे. परंतु, असा दावा दाखल करण्याचे अधिकार मतदार नोंदणी अधिकाऱ्यांना प्राप्त आहेत. त्यामुळे स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे निवडणुका घेणारे अधिकारी मतदार नोंदणी अधिकाऱ्यांच्या एकापेक्षा जास्त वेळा एकाच व्यक्तीचे नांव येते ते प्रकार निर्दर्शनास आणु शकतात, त्यापेक्षा अधिक काही करु शकत नाही.

२. एकापेक्षा जास्त वेळा एकाच मतदाराचे नांव आल्याने त्या मतदाराच्या नांवे अन्य कोणी मतदार मतदान करण्याचा प्रयत्न करण्याची शक्यता असते. असे प्रकार टाळण्यासाठी राज्य निवडणूक आयोग पुढीलप्रमाणे आदेश देत आहे:-

३.

- (१) ज्या मतदाराचे नांव एकापेक्षा जास्त वेळा आले असेल तो मतदार एकच आहे याची खात्री करून यावी.
- (२) एकापेक्षा जास्त प्रभागात अरा मतदाराचे नांव आले असल्यास त्या मतदाराला तो कोठे मतदान वरणार आहे, हे विचारावे. त्याने तसे

- कळविल्यानंतर ज्या प्रभागात तो मतदान करणार नसेल तेथे तो कोणत्या प्रभागात मतदान करणार आहे त्याचे अभिप्राय मतदार यादीवर तिहिण्यात यावे.
- (३) ज्या मतदारांचे नांव एकांश प्रभागात जास्त वेळा आले असेल तेथे तो नेमका कोणत्या मतदान केंद्रावर मतदान करणार आहे ते मतदारांना विचारून घ्यावे व त्याप्रमाणे नोंद घेण्यात यावी.
- (४) काहीवेळा ग्रामीण/शहरी भागातील मतदारांची नांवे शहरी/ग्रामीण भागातही आढळून येतात. त्यांनी जर ग्रामीण/शहरी भागातील निवडणुकीसाठी मतदान केले असेल तर त्यांना शहरी/ग्रामीण भागातील मतदान करु देण्यात येऊ नये. तसे मतदार यादीवर अभिप्राय तिहिण्यात यावे.

(नन्द लाल)

राज्य निवडणूक आयुक्त,

महाराष्ट्र

प्रति,
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व नगर परिषदा/नगर पंचायतींचे मुख्याधिकारी
सर्व तहसिलदार/राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

१

२०

स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या मतदार यादीलोले
मयत अथवा स्थानांतरीत मतदारांबाबत
करावयाची कार्यवाही.

राज्य निवडणूक आयोग, महाराष्ट्र

क्रमांक-राज्यापन्ना-२०१०/प्र.क्र.४/का-५,
नवीन प्रशासकीय भवन, मंत्रालयासमोर,
मादाम कामा रोड, मुंबई:- ४०० ०३२.
दिनांक- ११ ऑक्टोबर, २०१०.

आदेश

महाराष्ट्रातील स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुका घेताना राज्य निवडणूक आयोगाने
घोषित केलेल्या तारखेची अस्तित्वात असलेली विधानसभेची मतदार यादी घेऊन संबंधित
प्रभागांमध्ये / मतदार गट / मतदार गणामध्ये विभागांयात येते. राज्य निवडणूक आयोगाच्या असे
निर्दर्शनास आले आहे की, या यादीमध्ये बरेच मतदार मयत अथवा स्थलांतरीत झालेले असतात.
अशा ब-याच तक्रारी राज्य निवडणूक आयोगाकडे येतात तसेच संबंधित स्थानिक स्वराज्य
संस्थांच्या अधिका-यांकडून याबाबत कोणती कार्यवाही करावी याची विचारणा होत असते.
लोकप्रतिनिधित्व अधिनियमामध्यील तरतुदीनुसार प्रसिद्ध केलेल्या विधानसभेच्या मतदार यादीमध्ये
कोणतेही बदल करण्याचे अधिकार राज्य निवडणूक आयोगास नाहीत.

मतदार यादीमध्ये ज्या मतदारांबाबत मयत अथवा स्थलांतरीत मतदार असल्याबाबतच्या
तक्रारी प्राप्त झाल्या असतील त्या मतदारांच्या नावावर कोणत्याही प्रकारचे खोटे (Bogus)
मतदान होऊ नये याकरिता राज्य निवडणूक आयोग पुढील प्रमाणे आदेश देत आहे.

१. मतदार यादीमध्ये ज्या मतदारांबाबत मयत अथवा स्थलांतरीत मतदार असल्याबाबतच्या २ - ।

तक्रारी प्राप्त झाल्या असतील त्या मतदारांच्या नावासमोर विशिष्ट खुण करण्यात यावी.

मतदान केळाड्यक्षांनी अशा मतदारांच्या नावावर मतदानास आलेल्या व्यक्तींचे ओळखीचे

निवडणूक आयोगाने विहित केलेल्या पुण्यांपैकी) काटेकोरपणे तपासावेत.

३. याबाबत उमेदवारांनीही त्यांच्या मतदान प्रतिनिधीमार्फत अशा मतदारांच्या भावावर मतदानास आलेल्या व्यक्तींबाबत वेळीच हरकत घ्यावी असे आवाहन उमेदवारांच्या बैठकीमध्ये निवडणूक निर्णय अधिका-यांनी सर्व उमेदवारांना करावे.
४. मतदान केंद्राध्यक्षांनी अशा व्यक्तींची ओळख पटल्यानंतर त्यांना मतदान करु देयावे.

राज्य निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशानुसार,

आपला,

(मंगेश मोहिते)

सहायक आयुक्त,

राज्य निवडणूक आयोग

प्रत :-

सर्व महानगरपालिका आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी
राज्य निवडणूक आयोगातील सर्व अधिकारी

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र वापरताना घ्यावयाची दक्षता

काय करावे

- १) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र वापरण्यापूर्वी प्रथम निदेश पुस्तिका लक्षपूर्वक वाचा.
- २) त्यात दाखविल्याप्रमाणे पध्दतशीर व हळू बटणे दाबावीत.
- ३) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रास धूळ, उष्णता, पाऊस, आग तसेच अन्य नैसर्गिक आपत्तीपासून सुरक्षित ठेवा.
- ४) निवडणूक आयोगामार्फत पुरविण्यात आलेल्या विशिष्ट प्रकारच्या बॅटरीचा वापर करा.
- ५) जर काही अडचण निर्माण झाल्यास निवडणूक आयोग किंवा इं.सी.आय.एल.यांच्याशी संपर्क साधावा.
- ६) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र अनिश्चित काळासाठी वापरावयाचे नसल्यास कंट्रोल युनिटपासून बॅटरी वेगळी करा.
- ७) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्र उघडताना बॅलटींग युनिट अीण कंट्रोल युनिटचे भाग समान पातळीवर राहतील याची खातरजमा करावी.
- ८) बटणे दाबण्यापूर्वी एकमेकांस जोडणारे बॅलटींग युनिटचे केबल कलेक्शन व्यवस्थितपणे कंट्रोल युनिटच्या कनेक्शनशी जोडले आहे, याची खातरजमा करावी. हे केवळ एकाच दिशेला जोडले जाईल.

काय करु नये

- १) बटणे, खटके इत्यांदीवर अतिरिक्त जोर देऊ नये.
- २) इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रास हीटर किंवा अन्य कुठल्याही गरम वस्तुजवळ ठेवू नये.
- ३) सील करतेवेळी इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रावर वितळलेले मेण पढू देऊ नये/पडता कामा नये.
- ४) निरनिराळ्या युनिटची झाकणे व दरवाजे जोर लावून उघडू नये.
- ५) कंट्रोल युनिटच्या वरील झाकण उघडू नये. (पेच/स्कू सैल करून)
- ६) जोपर्यंत बॅटरीचा वापर करण्याची आवश्यकता नाही तोपर्यंत त्या बॅटरीचे सील उघडू नये.
- ७) एकमेकांस जोडणा-या केबलच्या टोकास जोडलेल्या कनेक्शनला कोणत्याही कठीण वस्तुचा घाव/धक्का लागता कामा नये.

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विषय	पृष्ठ क्रमांक
प्रकरण-१		
१.	प्रारंभिक	१
२.	मतदान यंत्राची तोंड ओळख	१
३.	मतदानासंदर्भात कायदेशीर तरतूदी	२
४.	कामाची व्यापक कल्पना	३
५.	मतदान केंद्राध्यक्षांच्या महत्वाच्या कामांची यादी	३
६.	चेक मेमो	६
प्रकरण-२	मतदान पथक स्थापन करणे आणि सरावासाठी तालीम घेणे	७
१.	मतदान पथक	७
२.	मतदान पथकाच्या इतर सदस्यांशी संपर्क	७
३.	मतदानाची तालीम	७
४.	टपाली मतपत्रिका आणि निवडणूक कामाशी संबंधित असल्याचे प्रमाणपत्र	८
प्रकरण-३	मतदान यंत्रे आणि मतदानाचे साहित्य ताब्यात घेणे	९
१.	मतदानाचे साहित्य	९
२.	मतदान यंत्राची तपासणी	९
३.	मतदान साहित्याची तपासणी	१०
प्रकरण-४	मतदान केंद्रे स्थापन करणे	११
१.	प्रवास	११
२.	मतदान केंद्रात आगमन	११
३.	मतदान अधिका-याची अनुपस्थिती	११
४.	केंद्राध्यक्षांची कामे	११
५.	मतदान केंद्रे स्थापन करणे	११
६.	सूचना लावणे	१३
प्रकरण-५	मतदान अधिका-यांना कामे वाटून देणे	१४
१.	मतदान केंद्रातील मतदान प्रक्रिया आणि मतदान अधिका-यांची कामे	१४
२.	प्रथम मतदान अधिकारी	१४
३.	दुसरा मतदान अधिकारी	१४
४.	तिसरा मतदान अधिकारी	१५
प्रकरण-६	मतदान केंद्रात प्रवेशपात्र व्यक्ती आणि केंद्रातील आसन व्यवस्था	१६
१.	मतदान केंद्रात प्रवेशपात्र व्यक्ती	१६
२.	मतदान प्रतिनिर्धार्ची (पोलिंग एजन्ट्स)उपस्थिती	१७
३.	मतदान प्रतिनिर्धार्ची नियुक्तीपत्र सादर करणे	१७
४.	मतदान प्रतिनिर्धार्चीसाठी प्रवेशपत्रे	१८
५.	मतदान प्रतिनिर्धार्ची आसन व्यवस्था	१८
६.	मतदान केंद्रात धुम्रपानास बंदी	१८

७.	वृत्तपत्र प्रतिनिधी आणि छायाचित्रकारांना सुविधा आयोगाने नियुक्त केलेल्या समन्वयकांसाठी सुविधा मतदान केंद्राच्या आंत बिल्ले लावणे आदी	१८ १८ १९
प्रकरण-७	मतदान सुरु करण्यापूर्वी मतदान यंत्र सज्ज करणे १. मतदानापूर्वी प्रारंभिक तयारी २. मतदान विभागातील तयारी (बॅलटिंग युनिट) ३. मतदान विभाग आणि नियंत्रण विभाग परस्परांना जोडणे	२० २० २० २०
प्रकरण-८	नियंत्रण विभागाची तयारी १. नियंत्रण विभाग तपासणे २. नियंत्रण विभागाची तयारी ३. नियंत्रण विभाग आणि मतदान विभाग जोडणे ४. वीजप्रवाह सुरु करणे ५. मागील कप्पा बंद करणे	२२ २२ २२ २२ २३ २३
प्रकरण-९	चाचणी (नमुना) मतदान घेणे १. मतदान यंत्रात मतांची नोंद नसल्याचे पटविणे २. अभिरूप (नमुना चाचणी)(खोटे) मतदान (मॉक पोल)	२४ २४ २४
प्रकरण-१०	नियंत्रण विभाग पेपर सील व स्पेशल टॅग वापरून बंद करणे १. कंट्रोल युनिट पेपर सीलने सीलबंद करणे २. पेपर सीलचा हिशोब ठेवणे ३. कंट्रोल युनिट स्पेशल टॅगने सीलबंद करणे ४. कंट्रोल युनिटचे रिझल्ट सेक्शन बंद करून सीलबंद करणे	३३ ३३ ३४ ३४ ३४
प्रकरण-११	नियंत्रण विभाग A,B,C,D पट्टीसील वापरून बंद करणे १. A,B,C,D पट्टीसील वापरून मतदान यंत्र सीलबंद करणे	३५ ३५
प्रकरण-१२	मतदानास सुरुवात १. मतदान यादीची चिन्हांकित प्रत २. नमुना व्हीएम-१ मधील मतदार नोंदवही ३. मतदान केंद्रात मतदारांच्या प्रवेशावर नियंत्रण	३९ ३९ ३९ ४०
प्रकरण-१३	मुक्त आणि निःपक्षपाती निवडणुकीची खबरदारी १. प्रतिज्ञापत्राचे वाचन २. नव्या मतदान यंत्राच्या वापरावेळी करावयाचे सोपस्कार वा कार्यपद्धती	४१ ४१ ४१
प्रकरण-१४	मतदान केंद्राभोवती निवडणूक कायद्यांचा अंमल लागू करणे १. निःपक्षपातीपणा आवश्यक २. प्रचारावर बंदी ३. उमेदवारांचा निवडणूक मंडप (बूथ) ४. मतदान केंद्रात वा जवळ बेबंद वर्तणूक ५. बेशिस्त व्यक्तीला मतदान केंद्रातून बाहेर काढणे ६. मतदारांना आणण्यासाठी बेकायदेशीर वाहनांचा वापर ७. मतदान केंद्रातून मतदान यंत्र हलविणे हा गुन्हा आहे	४२ ४२ ४२ ४२ ४२ ४३ ४३ ४३

८.	निवडणूक अधिका-यांनी कर्तव्यभंग केल्यास	४३
९.	मतदान केंद्राकडे अथवा परिसरात हत्यारे घेऊन जाणे	४३
प्रकरण-१५	मतदाराची ओळख पटविणे आणि ओळखीस आव्हान दिल्यास अवलंबिण्याची कार्यपद्धत १. मतदाराच्या ओळखीची शहानिशा २. मतदाराच्या ओळखीस आव्हान देणे ३. आव्हानित मते ४. संक्षिप्त चौकशी ५. आव्हान शुल्क परत करणे ६. मतदार यादीतील मुद्रणदोष अथवा कार्यालयीन चुकांकडे कानाडोळा करा ७. मतदाराच्या पात्रतेला आव्हान देऊ नका	४४ ४४ ४५ ४५ ४५ ४६ ४६ ४६
प्रकरण-१६	मतदाराला मतदान करू देण्यापूर्वी त्याच्या बोटावर न पुसणारी शाई लावणे आणि त्याची सही वा अंगठ्याचा ठसा घेणे १. मतदाराचे डाव्या हाताची तर्जनी तपासणे आणि त्यावर शाई लावणे २. नव्याने मतदान अथवा स्थगित मतदानाच्या वेळी शाई लावण्याची पद्धत ३. मतदाराला जर डाव्या हाताची तर्जनी नसेल तर शाई लावण्याची पद्धत ४. मतदाराचा मतदार नोंदवहीतील मतदार क्रमांक नोंद करणे ५. मतदाराची सही ६. मतदाराच्या अंगठ्याचा ठसा ७. मतदार नोंदवहीत अंध/अशक्त अथवा कुष्ठरोग्याची सही वा अंगठ्याचा ठसा घेणे ८. मतदाराला मतदार स्लीप देणे	४७ ४७ ४७ ४८ ४८ ४८ ४८ ४९ ४९
प्रकरण-१७	मतदानाची नोंद आणि मतदान सोपस्कार १. मतदार नोंदवहीत मिळालेल्या अनुक्रमांकानेच मतदान करणे २. मतदारास मतदान करण्यास परवानगी देणे ३. मतदान पद्धत ४. झालेले मतदान नियमितपणे तपासावे. ५. मतदान काळात मतदान केंद्राध्यक्षाचा मतदान कक्षात (वोटिंग कंपार्टमेंट) प्रवेश	५० ५० ५० ५० ५१ ५१
प्रकरण-१८	मतदारानी कुणाला मतदान केले हे गुप्त ठेवावे १. मतदान पद्धतीचे काटेकोरपणे पालन करा २. मतदान पद्धत वा सोपस्कार मानण्यास नकार	५२ ५२ ५२
प्रकरण-१९	अंध आणि अपंग व्यक्तीचे मतदान	५३
प्रकरण-२०	मतदान न करण्याचा मतदाराचा निर्णय	५४
प्रकरण-२१	निवडणूक सेवेवर असलेल्या सरकारी सेवकांचे मतदान १. निवडणूक सेवेवर असलेल्या सरकारी सेवकांना मतदान सुविधा २. निवडणूक सेवा दाखला	५५ ५५ ५५

प्रकरण-२२	प्रदत्त (दुबार) मते १. प्रदत्त मत २. प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकेचा आराखडा ३. प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकांचा हिशोब ४. प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिका देण्यात आलेल्या मतदारांची नोंद ५. प्रदत्त (दुबार) मतपत्रिकेवर मत नोंदणी	५६ ५६ ५६ ५६ ५७ ५७
प्रकरण-२३	मतदान यंत्र खराब होणे, मतदान केंद्र ताब्यात घेणे अशा प्रसंगी १. मतदान केंद्र ताब्यात घेणे २. मतदान केंद्र ताब्यात घेण्याच्या प्रसंगी मतदान यंत्र बंद करणे	५८ ५८ ५९
प्रकरण-२४	मतदान बंद १. मतदान केंद्रावर मतदान बंद करतेवेळी उपस्थित असलेल्या व्यक्तींचे मतदान २. मतदान बंद ३. मतदान यंत्राचे नियंत्रण युनिट बंद करणे	६१ ६१ ६१ ६१
प्रकरण-२५	नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब १. नोंद झालेल्या मतांचा हिशोब तयार करणे २. नोंद झालेल्या मतांच्या हिशोबाची प्रमाणित प्रत मतदान प्रतिनिधींना देणे ३. मतदान बंद झाल्यानंतर करावयाचे घोषणापत्र	६३ ६३ ६३ ६३
प्रकरण-२६	मतदान बंद झाल्यावर मतदान यंत्र सीलबंद	६४
प्रकरण-२७	निवडणूक कागदपत्रे सीलबंद करणे १. निवडणूक कागदपत्रे लिफाफ्यात सीलबंद करणे २. लिफाफे आणि पाकिटे यावर मोहोरा लावणे ३. पहिले पाकिट-संविधिक लिफाफे (Statutory Covers) ४. दुसरे पाकिट-असंविधिक लिफाफे (Non-Statutory Covers) ५. तिसरे पाकिट-निदेश/नियमपुस्तिका व इतर वस्तू असलेले पाकिट ६. चौथे पाकिट-इतर उरलेले साहित्य असलेले पाकिट	६५ ६५ ६५ ६५ ६६ ६६ ६७
प्रकरण-२८	डायरी तयार करणे आणि संग्रह केंद्रात मतदान यंत्रे आणि निवडणूक कागदपत्रे पोहोचविणे १. डायरी तयार करणे २. मतदान यंत्र आणि निवडणूक कागदपत्रांचे निर्वाचन अधिका-याकडे वितरण ३. संग्रह केंद्रावर ताबा असलेल्या अधिका-यास दयावयाच्या बारा बाबी	६८ ६८ ६८ ६९
प्रकरण-२९	मतदान केंद्राध्यक्ष/मतदान अधिकारी यांच्यासाठी थोडक्यात मार्गदर्शन	७०
जोडपत्र म.न.पा. १.	महानगरपालिका क्षेत्रात इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्याबाबतचे आदेश, २००५ दि. ७.१.२००५	७६

२.	संक्षिप्त नाव, व्याप्ती आणि प्रारंभ व्याख्या आणि अर्थाविष्कार	७७
३.	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राची रचना	७७
४.	निवडणूक निर्णय अधिकाऱ्यांनी मतदान यंत्राची तयारी करणे	७७
५.	मतदान केंद्रातील व्यवस्था	७८
६.	मतदान केंद्रात प्रवेश	७८
७.	मतदानासाठी मतदान यंत्र तयार करणे	७८
८.	चिन्हांकीत मतदार यादी	७९
९.	महिला मतदारासाठी सुविधा	८०
१०.	मतदारांची ओळख पटविणे	८०
११.	मतदान कर्तव्यार्थ नेमलेल्या लोकसेवकांना दयावयाची सुविधा	८०
१२.	मतदाराच्या ओळखीस आव्हान	८०
१३.	तोतयेगिरीस प्रतिबंध करणे	८०
१४.	मतदान यंत्राद्वारे मतदान करण्यासाठी कार्यपद्धती	८१
१५.	मतदाराने मतदान केंद्रात मतदानाबाबत तसेच मतदान पद्धतीबाबत गुप्तता बाळगणे	८१
१६.	अंध अथवा अपंग मतदारांनी मत नोंदविणे	८२
१७.	मतदान करण्याची इच्छा नसलेले मतदार	८२
१८.	प्रदत्त मते	८३
१९.	मतदान सुरु असताना मतदान कक्षात मतदान केंद्राध्यक्षाने प्रवेश करण्याबाबत	८३
२०.	मतदान बंद करणे	८४
२१.	नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब	८४
२२.	मतदान बंद झाल्यानंतर मतदान यंत्र मोहोरबंद (SEAL) करणे	८४
२३.	इतर पाकिटे मोहोरबंद करणे	८४
२४.	निवडणूक निर्णय अधिकारी यांच्याकडे मतदान यंत्रे पाठविणे	८५
२५.	मतदान स्थगित करण्याची कार्यपद्धती	८५
२६.	मतदान यंत्राची तपासणी व निरिक्षण	८६
२७.	मतमोजणी	८६
२८.	काढता येणारी मेमरी सीलबंद करणे	८७
२९.	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी व निवडणूकीशी संबंधित कागदपत्रे यांचा ताबा	८७
३०.	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रातील काढता येणारी मेमरी व निवडणूकीसंबंधी अन्य कागदपत्रे सादर करणे अथवा त्यांचे निरिक्षण	८७
३१	अनुसुची (अ) नमुना व्हीएम-१ (पहा परिच्छेद १४) मतदार नोंदवही (ब) नमुना व्हीएम-२ (पहा परिच्छेद १८) प्रदत्त मतांची यादी (क) नमुना व्हीएम-३ (पहा परिच्छेद २१) भाग-१ नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब	८९ ९० ९१

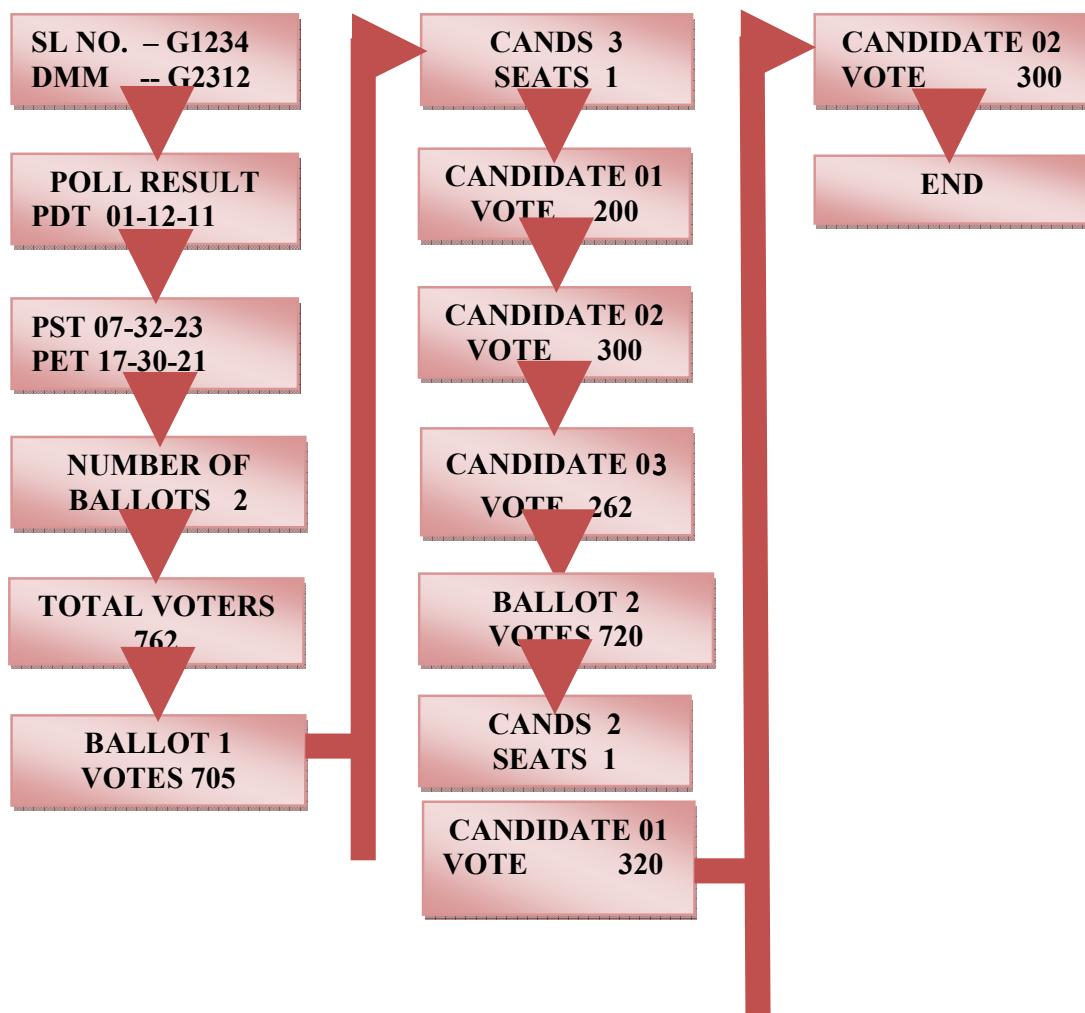
	(ड) नमुना व्हीएम-४ (पहा परिच्छेद २८) भाग-२ मतमोजणीचा निकाल (ई) नमुना व्हीएम-५ (पहा नियम १६) अंध व अपंग मतदारांची यादी	१३ १४
जोडपत्र-२	मतदान केंद्राध्यक्षांनी वेगवेगळ्या पातळीवर करायला हवी त्या कामाचा आराखडा १. नेमणुकीवेळी २. मतदानाचा दिवसाचा पूर्व दिन ३. मतदाना दिनी मतदान केंद्रावर पोहोचल्यावर ४. मतदानाच्यावेळी ५. मतदान पूर्ण झाल्यावर	१५ १५ १६ १७ १८ १९
जोडपत्र-३	मतदान केंद्राध्यक्षांसाठी चेक मेमो	१००
जोडपत्र-४	जिथे इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राचा वापर होईल त्या मतदान केंद्रासाठी मतदान साहित्याची यादी	१०२
जोडपत्र-५	इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्राच्या मतदान केंद्राचा नमुना	१०४
जोडपत्र-६	मतदानास प्रारंभ होण्यापूर्वी मतदान केंद्राध्यक्षांने करावयाचे घोषणापत्र	१०५
जोडपत्र-६अ	मागाहून दुसरे मतदान यंत्राचा वापर करताना मतदान केंद्राध्यक्षाने करावयाचे प्रतिज्ञापत्र	१०६
जोडपत्र-७	मतदान समाप्तीचे प्रतिज्ञापत्र	१०७
जोडपत्र-८	मतदान यंत्र मोहोरबंद केल्यानंतर करावयाचे प्रतिज्ञापत्र	१०८
जोडपत्र-९	अंध व अपंग मतदाराच्या सहकाऱ्याचे घोषणापत्र	१०९
जोडपत्र-१०	(अ) नमुना व्हीएम-३ (पहा परिच्छेद २१) भाग-एक -नोंदविलेल्या मतांचा हिशेब (ब) नमुना व्हीएम-४ (पहा परिच्छेद २८) भाग-दोन- मतमोजणीचा निकाल	११० ११२
जोडपत्र-११	मतदान केंद्राध्यक्षांची डायरी	११३
जोडपत्र-१२	मतदाराची ओळख पटविण्याकरिता आवश्यक पुरावे बाबतचे दि ८.११.२०११ चे आदेश	११६
जोडपत्र-१३	आक्षेप/हरकत घेण्यात आलेल्या मतांची यादी	११९
जोडपत्र-१४	आक्षेप फी स्विकारण्यासंदर्भातील नमुने	१२०
जोडपत्र-१५	पोलीस ठाणे अधिकाऱ्यास पाठवावयाचे तक्रारपत्र	१२१
जोडपत्र-१६	अपंग मतदारांच्या तळमजल्यावर मतदान केंद्राची / रॅम्पची सुविधा करण्यासंदर्भातील आदेश दि २४/१२/२००५	१२२
जोडपत्र-१७	तोतयेगिरीबाबत मतदान केंद्राध्यक्षांनी करावयाची कार्यवाही दि. २२.१०.२०११	१२३
जोडपत्र-१८	End बटनाच्या वापराबाबत करावयाची कार्यवाही दि. ५.१२.२०११	१२५
जोडपत्र-१९	मतदाराच्या बोटाला लावावयाच्या न मिटणा-या शाई ऐवजी मार्कर पेनच्या वापराबाबतच्या सूचना १९.११.२०११	१२७
जोडपत्र-२०	जेष्ठ नागरीक, अंध व अपंग मतदार तसेच गरोदर अथवा तान्या मुलासह असणा-या स्त्रिया यांना प्राधान्याने मतदान करू देण्याबाबत दि. ५.१२.२०१२ चे आदेश	१२९
जोडपत्र-२१	मतदारयादीतील दुबार नावांबाबत करावयाची कार्यवाही दि. २४.०४.२००७ चे आदेश	१३०
जोडपत्र-२२	मतदार यादीतील मयत अथवा स्थानांतरीत मतदारांबाबतचे दि. ११.१०.२०१० चे आदेश	१३२

इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रावरील "Result" हे बटन दाबून निकाल पुढीलप्रमाणे दिसेल

(समजा खालीलप्रमाणे गृहीत धरल्यास प्रत्येक उमेदवारास मिळालेली मते यांचा निकाल डिस्प्ले पॅनेलवर खाली दर्शविल्याप्रमाणे दिसू लागेल)

१. एका पदाची (नगरसेवक) निवडणूक होत आहे.
२. या नगरसेवक पदाची निवडणूक लढविणारे उमेदवार ५
३. मतदान केंद्रावर प्रत्यक्ष मतदान केलेल्या मतदारांची संख्या ७०५

12) Result हे बटण दाबल्यानंतर दर्शक पट्टीवर क्रमाक्रमाने खालील माहिती दिसेल.

नवीन मतदान यंत्रातील अद्यावत सुविधा

1. नव्याने विकसित केलेल्या मतदान यंत्रांना भारत निवडणूक आयोगास 2006 च्या नंतर पुरविण्यात आलेली बॅलट युनिट तसेच राज्य निवडणूक आयोगाकडे सध्या अस्तित्वात असलेली बॅलट युनिट जोडता येण्याची सुविधा आहेत. यामुळे जर एखाद्या निवडणूकीमध्ये अतिरिक्त बॅलट युनिटची गरज भासली तर ही बॅलट युनिट नवीन कंट्रोल युनिटसोबत वापरता येतील.
2. मतदान यंत्र सुरु केल्यानंतर कंट्रोल युनिटचा युनिक सिरियल नंबर व त्यानंतर काढता येणा-या मेमरीचा नंबर डिस्प्ले होईल.
3. काढता येणारी मेमरी बदलून मतदान यंत्र सुरु केल्यास ईआर मेसेजऐवजी मेमरी चैंज असा मेसेज येईल.
4. मतदान यंत्र सुरु केल्यानंतर ते आपोआप वेळ दर्शवेल.
5. प्रत्येक मतदाराने केलेल्या मतदानाच्या वेळेची नॉंद, मतदान यंत्रात होईल.
6. मतदान यंत्रावर वेगवेगळी बटणे कोणत्या वेळी दाबण्यात आली याची नॉंद होईल.
7. नवीन मतदान यंत्रामध्ये अल्फा न्युमरिक डिस्प्ले (24 Character segments) राहील.
8. मतदान यंत्राची बॅटरी किती चार्ज आहे हे High /Medium/Low याद्वारे दाखविण्यात येईल.
9. मतदान यंत्र सेट करतांना त्यामध्ये प्रभाग क्रमांक व मतदान केंद्र क्रमांकाची नॉंद करण्याची सोय असून, निकाल दर्शविताना अथवा प्रिंट करताना प्रभाग क्रमांक व मतदान केंद्र क्रमांक दर्शविल.
10. कंट्रोल युनिटमध्ये स्टोअर केलेला प्रोग्राम व बॅलट युनिटशी संबंधित प्रोग्राम यांची पडताळणी करून तो योग्य असल्याचे दर्शविल.
11. बॅलट युनिट व कंट्रोल युनिटला बाधा (Tamper) पोचविण्यात आलेली नाही हे शोधण्याची सुविधा.
12. बॅलेट युनिट, कंट्रोल युनिट व काढता येणारी मेमरी यांच्या अनुक्रमांकांची नॉंद त्यावर लेजर मार्कद्वारे करण्यात येणार आहे.
13. नॉन क्लोनेबल आय.डी.टॅग वापरून मतदान यंत्राच्या विशिष्ट भागांची सुरक्षा करण्यात येणार आहे.
14. मतदान यंत्राची पीसीबी अशाप्रकारे बसविणे की, त्याला बाधा पोचविणे शक्य होणार नाही. तसेच मतदान यंत्रांचे स्क्रू काढल्यास ते चालणार नाहीत.
15. बॅलेट युनिटवर ब्रेल लिपी दर्शविण्यात येणार असून, त्यामुळे अंध व्यक्तींना सोबती न घेता मतदान करणे शक्य होईल.
16. बॅलेट युनिट व कंट्रोल युनिट मधील संवेदनशील भागांचे पॉटिंग करून संरक्षण करण्यात येईल.
17. प्रिंटर जोडण्याची सुविधा ज्यामुळे निकाल, प्रत्येक बटण दाबल्याच्या वेळेची नॉंद व न्यायालयात प्रत्येक मत दाखविण्याकरिता प्रिंटींगची सोय उपलब्ध होईल.
18. संगणकाला जोडण्याची सुविधा असल्याने ज्यामुळे शेवटच्या 100 घटनांच्या नॉंदींचा तपशील ठेवता येईल. मतदान यंत्राला बायोमेट्रिक तपासणी इत्यादीची सोय भविष्यात उपलब्ध करून देता येईल.

मतदान केंद्राध्यक्ष यांचेसाठी इलेक्ट्रॉनिक मतदान यंत्रासंबंधी महत्वाच्या सूचना

१. मतदानाच्या दिवशी सकाळी ६.३० वाजता मतदान युनिट व नियंत्रण युनिट जोडून पॉवर स्वीच ऑन करा. (मतदान प्रतिनिधी उपस्थित नसल्यास त्यांची वाट पाहू नका.)

२. प्रतिरूप मतदान (MOCK POLL) करा. त्यासाठी खालील क्रम अनुसरावा.

Ballot हे बटन वेळोवेळी दाबून प्रत्येक उमेदवारास मतदान करा

(बॅलट बटन दाबल्यावर दर्शक पट्टीवर “In valid Operation” असे दिसल्यास प्रथम खालील क्रमाने बटने दाबावीत (CRC करावे) व त्यानंतर बॅलट बटन दाबावे)

Close

Result I

Clear

३. प्रतिरूप मतदानाकरीता बॅलट केल्यानंतर खालील क्रमाने बटने दाबावीत.

Close हे बटन दाबून प्रतिरूप मतदान बंद करा.

Result I हे बटन दाबून प्रतिरूप मतदानाचा निकाल दाखवा

Clear हे बटन दाबून प्रतिरूप मतदानाव्दारे नोंदविलेली मते पुसून टाका

टीप:- प्रत्येक बटन दाबल्यानंतर त्याचा डिस्प्ले पूर्ण पाहिल्यानंतरच पुढील बटन दाबावे.

४. वरीलप्रमाणे कृती झाल्यानंतर नियंत्रण युनिट मोहोरबंद करण्यापूर्वी यंत्राचा पॉवर स्वीच “Off” करणे अत्यावश्यक आहे.

५. नियंत्रण युनिट खालीलप्रमाणे मोहोरबंद करावे.

(अ) निकाल विभागाच्या आतील कप्पा पेपरसील लावून अशाप्रकारे बंद करावा की, त्याचा क्रमांक वरच्या बाजूला येईल व दुमडल्यावर दिसेल.

(ब) क्लोज बटनाचा कप्पा स्पेशल टॅग लावून बंद करावा.

(क) नियंत्रण युनिटच्या बाह्य झाकणाच्या डाव्या बाजूस पुरविलेल्या दोन छिद्रातून धागा ओवून त्यात खूणिचिडीच्या (Address Tag) सहाय्याने सील करावे.

(ड) नियंत्रण युनिट ABCD पट्टी सील (स्ट्रीप सील) व बाहेर आलेल्या पेपर सील यांच्या सहाय्याने बंद करावे. मात्र पट्टी सीलने Close बटन झाकले जाणार नाही याची काळजी घ्यावी.

६. मतदान संपल्यावर Close बटन दाबून एकूण मतांची नोंद घेऊन नियंत्रण युनिटचा पॉवर स्वीच “Off” करावा.

७. नोंदविलेल्या मतांचा हिशोब मतदान प्रतिनिधींना द्यावा.

८. मतदान युनिट व नियंत्रण युनिटच्या पेटीच्या दोन्ही बाजूला खूणिचिडीच्या (Address Tag) सहाय्याने सील करावे.

महत्वाचे :- प्रत्येक सीलवर केंद्राध्यक्ष, उपस्थित व इच्छूक मतदान प्रतिनिधी यांची स्वाक्षरी असणे आवश्यक आहे.

(याव्यतिरिक्त मतदान केंद्राध्यक्षांसाठी निदेश पुस्तिकेचा मार्गदर्शनासाठी वापर करावा.)